

Een hardnekkige mythe

Ashley Montagu en de 1951 en 1952 'Unesco Statements on Race'

Masterthesis
Maatschappijgeschiedenis
Rolf Vervant

Begeleiders:
Prof. dr. H.J.G. Beunders
Prof. dr. S. Stuurman

Tweede lezer:
Dr. G. Oonk

Erasmus Universiteit
Rotterdam

Faculteit der Historische
en Kunstwetenschappen

Een hardnekkige mythe

Een hardnekkige mythe

Ashley Montagu en de 1951 en 1952 'Unesco Statements on Race'

Rotterdam, 2 augustus 2010

Masterthesis

Maatschappijgeschiedenis

Rolf Viervant

266743

viervant@fhk.eur.nl

Begeleiders:

Prof dr. H.J.G. Beunders

Prof dr. S. Stuurman

Tweede lezer:

Dr. G. Oonk

Erasmus Universiteit Rotterdam

Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen

If this belief from heaven be sent,
If such be Nature's holy plan,
Have I not reason to lament
What man has made of man?

(W. Wordsworth)

Inhoudsopgave

INLEIDING:	13
THE STATEMENTS ON RACE.....	13
HISTORISCHE ACHTERGROND.....	16
1 DE VERKLARINGEN VANDAAG DE DAG.....	20
1.1 'WAT IS ER DWAZER DAN IN BRONS OP DE MARKT TE STAAN?'	20
1.2 GENETISCH ONDERZOEK NAAR ETNICITEIT.....	21
1.3 DE VERKLARINGEN BINNEN DE HEDENDAAGSE ANTROPOLOGIE.....	23
1.4 DE VERKLARINGEN VANDAAG DE DAG INHOUDELIJK.....	26
1.4 CONCLUSIE.....	29
2 EEN KORTE GESCHIEDENIS VAN RACISME.....	30
2.1 VAN RACIALE CLASSIFICATIE NAAR RACISME	30
2.2 DARWIN, STRIJD EN EVOLUTIE	32
2.3 HET SOCIAALDARWINISME.....	34
2.4 HAECKEL, GALTON EN CHAMBERLAIN: RACISTEN NA DARWIN.....	35
2.5 ERNST HAECKEL.....	36
2.6 FRANCIS GALTON.....	37
2.7 HOUSTON STEWART CHAMBERLAIN.....	39
2.8 EEN WETENSCHAPPELIJKE VERSCHUIVING.....	40
3 ASHLEY MONTAGU: LEVEN EN IDEEËN	42
3.1 MONTAGU: ZIJN LEVEN TOT DE VERKLARINGEN	42
3.2 MONTAGU'S EERSTE AANVALLEN OP RACISME	45
3.3 MAN'S MOST DANGEROUS MYTH.....	47
3.4 RECENSIES VAN LAATSTE DRUK (1997).....	47
3.5 RECENSIES VAN DE TWEEDE DRUK (1945).....	48
3.6 EEN ACTIVISTISCHE TITEL.....	50
3.7 DRIE HOOFDSTRATEGIEËN	51
3.8 PSYCHOLOGIE: RACISME ALS GEESTESZIEKTE.....	53
3.9 ESSENTIËLE ONGELIJKHEID EN ESSENTIËLE GELIJKHEID.....	55
3.10 HET HERCODEREN VAN DARWIN.....	57
3.11 EEN ANDER MENSBEELD.....	58
3.12 DE VERSCHUIVING VAN NATUUR NAAR CULTUUR.....	59
3.13 DE UITNODIGING.....	61
4 THE UNESCO STATEMENT ON RACE – BY SOCIAL SCIENTISTS.....	63
4.1 DE LEDEN VAN DE EERSTE COMMISSIE.....	63
4.2 DE INHOUD VAN DE EERSTE VERKLARING.....	64
4.3 DE UITNODIGINGEN	68

<u>4.4 DE EERSTE KRITIEK OP DE EERSTE VERSIE.....</u>	<u>70</u>
<u>4.5 GESTEGGEL TUSSEN MONTAGU EN ANGELL.....</u>	<u>72</u>
<u>4.6 EEN LAATSTE KRITIEK.....</u>	<u>75</u>
<u>5 EEN STORM VAN KRITIEK.....</u>	<u>77</u>
<u>5.1 DE MEDIACAMPAGNE.....</u>	<u>77</u>
<u>5.2 DE PROMOTIE DOOR MONTAGU.....</u>	<u>79</u>
<u>5.3 KRITIEK</u>	<u>80</u>
<u>5.4 DE DISCUSSIE IN MAN.....</u>	<u>86</u>
<u>6 THE STATEMENT ON THE NATURE OF RACE AND RACE DIFFERENCES BY PHYSICAL ANTHROPOLOGISTS AND GENETICISTS.....</u>	<u>90</u>
<u>6.1 DE LEDEN VAN DE TWEDE COMMISSIE</u>	<u>90</u>
<u>6.2 DE INHOUD VAN DE TWEDE VERKLARING.....</u>	<u>91</u>
<u>6.3 HET SAMENSTELLEN VAN DE TWEDE COMMISSIE.....</u>	<u>94</u>
<u>6.4 DE ROL VAN MONTAGU.....</u>	<u>98</u>
<u>6.5 DE TWEDE CONFERENTIE.....</u>	<u>101</u>
<u>6.6 INHOUD VAN DE CONFERENTIE.....</u>	<u>103</u>
<u>CONCLUSIE.....</u>	<u>105</u>
<u>ALGEMENE CONCLUSIE.....</u>	<u>105</u>
<u>MIJN CONCLUSIE.....</u>	<u>108</u>
<u>EPILOOG: ASHLEY MONTAGU NA DE VERKLARINGEN.....</u>	<u>111</u>
<u>LITERATUUR:.....</u>	<u>114</u>
<u>APPENDICES.....</u>	<u>122</u>
<u>APPENDIX I ‘THE UNESCO STATEMENT ON RACE – BY SOCIAL SCIENTISTS’</u>	<u>122</u>
<u>APPENDIX II ‘THE STATEMENT ON THE NATURE OF RACE AND RACE DIFFERENCES BIJ PHYSICAL ANTHROPOLOGISTS AND GENETICISTS’.....</u>	<u>127</u>
<u>APPENDIX III OVERZICHT ALLE BOEKEN ASHLEY MONTAGU.....</u>	<u>133</u>
<u>REDACTIE DOOR ASHLEY MONTAGU.....</u>	<u>134</u>

Inleiding:

The statements on race

‘Racisme’ is vandaag de dag een vies woord. Het argument dat een visie ‘racistisch’ is, kan zonder verdere uitleg als tegenargument worden gezien. Wanneer een persoon als ‘racist’ wordt omschreven, dan is dat niet positief of opbouwend bedoeld. En wanneer iemand bewust zegt ‘het racisme’ aan te hangen, dan is dat vaak een neonazi. Racisme heet nu de ideologie van het Europees kolonialisme, de slavernij en de nazi’s: het wordt gezien als een probleem dat tot ongelofelijk veel ellende op aarde leidt en als een hardnekkige dwaling als gevolg van onwetendheid. Zo kijk ik ook tegen racisme aan. Als kind van mijn tijd is dat mijn oprechte morele overtuiging. Toch is er in het verleden heel anders tegen racisme aangekeken. Racisme is lange tijd een geaccepteerd en geïnstitutionaliseerd wereldbeeld geweest. Tussen de Verlichting en de Tweede Wereldoorlog hebben veel denkers en politici op raciale gronden geaccepteerde theorieën en politieke standpunten ontwikkeld. Ras en racisme hebben in de loop van de tijd zeer diverse posities ingenomen.

Pas in de jaren dertig van de vorige eeuw verwerft het begrip ras zijn ‘-isme’. Voor die tijd was ras een belangrijk classificerend principe. Raciale classificatie is de praktijk waarbij mensen in groepen worden ingedeeld aan de hand van bijvoorbeeld hun huidskleur, nationale afkomst, taal of religie en waarbij vervolgens de gemaakte indeling als biologisch en erfelijk wordt gepresenteerd. Binnen dit wereldbeeld bestaat geen verschil tussen eigenschappen die tot het domein van de cultuur behoren en eigenschappen die tot het domein van de natuur behoren. Pas met de opkomst van de nazi’s en hun expliciet racistische dogma’s en de tegenreactie die dit oproept, wordt racisme als eenheid en expliciete ideologie geduid. De heterogene classificerende mechanismen die zich allemaal op de een of andere manier op ‘ras’ beroepen, worden onder de noemer ‘racisme’ gebracht. De evident onmenselijke verschrikkingen van de Holocaust en de dictatoriale aard van het nazi regime, worden de belangrijkste ideologische rechtvaardigingen voor de oorlog van de ‘vrije landen’ tegen de nazi’s.

Vanaf het moment dat de ‘vrije landen’ de oorlog hebben gewonnen, wordt ‘het racisme’ actief als ideologie van het kwaad bestreden.

De overwinnaars zijn bijzonder succesvol in het bestrijden van het racistische wereldbeeld. Hoewel xenofobie en discriminatie tussen bevolkingsgroepen zeker niet de wereld uit zijn, geloven nog weinig mensen in het westen vandaag de dag dat de verschillen tussen groepen zijn aangeboren. Racisme kan worden gedefinieerd als het wereldbeeld waarin verschillen tussen als ras gedefinieerde groepen als biologisch en onveranderlijk worden gezien en waarin daarnaast het geloof bestaat dat deze verschillen gevolgen dienen te hebben voor deze groepen.¹ Het wereldbeeld waarin verschillen biologisch en essentieel zijn, is in korte tijd vervangen door een wereldbeeld waarin biologische verschillen maatschappelijk irrelevant zijn. De cultuur is het domein geworden waar de verschillen bestaan, en daarmee zijn ze fundamenteel contingent en overbrugbaar. Groepen die in het verleden als rassen werden aangeduid worden vandaag de dag meestal als ‘etnische groepen’ omschreven. Een ras wordt bepaald door biologische of aangeboren eigenschappen. Een etnische groep wordt bepaald door culturele eigenschappen. Wanneer er vandaag de dag op biologisch niveau over groepen gesproken wordt, dan wordt nog zelden het woord ras gebruikt. Vaak wordt dan het begrip ‘populatie’ gebruikt. Waar tussen rassen grote essentiële biologische verschillen zouden bestaan, verschillen populaties slechts in meer of minder genencombinaties.

Twee documenten die een omslag markeren in het denken over ras en racisme zijn twee verklaringen die de *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* (Unesco) begin jaren vijftig publiceert. In de universele verklaring van de rechten van de mens uit 1948 staat dat er op grond van ras geen onderscheid tussen mensen gemaakt mag worden.² De Unesco wil voor dit punt de harde wetenschappelijke bewijzen leveren. Daarom geeft zij een commissie onder leiding van dr. Ashley Montagu de opdracht om voor eens en voor altijd wetenschappelijk aan te tonen dat racisme geen hout snijdt. Op Montagu na, die fysiek antropoloog is, bestaat de groep vooral uit sociale wetenschappers. In juli 1950 publiceren zij de ‘Unesco Statement on Race - by Social Scientists’³ (vanaf nu Eerste Verklaring genoemd). In deze verklaring staat onder meer dat wetenschappers het erover eens

¹ Fredrickson, *Racism*, 20.

² Universele verklaring van de rechten van de mens, artikel 2.

³ UNESCO Statement on Race – By Social Scientists.

zijn dat de mensheid één is en de mens zijn broeders hoeder. Niet alleen is racisme een kwalijke praktijk, het bestaan van rassen is betekenisloos. Daarom vindt deze groep dat het begrip ras buiten de biologie beter afgeschaft kan worden. Op deze publicatie komt direct veel kritiek. Zo vinden veel biologen en fysiek antropologen uit voornamelijk Engeland dat sociale wetenschappers niet de juiste autoriteit hebben om dit wetenschappelijk fundament te leggen.

Besloten wordt om een tweede verklaring op te stellen. Dit keer worden biologen, genetici en fysiek antropologen gevraagd mee te schrijven. Als enige uit de eerste groep wordt Ashley Montagu ook in de tweede groep opgenomen. In september 1952 publiceren zij de ‘Statement on the Nature of Race and Race differences by Physical Anthropologists and Geneticist’⁴ (vanaf nu Tweede Verklaring genoemd). Deze verklaring laat claims als ‘broeders hoeder’ achterwege en maakt het wetenschappelijk bewijs voor gelijkheid negatief. In plaats van wetenschappelijk bewijs voor gelijkheid, zeggen zij dat ongelijkheid nog niet is bewezen. Het begrip ras hoeft van deze groep niet helemaal te worden afgeschaft. Binnen de biologie mag het een rol blijven spelen, zolang geen waarderende oordelen geveld worden. Hoewel de boodschap op een aantal punten formeler wordt omschreven, lijkt ze in grote lijnen op de boodschap van de Eerste Verklaring: racisme is moreel verwerpelijk en de wetenschap ondersteunt het niet.

Deze twee Unesco verklaringen, en in het bijzonder de rol van Ashley Montagu bij deze verklaringen, zal ik in deze thesis onder de loep nemen. Ik zal beide verklaringen inhoudelijk belichten en vergelijken. Ik zal kijken hoe de verklaringen tot stand zijn gekomen, wat de rol van Ashley Montagu daarin was, waarom de verklaringen geschreven zijn, waarom ze verschillend zijn en welke impact ze hebben gehad. Om dat te doen zal ik in het eerste hoofdstuk kijken naar de relevantie en de invloed van de verklaringen vandaag de dag. Tevens zal ik kijken hoe de verklaringen in recente literatuur besproken worden. In hoofdstuk twee zal ik een korte geschiedenis van raciale classificatie en racistisch denken geven, om te kijken binnen welke traditie en discussie de verklaringen staan. In het derde hoofdstuk zal ik Ashley Montagu en zijn gedachtegoed op het gebied van ras bespreken. In hoofdstuk vier, vijf en zes komen de verklaringen en de wijze waarop ze tot stand zijn gekomen aan bod. Aan de hand van een brievenarchief van de Unesco uit deze periode zal ik de verklaringen en de rol van Montagu uitgebreid bespreken. In hoofdstuk vier bekijk ik

⁴ Statement on the Nature of Race and Race Differences by Physical Anthropologists and Geneticists.

de inhoud en totstandkoming van de Eerste Verklaring. In hoofdstuk vijf staat de publicatie en de kritiek op de Eerste Verklaring centraal. En hoofdstuk zes gaat over de inhoud en totstandkoming van de Tweede Verklaring. In de conclusie zal ik aan de hand van al deze informatie de genoemde vragen beantwoorden. Nu eerst zal ik in het vervolg van de inleiding kort de historische achtergrond beschrijven waartegen de verklaringen zijn opgesteld.

Historische achtergrond

Beide verklaringen worden gepubliceerd aan het begin van de jaren vijftig. De Tweede Wereldoorlog ligt dan nog vers in het geheugen van alle betrokkenen. Anti nazistische vrijheidsretoriek voert de boventoon in nieuw opgezette organisaties als de *Verenigde Naties* (VN) en de Unesco. De Holocaust vormt als de ultieme verschrikking het krachtigste argument achter dit wereldbeeld van vrijheid en gelijkheid. Deze retoriek vindt haar oorsprong in een ideologische tweedeling die tijdens de oorlog ontstaan is. Volgens deze visie van voornamelijk landen als de Verenigde Staten en Engeland, is de Tweede Wereldoorlog een oorlog van de vrije westerse democratieën tegen de dictatuur. Dit idee ontstaat wanneer de Verenigde Staten nog niet aan de oorlog deelnemen. In een beroemde toespraak die Franklin Roosevelt op zes januari 1941 in het Congres houdt, noemt hij vier fundamentele vrijheden waar de westerse democratieën voor staan. Deze vier elementaire vrijheden zijn: vrijheid van meningsuiting, vrijheid van religie, vrijwaring van gebrek en vrijwaring van angst. Dat is volgens Roosevelt de ideologische basis waarom de westerse democratieën tegen de dictaturen moeten vechten:

That is no vision of a distant millennium. It is a definite basis for a kind of world attainable in our own time and generation. That kind of world is the very antithesis of the so-called “new order” of tyranny which the dictators seek to create with the crash of a bomb.⁵

⁵ Four Freedoms Speech, of : “Annual Message to Congress”, January 6, 1941, F. D. Roosevelt.

Roosevelt probeert met zijn 'Four Freedoms Speech' het Congres te overtuigen van de noodzaak deel te nemen aan de oorlog. Na een ontmoeting met Winston Churchill op een oorlogsschip op de Atlantische Oceaan geven de Amerikaanse president en de Britse premier op 14 augustus 1941 een verklaring uit. Deze verklaring baseert zich wederom sterk op de ideologie van de fundamentele vrijheden. In de schriftelijke verklaring aan de pers, die bekend is geworden als *The Atlantic Charter*, verklaren de leiders:

After the final destruction of nazi tyranny, they hope to see established a peace which will afford to all nations the means of dwelling in safety within their own boundaries and which will afford assurance that all men in all the lands may live their lives in freedom from fear and want.⁶

Tijdens deze ontmoeting zouden Roosevelt en Churchill de naam *Verenigde Naties* hebben bedacht voor een nieuw op te richten organisatie. Het schijnt dat Roosevelt op de deur klopte bij Churchill die in bad zat. Churchill zou vanuit bad hebben ingestemd. Aan het begin van de oorlog, wanneer de Verenigde Staten nog niet deelnemen, ontstaat er dus een helder uitgekristalliseerde visie waarin de oorlog als een oorlog van de westerse vrije democratieën tegen de onvrije dictaturen wordt neergezet. Deze visie beroept zich sterk op ideeën van vrijheid en gelijkheid zoals die in bijvoorbeeld de Franse revolutie en de Amerikaanse constitutie terug te vinden zijn. Wanneer Japan de Amerikaanse haven Pearl Harbor in de Grote Oceaan bombardeert, heeft president Roosevelt genoeg reden om zich daadwerkelijk in de oorlog te mengen. De geallieerde troepen winnen de oorlog tegen Duitsland op 8 mei 1945. De visie van de essentiële vrijheden wordt na de oorlog niet losgelaten. De Verenigde Naties worden op 24 oktober 1945 opgericht. In het handvest van deze organisatie staat:

We the Peoples of the United Nations determined to save succeeding generations from the scourge of war, which twice in our lifetime has brought untold sorrow to mankind, and to reaffirm faith in fundamental human rights, in the dignity and

⁶ Atlantic Charter, august 14, 1941.

worth of the human person, in the equal rights of men and women and of nations large and small...⁷

De VN stellen zich tot doel deze fundamentele vrijheden, waar de 'Four Freedoms Speech' en het *Atlantic Charter* naar verwijzen, formeel op te stellen. Hoewel de grote overwinnende mogendheden direct na de Tweede Wereldoorlog snel uit elkaar drijven, gaat een commissie aan de slag. Deze commissie, met als voorzitter de vrouw van de dan inmiddels overleden president Roosevelt, Eleanor Roosevelt, stelt een verklaring op.⁸ Op 10 december 1948 wordt deze verklaring door de meeste landen die lid zijn van de VN goedgekeurd. In de verklaring staat onder andere:

Een ieder heeft aanspraak op alle rechten en vrijheden, in deze verklaring opgesomd, zonder enig onderscheid van welke aard ook, zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.⁹

De categorieën ras, kleur, taal, godsdienst, nationale en maatschappelijke afkomst, zijn allemaal gronden waarop rassenclassificaties ooit gemaakt zijn. Dit artikel is dus rechtsreeks bedoeld om iedere vorm van racisme tegen te gaan. Ook is in dit rijtje 'geslacht' opgenomen. Net zoals ras, was het in deze tijd allerm minst evident dat op dit onderwerp geen onderscheid gemaakt kon worden. Dit rijtje uit de universele verklaring van de rechten van de mens is dus zeer vooruitstrevend voor zijn tijd. In de naoorlogse retoriek worden ras en racisme als een begrip en praktijk van de onvrijheid en de dictatuur gedefinieerd. Deze verschuiving is op een punt opmerkelijk. Zowel Groot-Brittannië als de Verenigde Staten hebben op dat moment een dubbele positie ten aanzien van ras, racisme en raciale classificatie. Groot-Brittannië heeft net na de Tweede Wereldoorlog nog een groot imperium. De macht die zij over andere volken uitoefent rechtvaardigt Londen op racistische grond. Ook de Verenigde Staten hebben geen baat bij een volledige nietigverklaring van racistische theorie. In de Verenigde Staten heeft de zwarte bevolking op dat moment in de praktijk een tweederangs

⁷ Charter of the United Nations, 26-6-1945, (<http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>) 16-6-1010).

⁸ Glendon, *A World Made New*.

⁹ Universele verklaring van de rechten van de mens, artikel 2.

positie. Na de Tweede Wereldoorlog bestaat er algemene consensus over de morele verwerpelijkheid van de politiek van de nazi's. Op die grond wordt racisme algemeen verworpen. In de universele verklaring van de rechten van de mens is opgenomen dat op grond van ras geen onderscheid tussen mensen gemaakt mag worden. Wat dit recht van de mens precies inhoudt, daarover bestaat grote onenigheid tussen de betrokken landen, omdat de belangen niet overal hetzelfde zijn.

Kort na de oprichting van de VN komen op 16 november 1945 vertegenwoordigers van 34 landen bijeen. Zij richten samen de Unesco op. In het voorwoord van het grondvest van deze organisatie staat: "Since wars begin in the minds of men it is in the minds of men that the defenses of peace must be constructed".¹⁰ De Unesco heeft haar doel en wortels rechtstreeks in de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog. In de statuten van de organisatie staat dat doormiddel van educatie, cultuur en voorlichting onwetendheid moet worden bestreden, zodat de vriendschap tussen naties wordt bevorderd. Oorlog is dus een gevolg van onwetendheid en de Unesco moet dit voorkomen. De eerste voorzitter van de Unesco is de Brit Julian Huxley (1887-1975). Deze vooraanstaande bioloog heeft een belangrijke rol gespeeld bij de synthese van Darwin en de moderne genetische wetenschap: een belangrijke stap voor het antiracistische vertoog. Hij is weliswaar geen voorzitter meer tijdens het opstellen van de verklaringen, maar er wel bij betrokken. De voorzitter ten tijde van de verklaringen is Jaime Torres Bodet (1902-1974). Deze Mexicaanse schrijver en diplomaat krijgt de opdracht van de vierde Algemene Conferentie van de Unesco om wetenschappelijk materiaal over ras en racisme te verzamelen.¹¹ Torres Bodet geeft de opdracht aan een commissie om de verklaring tegen racisme te schrijven. In de universele verklaring van de rechten van de mens staat dat op grond van ras geen onderscheid gemaakt mag worden. Torres Bodet wil onder deze claim graag een eenduidig wetenschappelijk fundament leggen, zodat de jonge Unesco doormiddel van voorlichting en onderwijs de onwetendheid van mensen over dit onderwerp weg kan nemen. Dat fundament te vinden blijkt lastiger dan gedacht.

¹⁰ Duggan, 'The Inspiration of UNESCO', 124-127.

¹¹ Stuurman, *De uitvinding van de mensheid*, 463.

1 De verklaringen vandaag de dag

1.1 'Wat is er dwazer dan in brons op de markt te staan?'¹²

Vandaag de dag kunnen wetenschappers technisch veel meer dan in de tijd dat de verklaringen geschreven werden. Zo is het mogelijk volledige DNA profielen van mensen te beschrijven. Op de voorpagina van deze scriptie staat een foto met op de achtergrond het standbeeld van Desiderius Erasmus voor de Laurenskerk in Rotterdam. Voor het standbeeld staat een kunstwerk. Dit is een grote prikker waarop plastic vellen met tekens zijn gestoken. Deze tekens omvatten het volledige DNA-profiel van een Nederlandse vrouw. Marjolein Kriek is klinisch geneticus in opleiding en de eerste vrouw ter wereld waarvan het volledige DNA profiel is vastgesteld. Ze is niet de eerste mens waarvan het DNA werd vastgesteld. Eerder werd van twee mannen het volledige DNA al openbaar gemaakt. Sommige stukken van de DNA code zijn wel onleesbaar gemaakt, omdat ze kunnen wijzen op verhoogde kansen op ziektes. Kriek zegt hierover: "Stel, ik blijf 1 of 2 procent meer kans te hebben op hart en vaatziekten. (...) als ik weet dat ik die aanleg heb, kan ik ook mijn levensstijl aanpassen".¹³ Ze lijkt er dus vanuit te gaan dat de invloed van de vrije wil van de mens veel groter is dan de invloed van het DNA. In de uitzending van het radioprogramma *Noorderlicht* van 28 mei 2008, wordt haar gevraagd of in de code op het plein is af te lezen dat ze rode haren heeft. Ze antwoordt dat dat niet rechtstreeks af te lezen is, maar wel als zeer waarschijnlijk naar voren komt.¹⁴ Volgens deze hedendaagse onderzoekster naar genen, bestaat er dus een verband tussen uiterlijke kenmerken en de kans op bijvoorbeeld ziekten en genetisch materiaal.

De eerste mens waarvan het genetische materiaal volledig is omschreven, is dr. James Watson. Watson is de ontdekker van de dubbele helix binnen de genetische structuur. Dat wil zeggen dat genetisch materiaal uit twee om elkaar draaiende spiralen bestaat. Als grondlegger van de moderne genetica werd hij uitgekozen als proefpersoon voor dit project. Watson komt in 2007 op negatieve wijze in het nieuws. Bij een bezoek aan Engeland doet hij zeer omstreden uitspraken over de genetische

¹² Desiderius Erasmus, *Lof der Zotheid*, 42.

¹³ Raaij, 'Eerste genenkaart vrouw ontcijferd', *De Volkskrant*, 27 mei 2008.

¹⁴ *Noorderlicht*, 28 mei 2008.

(<http://noorderlicht.vpro.nl/programmas/39286625/afleveringen/39422270/>)

conclusies over verschillen tussen rassen. Tegen een journalist van de *Sunday Times* zegt hij: “(I am) inherently gloomy about the prospect of Africa (because) all our social policies are based on the fact that their intelligence is the same as ours – whereas all the testing says not really”.¹⁵ De uitspraak van Watson leidt tot een stortvloed aan kritiek. De lezing waarvoor hij was uitgenodigd wordt afgezegd en hij keert onverrichter zake terug naar de Verenigde Staten. Daar wordt hij direct op non-actief gesteld bij het *Cold Spring Harbor Laboratory*, een gerespecteerd onderzoeksinstituut op Long Island in New York waar hij directeur is. De relatie tussen wetenschap en racisme lijdt dus ook vandaag de dag tot controverse. Dat er verbanden bestaan tussen individuele genenpatronen en de kans op uiterlijke kenmerken en ziekten is gemeengoed. De bewering dat er een link bestaat tussen genetische eigenschappen van groepen en bijvoorbeeld intelligentie, ligt zeer gevoelig.

1.2 Genetisch onderzoek naar etniciteit

Wetenschappers aan het Erasmus Medisch Centrum in Rotterdam doen onderzoek dat op de grens ligt van deze moraal. Deze genetici doen onderzoek naar een vast te stellen verband tussen etniciteit en DNA. De doelstelling van dit onderzoek is om aan de hand van gevonden DNA uiterlijke kenmerken en etniciteit van een dader van een misdrijf vast te stellen. Op sommige gebieden zijn deze onderzoekers in staat nauwkeurige uitspraken te doen. Zo blijken de rode haren waar ik het over had met een waarschijnlijkheid van 70% nauwkeurig te kunnen worden voorspeld. Bruine ogen kunnen zelfs met een waarschijnlijkheid van 93% worden voorspeld.¹⁶

Naast enkelvoudige uiterlijke kenmerken proberen de onderzoekers ook etniciteit te voorspellen. Ze hebben een aantal genencombinaties gevonden die significant wijzen op de etniciteit van een dader.¹⁷ Hoe gevoelig dit soort onderzoek ligt, blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat Nederland een van de weinige landen is waar de wet dit soort onderzoek toestaat.¹⁸ En zelfs hier moeten onderzoekers bijzonder

¹⁵ Nugent, ‘Black People ‘less Intelligent’ scientist claims’, *The Sunday Times*, 17 oktober 2007.

¹⁶ Kayser & Schneider, ‘DNA-based Prediction of Human externally Visible Characteristics in Forensics: Motivations, Scientific Challenges, and ethical Considerations’ 154-161.

¹⁷ Idem, 154-161.

¹⁸ M’charek, ‘Silent Witness, Articulate Collective: DNA Evidence and the Inference of Visible Traits’, 519-528.

voorzichtig te werk gaan. Zo maken ze alleen gebruik van het begrip etniciteit om verschillende groepen te duiden. Er wordt hier dus onderzoek gedaan naar harde biologische verschillen tussen verschillende etniciteiten. Een etniciteit is een door sociale waarden vastgestelde groep. Alleen doordat ze niet van het begrip ras gebruik maken, is het onderzoek wettelijk toegestaan. Etniciteit stellen deze onderzoekers vast door naar de geboorteplek te kijken van iemand. Iemand die uit China afkomstig is, of waarvan beiden ouders uit China afkomstig zijn, wordt dus in de groep Aziaten ingedeeld. Uit een gesprek met een van de onderzoekers bleek dat ze proefpersonen aan de hand van dit criterium mensen laten indelen. Hij vertelde er bij dat ze het soms ook zelf doen. Ook doen ze onderzoek naar huidskleur. De onderzoeker zei over dit onderzoek.

Wat wij in ons huidskleur onderzoek wel doen, is aannemen dat de Sub-Saharaanse Afrikaanse personen een "donkere" huidskleur hebben en we werken met de "blanke" Europeaan en een "medium" Aziatisch persoon. We weten natuurlijk wel dat er binnen een gebied variatie is, maar we gaan ervan uit dat dat een verwaarloosbaar effect zal hebben op de totale resultaten.¹⁹

Etniciteit en huidskleur stellen ze dus vast aan de hand van geboorteplaats en eigen oordelen. Zo loodsen ze dus verdekt arbitraire en waardeoordelen het biologische onderzoek binnen. Eigenlijk is het onderzoek dus niet waarde vrij.

Bij voortschrijdend genetisch onderzoek worden er door de wetenschappers, onvermijdelijk waarderende oordelen het onderzoek ingebracht. Doordat waarderende uitspraken op dit gebied gesanctioneerd zijn, gebeurt dat impliciet en willekeurig. Wetenschappers worden verondersteld met waarde vrije wetenschap bezig te zijn, maar dat is op het gebied van etnische classificering onmogelijk omdat daar niet zoiets bestaat als natuurwetenschap. Zonder een waarderende plaatsing binnen een etniciteit zouden deze wetenschappers nooit een zinvolle link tussen genen en etniciteit kunnen leggen. Nieuwe genetische kennis vraagt om nieuwe waarderende oordelen, oordelen over wat het betekent tot een etnische groep of ras te behoren, oordelen wat het betekent dat iemand 70 procent kans heeft op rood haar en oordelen

¹⁹ Dit zei hij tegen mij tijdens een gesprek in het café. Omdat ik niet weet of het gevoelig ligt en of hij met naam en toenaam genoemd wil worden, zet ik geen naam of afdeling in de voetnoot. Het citaat is alleen een voorbeeld ter illustratie.

over wat het betekent dat iemand onder gelijke omstandigheden één procent meer kans heeft op een ziekte.

1.3 De verklaringen binnen de hedendaagse antropologie

De betekenis van wetenschappelijk kennis is het onderwerp van een recente discussie binnen de culturele antropologie. Antropologen die vinden dat zij de competentie hebben deze duiding te analyseren, voelen zich aan de zijlijn staan. Onder het mom van harde wetenschap worden waarderende uitspraken gedaan, die niet uit deze wetenschap blijken. In een artikel uit 1995 schrijft Faye Harrison over de definitie van ras en racisme binnen de moderne antropologie.²⁰ Sinds Boas wordt het begrip ras als zuiver biologisch gedefinieerd en wordt verondersteld dat het op het sociale vlak niks meer voorstelt. In het artikel verwijst Harrison expliciet naar de rol van Ashley Montagu en de verklaringen in de herdefiniëring van het begrip ras. Het probleem is, volgens Harrison, dat ras wordt geacht sociaal irrelevant te zijn, maar dat racisme nog wel bestaat. Racisme is dan geen gevolg meer van het bestaan van rassen, maar een praktijk die een andere grondslag heeft. Doordat antropologen niets meer over ras zeggen mogen, hebben ze de controle over het racismedebat verloren. Ze hebben zichzelf aan de zijlijn gezet. Daarom moet ras en racisme opnieuw door antropologen benoemd worden.

In een reactie in 1997 sluiten Carol Mukhopadhyay en Yolanda Mozes zich aan bij Harrison.²¹ Antropologen hebben bij de herformulering van het rassenbegrip het begrip verloren. Doordat zij gepleit hebben voor een cultureel bepaald rassenbegrip, spreken ze nog slechts over etniciteit. Wanneer biologen en genetici over het begrip praten, dan trekken zij zich volgens Mukhopadhyay en Mozes niets meer aan van antropologen. Deze 'harde wetenschappers' zeggen over het 'echte' biologische begrip te praten. Dat de biologische variant waarover gesproken wordt zelf grotendeels cultureel bepaald kan zijn, wordt uit het oog verloren. Daarom moeten antropologen opnieuw definiëren wat zij bedoelen met de culturele inhoud van het begrip ras en zich niet alleen formeel met etniciteit bezig houden. Ook Mozes

²⁰ Harrison, 'Introduction: Expanding the discourse on "Race"', 609-631.

²¹ Mukhopadhyay & Mozes, 'Reestablishing "Race" in Anthropological Discourse', 517-533.

en Mukhopadhyay zien de cruciale omwenteling voor dit probleem in de Unesco verklaringen en Ashley Montagu.

Harrison reageert in 1999 op Mukhopadhyay en Mozes.²² Hij pleit nog explicieter voor een nieuwe antropologische culturele inhoud van het begrip ras. Doordat ras buiten het gebied van de antropologen ligt, hebben zij er geen invloed meer op. De scheiding van natuur en cultuur die na de Tweede Wereldoorlog zo succesvol was in het bestrijden van racisme, werkt nu tegen de antropologen. Ras presenteert zich volgens Harrison als essentiële eigenschap. Hoewel het begrip officieel biologisch geen waarde heeft, gaan veel mensen daar toch van uit. Antropologen kunnen dat niet weerleggen, omdat zij niet over ras praten. Dat komt volgens Charles Hirschman in een artikel uit 2004, doordat alle factoren die in de geschiedenis gebruikt zijn om ras inhoud te geven cultureel van aard zijn.²³ Dus hoewel ook volgens Hirschman Montagu en de Unesco verklaringen voor een strikt onderscheid hebben gezorgd tussen een culturele etniciteit en een biologisch ras, is dit niet helemaal terecht. Rassen binnen de mensheid bestaan gewoonweg biologisch niet, dus iedere vorm van ras krijgt altijd cultureel inhoud. Dat moet volgens Hirschman binnen het antropologische discours worden opgenomen. Antropologen moeten het beheer van het begrip ras terugnemen, want anders krijgt het binnen de voortschrijdende genetische wetenschap op niet reflexieve wijze zijn culturele inhoud verstopt onder een harde wetenschappelijke dekmantel.

In een artikel uit 1998 laat Kamela Visweswaran zien dat het onderscheid tussen ras en etniciteit, waar dit probleem door veroorzaakt wordt, op een fundamenteel niveau onmogelijk is.²⁴ Ze schrijft dat vóór 1900 ras een begrip was dat verwees naar bijna alle mogelijke verschillen tussen groepen mensen. Wanneer dat rond de Tweede Wereldoorlog door onder andere Montagu en de Unesco verklaringen wordt geherdefinieerd, verandert dat. Ras wordt aan de biologie toegewezen en etniciteit aan de cultuur. Dit onderscheid is volgens Visweswaran zelf een culturele keuze. Dus de ‘natuurlijke’ biologische betekenis van het begrip ras, zoals die vandaag de dag buiten het domein van de antropologen valt, is fundamenteel volledig cultureel bepaald. Ras heeft binnen de biologie geen betekenisvol bestaan en antropologen zeggen er ook niks meer over. Hierdoor krijgt het steeds politieke

²² Harrison, ‘Introduction: Expanding the discourse on “Race”’, 609-631.

²³ Hirschman, ‘The Origins and Demise of the Concept of Race’, 385-415.

²⁴ Visweswaran, ‘Race and the Culture of Anthropology’, 70-83.

betekenis in intuïtieve en impliciet racistische praktijken. De intuïtie dat er zoiets als ras bestaat, is met de herdefiniëring na de Tweede Wereldoorlog namelijk niet verdwenen. Katya Gibel Movorach beschrijft het in een artikel uit 2007 als volgt:

The problem is simple: In the matter of race, there is no such thing as “getting it right”. There are no generic races precisely because “race” is a metaphor, a social construct, a human invention whose criteria for differentiation are neither universal nor fixed but have always been used to manage difference. Rather ethnicity, and culture manifest themselves as metonyms that presuppose difference is inherited,...²⁵

Hoewel Montagu en andere antropologen er na de Tweede Wereldoorlog in slaagden het biologische begrip ‘ras’ binnen de antropologie af te schaffen, is racisme als praktijk nooit verdwenen. Doordat het begrip ‘ras’ volgens de antropologen alleen biologisch inhoud kan krijgen, maar biologen geen harde of definitieve inhoud aan ras kunnen geven, krijgt het begrip zijn inhoud in de praktijk. Racisme bestaat nog steeds terwijl ‘ras’ is afgeschaft. Waar wetenschappers in de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw dachten dat het bestaan van rassen racisme veroorzaakte, geloven antropologen vandaag de dag dat racisme rassen produceert. Daarom wordt dit probleem wel eens omschreven als ‘racism without race’. Ondanks de afschaffing van het begrip ras, bestaat racisme nog wel. Daarom willen antropologen ras opnieuw definiëren.

Deze thesis geeft geen oordeel over ras en racisme vandaag de dag. Wel hoop ik met deze voorbeelden en discussies te hebben aangetoond dat ras en racisme vandaag de dag nog steeds een urgent moreel probleem zijn. Binnen de genoemde discussie wordt steeds naar Montagu en de Unesco verklaringen verwezen, als een belangrijk omslagpunt. Een omslagpunt dat nog steeds van invloed is op het hedendaagse denken over ras. Daarom is het belangrijk en interessant om de verklaringen en hun totstandkoming te onderzoeken.

²⁵ Gibel Mevorach, ‘Race, Racism, and academic Complicity’, 238-241.

1.4 De verklaringen vandaag de dag inhoudelijk

Recent zijn twee stukken verschenen waarin de twee Unesco verklaringen en Montagu inhoudelijk worden behandeld. Siep Stuurman besteedt er in zijn boek *De uitvinding van de mensheid* een aantal pagina's aan. Ook Michelle Brattain heeft er in 2007 een artikel over gepubliceerd. In dit artikel legt ze uit waarom het bestuderen van beide verklaringen vandaag de dag de moeite waard is.²⁶ Volgens Brattain bewijzen de verklaringen dat het rasbegrip geen tijdloos gegeven is. Door te tonen hoe de verklaringen in hun tijd hun inhoud kregen, laat zien dat het rasbegrip in elke tijd een eigen inhoud krijgt. Vandaag de dag krijgen ras en racisme namelijk op een heel andere manier betekenis dan vroeger. Na de Tweede Wereldoorlog bestaat er volgens Brattain een ongekend geloof in de noodzakelijkheid en mogelijkheid 'het volk' op te voeden. Dat leidt ertoe dat er juist in deze tijd zoveel moeite gedaan is om het begrip inhoud te geven. Brattain is overigens wel van mening dat de Unesco met de verklaringen begin jaren vijftig hopeloos gefaald heeft. De verklaringen hebben beide hun doel gemist, omdat ze te moeilijk waren voor gewone mensen. De meeste mensen kwamen volgens haar niet verder dan de eerste paragraaf. Als ze gedwongen werden verder te lezen, haalden ze er niet meer uit dan wat ze daarvoor al dachten. De verklaringen zijn er dan ook niet in geslaagd de rassenongelijkheid in de Verenigde Staten of het Britse imperiale rijk positief te beïnvloeden.

De Eerste Verklaring wordt volgens Brattain voornamelijk door Montagu vorm gegeven. Als belangrijkste punt in de Eerste Verklaring ziet zij het voorstel om het begrip ras door etniciteit te vervangen. De Tweede Verklaring was van belang door de strikte scheiding die tussen ras en etniciteit gemaakt werd. Doordat de Eerste Verklaring zich ook op retorica richtte, schortte het volgens haar aan de wetenschappelijke waterdichtheid. Dat was de reden dat er veel kritiek op deze verklaring kwam. Deze kritiek deelt Brattain op in drie kampen. Ten eerste was er een groep die het met de verklaring eens was, maar bleef geloven dat het begrip ras naar een reëel bestaande entiteit verwees. Dus hoewel het begrip sociaal gezien niet heel veel invloed had, geloofden zij dat ras echt bestond en dus enige invloed moest hebben. De tweede groep geloofde wel dat ras te verwaarlozen viel, maar was van

²⁶ Brattain, 'Race, Racism, and Antiracism: UNESCO and the POLITICS of Presenting Science to the Postwar Public', 1-40.

mening dat het afschaffen van een geaccepteerd begrip heilloos was. De derde groep was het officieel eens met de inhoud van de verklaring, maar was eigenlijk –gelet op hun positie binnen het debat– nog door en door racistisch.

In reactie op de kritiek werd de Tweede Verklaring geschreven. De wetenschappers die hieraan meewerkten, maakten een strikt onderscheid tussen etniciteit en ras. Ras was een bestaande entiteit met biologische inhoud. Die biologische inhoud wilde Montagu niet beschrijven, omdat hij zoveel mogelijk binnen de cultuur wilde blijven. Dat ideaaltypische onderscheid wordt soms nog gemaakt. Het bleek in de praktijk echter lastig hard te maken. Nadat de commissie een eerste versie had geschreven, werd de tekst voor aanpassing naar veel wetenschappers gestuurd. Het bleek onmogelijk om een algemene consensus te bereiken. Bij gebrek aan overeenstemming werd uiteindelijk de eerste versie gepubliceerd. Volgens Brattain zijn beide verklaringen dus grotendeels een mislukking. Naast de overeenstemming dat het racisme van de nazi's slecht was, bestond er op geen enkele wijze een consensus over het begrip 'ras'. Brattain beoordeelt de verklaringen dus aan de hand van hun eigen doelstellingen. Het is niet gelukt om een definitief document te produceren dat ras en racisme aan de kant zet.

Siep Stuurman ziet beide verklaringen niet als mislukkingen. In *De uitvinding van de mensheid* beschrijft hij de totstandkoming en de implicaties van de Unesco verklaringen.²⁷ Stuurman positioneert de verklaringen net als voorgaande auteurs op het vlak van een conceptuele verschuiving van 'natuur' naar 'cultuur'. Bij Franz Boas zijn deze twee begrippen elkaar wederzijds gaan definiëren, aldus Stuurman. Alles wat geen natuur was, was cultuur en alles wat geen cultuur was, was natuur. Ashley Montagu is volgens Stuurman zeer belangrijk geweest bij de totstandkoming van de verklaringen. Montagu was een leerling van Boas en nam dus de 'cultuur' – 'natuur' verschuiving over. Montagu staat volgens Stuurman een complete afschaffing van het begrip ras voor. Een ras ontstaat in de antropologische praktijk en niet in de werkelijkheid. Antropologen beschrijven gemiddelde eigenschappen en die gemiddelden presenteren zij vervolgens als statische rassen. Daarbij wordt geen rekening gehouden met het moderne genetische inzicht dat gemiddelde eigenschappen niet overerfbaar zijn. Genen worden altijd individueel overgedragen. Het bestaan van rassen is daarom op foute theorievorming gebaseerd. Doordat sociale en geografische

²⁷ Stuurman, *De uitvinding van de mensheid*, 458-472.

barrières fysiek zichtbare eigenschappen wel in stand kunnen houden, bestaan er wel zichtbare verschillen tussen groepen mensen. Dat onderscheid kan het beste ‘eticiteit’ worden genoemd. Dat begrip is niet biologisch deterministisch.

In de Eerste Verklaring is volgens Stuurman de invloed van Montagu zeer helder terug te vinden. Hoewel in tegenstelling tot in Montagu’s werk het begrip ras wel wordt erkend, wordt het geminimaliseerd tot een nietszeggende biologische entiteit. Ras is dus volgens deze verklaring een zuiver biologische entiteit. Omdat deze entiteit in het verleden zoveel schade heeft berokkend, stelt de verklaring wel voor etniciteit als kernbegrip te gebruiken. Ras was in het verleden altijd meer een sociale mythe dan een biologische realiteit en heeft daardoor veel ellende veroorzaakt. Belangrijke eigenschappen als persoonlijkheid, karakter en intelligentie zijn rasloos en daarom is het zinloos het begrip buiten de biologie te gebruiken. Volgens Stuurman pacificeerde de Eerste Verklaring op deze wijze het rassenbegrip. Tevens bood de verklaring werktuigen aan om op een andere wijze met de verschillen tussen groepen mensen om te gaan.

Ook Stuurman schrijft dat er direct veel kritiek kwam op de Eerste Verklaring. De kritiek wijt hij voornamelijk aan een competentiestrijd tussen verschillende wetenschappelijke disciplines. Fysiek antropologen en biologen voelen zich buiten spel gezet, terwijl ze van mening zijn dat ras hun onderwerp was. Door deze kritiek werd besloten tot het schrijven van een Tweede Verklaring. Deze verklaring moest volgens Stuurman de harde wetenschappelijke kanten van het rassenbegrip belichten. Het begrip ras werd in de Tweede Verklaring dus als een serieuze wetenschappelijke entiteit beschouwd. In plaats van de positieve herdefiniëring van de Eerste Verklaring, probeerde de Tweede Verklaring alle sociaal politieke kanten van het begrip ras af te schaven. Volgens Stuurman is dat onmogelijk. Binnen de moderne genetische wetenschap is het duidelijk geworden dat genen niets over rassen zeggen. Alles wat er wel over ras te zeggen valt, is dus sociaal-politiek. Dit begrip helder biologisch vastleggen is daarom onmogelijk. Stuurman noemt de Tweede Verklaring daarom een ‘creatieve mislukking’.²⁸

²⁸ Stuurman, *De uitvinding van de mensheid*, 472.

1.4 Conclusie

In een tijd waarin genetische onderzoekers steeds meer blootleggen, staat de vraag naar de duiding van wetenschappelijke gegevens vaak ter discussie. Antropologen zien zichzelf aan de zijlijn staan en willen graag weer meepraten. Daarnaast blijkt dat verwijzingen naar ras en racisme nooit geheel verdwenen zijn en in verschillende vormen prominent bestaan. Binnen deze discussies wordt vaak verwezen naar Montagu en de Unesco verklaringen als een belangrijk punt in de geschiedenis voor het denken over ras en racisme. Twee recente publicaties van Brattain en Stuurman besteden uitgebreid aandacht aan de inhoud en betekenis van de verklaringen. Beide auteurs zijn het er over eens dat de verklaringen zich op een snijvlak bevinden van onze wetenschappelijke geschiedenis. Dat in de herdefiniëring van ‘natuur’, ‘cultuur’, ‘ras’ en ‘ethniciteit’ in de periode na de Tweede Wereldoorlog nog steeds van invloed is op onze manier van denken over deze begrippen. Toch bestaan er verschillen in interpretatie. Zo noemt Brattain beiden verklaringen een mislukking, terwijl Stuurman vrij positief is over de eerste. De interpretatie is dus vandaag de dag nog onderwerp van debat en deel van het hedendaagse racisme-debat. In het volgende hoofdstuk zal ik een korte geschiedenis van het racisme beschrijven, en het discours waarbinnen de verklaringen inhoudelijk geschreven werden te schetsen.

2 Een korte geschiedenis van racisme

2.1 Van raciale classificatie naar racisme

Raciale classificatie is niet hetzelfde als racisme. Bij raciale classificatie wordt de mensheid opgedeeld in een beperkt aantal rassen. Wat het achterliggende mechanisme is dat de rassen bepaalt en wat de gevolgen van deze opdeling zijn, kan onduidelijk blijven. Van racisme is sprake wanneer verschillen tussen groepen die als cultureel geïnterpreteerd zouden kunnen worden, worden gezien als onveranderlijk en door de natuur gegeven; en dat mensen vinden dat deze verschillen consequenties dienen te hebben in de wereld.²⁹ Raciale classificatie is ouder dan racisme. Deze vorm van classificeren ontstaat in de Verlichting. Verlichte denkers proberen hun wereld in te delen. De mensheid was daarvoor al vaker opgedeeld, maar dan op Bijbelse gronden. Onderscheid wordt dan bijvoorbeeld gemaakt tussen mensen die gelovig zijn of niet. Een andere mogelijke Christelijke opdeling betreft de discussie of alle mensen van Adam en Noach afstammen of niet. Poligenisten zijn van mening dat andere volken niet van Adam afstammen en dus niet helemaal menselijk zijn. Monogenisten zijn van mening dat alle mensen van Adam af moeten stammen. Deze classificeringen zijn nog niet raciaal van aard. Raciale classificatie ontstaat wanneer de mensheid voor het eerst naar natuurhistorische maatstaven wordt ingedeeld.

Een van de eerste die de mensheid naar deze maatstaven indeelt is Francois Bernier (1625-1688). Deze Franse arts en filosoof is in zijn tijd bekend om de reizen die hij maakt. Op deze reizen ontmoet hij mensen die er anders uitzien en die andere gewoonten hebben. Hij stelt voor de mensheid in te delen op niet geografische of religieuze gronden, maar aan de hand van hun fysieke kenmerken. Hij introduceert vier soorten of rassen: het eerste ras of de witte Europeanen, de Afrikaanse negers, de oostelijke en noordoostelijke Aziaten en de Lappen.³⁰ Bernier geeft geen achterliggende oorzaak voor de verschillen. Ook geeft hij geen officiële hiërarchie. Impliciet gaat hij er wel steeds van uit dat het 'eerste' ras het beste is. Bij zijn indeling is dus wel sprake van ethnocentrisme. Bernier vindt het logisch dat zijn eigen groep

²⁹ Fredrickson, *Racism, A Short History*, 5-6.

³⁰ Stuurman, 'Francois Bernier and the Invention of Racial Classification', 1-19.

beter is dan andere groepen. Van racisme is nog geen sprake bij Bernier, alleen van een combinatie van raciale classificatie en etnocentrisme.

Carolus Linnaeus (1707-1778) is een beroemde botanicus. Hij maakt een zeer omvattende indeling van het planten- en dierenrijk. Ook de mens neemt hij in zijn systeem op. Net als Bernier verdeelt ook hij de mensheid op niet Christelijke grond. Wanneer hij kritiek krijgt op deze zet, dan verdedigt hij zich door te zeggen dat hij alleen wil indelen wat hij ziet. Metafysica is volgens hem binnen de natuurlijke historie niet van belang.³¹ Linnaeus kan dus ook nog geen racist worden genoemd, want ook hij noemt geen achterliggende oorzaken of hiërarchie. De eerste auteur die een indeling van de mensheid ook hiërarchisch maakt, is Johan Friedrich Blumenbach (1752-1840). Blumenbach is leerling van Linnaeus en verdeelt de mens in vijf rassen. Deze rassen zijn volgens Blumenbach door middel van degeneratie van elkaar gescheiden. Europeanen zijn de meest oorspronkelijke soort in zijn systeem, de zwarten uit Afrika de meest gedegenererde soort.³² In zijn boek *The Mismeasure of Man* beschrijft Stephen Jay Gould Blumenbach als eerste racist, omdat Blumenbach aangeboren biologische verschillen waarneemt. Door de hiërarchie tussen de rassen die Blumenbach beschrijft, worden daarnaast verschillen tussen de rassen gerechtvaardigd.³³ De benaming 'kaukasisch' die nog vaak gebruikt wordt voor mensen met een Europees uiterlijk, is van Blumenbach afkomstig. De eerste vormen van raciale classificatie en iets later racisme komen dus van Verlichte indelers.

Uit een andere hoek komt een andere belangrijke eerste versie van het racisme. Graaf Arthur de Gobineau (1816-1882) is een aristocraat die ten tijde van de revolutie van 1848 de positie van de adel in de knel ziet komen. De Gobineau creëert een systeem van rassen dat niet op natuurhistorisch indelen is gebaseerd. Hij stelt de verschillende klassen gelijk aan historisch vaak benoemde rassen. Volgens de Gobineau is de adel aan de macht dankzij haar raciale superioriteit. Ook deze visie is gebaseerd op aangeboren en onveranderlijke verschillen. Als mechanisme achter het bestaan van rassen ziet hij bloedlijnen. Bezitters van vooral Arisch bloed hebben een veel groter cultureel potentieel dan anderen. De Gobineau komt dus niet met een natuurhistorische verklaring, maar heeft een nationalistisch essentialistische verklaring. Ook deze vorm van denken is een belangrijke eerste vorm van racisme.

³¹ Carl Linnaeus to Johann Georg Gmelin, 25 February 1747.

³² Junker, 'Blumenbach's Racial Geometry', 498-501.

³³ Gould, *The Mismeasure of Man*, 408.

Raciale classificaties zijn op zeer veel verschillende manieren gemaakt. De lijnen zijn getrokken langs linguïstische, somatische, culturele, klasse, nationale en nog veel meer grenzen. In de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw zijn ras en raciale classificaties heterogene ordeningsprincipes die op meerdere wijzen worden ingezet. Dat ras bestaat en raciale classificatie zinvol is, daar gaat iedereen van uit. Op welke grond dat moet gebeuren en wat de achterliggende mechanismen zijn, daar bestaat in deze tijd geen overeenstemming over.

2.2 Darwin, strijd en evolutie

Na de publicatie van Darwins *On the Origin of Species* en later *On the Descent of Man* ontstaat er een meer algemene consensus over het achterliggende mechanisme van ras. Darwin geeft het raciale wereldbeeld en racisme een ongekende boost. Verklaarde Blumenbach voor Darwin degeneratie als achterliggend mechanisme, na Darwin ontstaat er een racistisch wereldbeeld met evolutie en strijd als achterliggende mechanismen. Vooral de sociaaldarwinistische interpretatie van Darwin wordt het fundament onder bijna al het racistische denken.

Het vernieuwende aan Darwins theorie is het mechanisme dat verklaart waarom soorten door evolutie veranderen. Dit mechanisme is gebaseerd op een boek van Thomas Robert Malthus (1766-1834) *An Essay on the Principle of Population*. In dit essay schrijft Malthus dat bevolkingsgroei altijd meetkundig toeneemt, terwijl voedselproductie op zijn best rekenkundig kan toenemen. Bevolking neemt dus noodzakelijk sneller toe dan voedselproductie. Voedsel wordt dus altijd schaars. Wanneer voedsel schaars is, dan zal er tussen de individuen een strijd om het voedsel ontstaan. Volgens Malthus' idee is strijd dus een essentiële en onontkoombare basis van het bestaan. Dat idee is door Darwin overgenomen als basis voor het mechanisme waarop evolutie plaatsvindt. Fundamentele strijd is dus de motor binnen Darwins theorie. Deze strijd speelt zich volgens Darwin al heel lang af. In de tijd van Darwin ontstaat ook het idee dat de aarde ouder is dan de zesduizend jaar uit de Bijbel. Door de geologische ideeën van Charles Lyell (1797-1875) ontstond de mogelijkheid dat de aarde miljoenen jaren oud was. Lyell veronderstelde dat geologische formaties ontstaan zijn door processen die ook vandaag de dag nog gaande zijn. Heel langzaam en in miljoenen jaren waren bijvoorbeeld bergen gevormd. Die veronderstelling nam

Darwin over voor soorten. Ook soorten worden dus heel langzaam en in miljoenen jaren gevormd, volgens processen die vandaag de dag doorlopen.

Door de strijd die Darwin noodzakelijk waarneemt, kan in dat tijdsbestek evolutie plaatsvinden. Binnen iedere soort worden namelijk altijd individuen geboren die op willekeurige punten afwijken van hun soortgenoten. Wanneer blijkt dat een willekeurige mutatie een klein voordeel oplevert voor de voortplanting of de overlevingskansen, dan zal de mutatie worden doorgegeven aan een volgende generatie. Dat is mogelijk doordat gemuteerde individuen gewoonweg succesvoller uit de strijd komen dan niet gemuteerde individuen. Daardoor zullen gemuteerde individuen zich beter voortplanten. De gunstige mutatie zal op natuurlijke wijze in de volgende generaties vaker voorkomen, totdat er geen individuen meer over zijn zonder de mutatie.

Opstapelingen van verschillende mutaties kunnen dus verworden tot een nieuwe soort. Zo zijn alle soorten ontstaan. In dit mechanisme zit het vernieuwende van Darwin. Tevens is dit de reden waarom Darwin omstreden is. Het proces is namelijk stuurloos en doelloos. Wanneer soorten op deze wijze ontstaan zijn, dan is er geen plaats meer voor een interveniërende God. Dat betekent twee dingen voor racistische interpretatie. Ten eerste dat natuurlijke selectie geen externe moraal kent. En ten tweede dat de uitkomst van het proces niet hiërarchisch is. De doelloosheid maakt dat van ‘verdere ontwikkeling dan anderen’ nooit sprake kan zijn. ‘Verdere ontwikkeling’ tekent zich immers altijd ten opzichte van een doel af. De sociaaldarwinistische interpretatie van Darwin neemt de eerste consequentie over, maar de tweede niet. Dat betekent dat ze geen doel buiten de evolutie ziet, waardoor de evolutie zelf het hoogste morele doel wordt. Terwijl ze tegelijkertijd een hiërarchie binnen de evolutie plaatst. Daarnaast vindt binnen het sociaaldarwinisme de strijd op het niveau van groepen of samenlevingen geplaatst, waar bij Darwin strijd zich altijd tussen individuen afspeelt. Hoe deze stap in het sociaal Darwinisme gemaakt is, behandel ik in de volgende paragraaf. Nu zal ik eerst kijken wat Darwin zelf over rassen gezegd heeft.

Darwin vraagt zich af hoe de mens biologisch dient te worden geclassificeerd. In *The Descent of Man* schrijft hij dat de mens niet één soort kan zijn. De verschillen tussen mensen zijn volgens hem eenvoudigweg te groot. Hij spreekt over: “the enormous range of man, which is a great anomaly in the class of mammals, if

mankind be viewed as a single species”.³⁴ Na deze vaststelling zoekt Darwin criteria om de verschillen binnen de mensheid vast te stellen. Steriliteit of verminderde vruchtbaarheid is bij planten en dieren een vaak gebruikte maatstaf. Ook verschillende soorten mensen onderwerpt hij aan deze toets. Aan de hand van voorbeelden concludeert Darwin dat soms van verminderde vruchtbaarheid sprake is. Verminderde vruchtbaarheid is echter geen onvruchtbaarheid, dus van verschillende soorten is geen sprake. De conclusie is dat de mens bestaat uit ‘*sub-species*’ of ondersoorten.³⁵ Hoewel Darwin op verschillende plaatsen in zijn teksten blijk geeft van ethnocentrisme, geeft hij geen hiërarchie tussen verschillende ondersoorten. Ook vraagt hij zich af of politieke ongelijkheid in de wereld door het bestaan van inherente verschillen tussen mensen gerechtvaardigd wordt.³⁶ Darwin is dus geen racist. In Darwins werk zijn wel een aantal bouwstenen te vinden die zich goed lenen voor racistische interpretaties. Zo benoemt Darwin het bestaan van ondersoorten en beschrijft hij een wereld waarin strijd centraal staat, binnen een moraallose evolutie.

2.3 Het sociaaldarwinisme

Het sociaaldarwinisme is de werkelijke motor achter veel racistisch denken. Eigenlijk is sociaaldarwinisme helemaal geen darwinisme. Het is de leer van een tijdgenoot van Darwin: Herbert Spencer (1820-1903). Spencer is ook een evolutionistisch denker. Spencer gebruikt echter niet Darwins baanbrekende mechanisme als motor achter de evolutie. Spencer gebruikt de evolutietheorie van Jean-Baptiste de Lamarck (1744-1829) binnen zijn wereldbeeld. De evolutietheorie van Lamarck is om een belangrijk punt bekend gebleven. Hoewel het een bredere theorie is, die meerdere manieren van verklaren in zich heeft, is ze bekend geworden om de ‘overerving van aangeleerde eigenschappen’. Dat houdt in dat wanneer een organisme tijdens zijn leven iets leert, zijn nakomelingen die kennis aangeboren meekrijgen. Hierdoor zijn volgens Lamarck soorten steeds beter tegen hun omgeving opgewassen. In tegenstelling tot de evolutie van Darwin, is binnen deze vorm van evolutie wel een hiërarchisch onderscheid tussen soorten mogelijk. Toevallige mutaties zijn blind en willekeurig, maar gerichte

³⁴ Darwin, *The Descent of Man*, 268.

³⁵ Idem, 272.

³⁶ Darwin, *Voyage of the Beagle*, hoofdstuk XXI.

aanpassing is dat niet. Een soort kan meer en beter aangepast zijn dan een andere soort, wat de soort een hogere plaats in de evolutie geeft.

Herbert Spencer gebruikt juist die interpretatie van evolutie. Volgens Spencer kunnen sommige soorten dus verder ontwikkeld zijn dan andere soorten. Tevens is hij de bedenker van de vaak aan Darwin toegeschreven uitspraak: 'the struggle for existence'. Spencer legt dus nog meer dan Darwin de nadruk op een fundamentele strijd. Ten slotte zegt hij dat deze strijd zich niet alleen op het niveau van organismen afspeelt, zoals bij Darwin het geval is, maar ook op het niveau van samenlevingen of rassen. Volgens Spencer zijn samenlevingen of rassen in een doorlopende strijd verwickeld en overleven alleen de sterksten. Bij Spencer ontstaat er dus een wereldbeeld waarbij ten eerste strijd noodzakelijk en fundamenteel is, ten tweede deze strijd zich afspeelt op het niveau van samenlevingen of rassen en waarin ten derde samenlevingen of rassen een verschillend niveau van ontwikkeling kunnen hebben. Doordat Spencer een evolutie ziet zonder externe moraliserende entiteit en tevens een verschil in waarde tussen rassen, wordt een hoge plaats op de raciale ladder een doel dat in zichzelf waardevol is. Door deze combinatie van ideeën is het voor elke samenleving of ras dus toegestaan, of zelfs noodzakelijk, andere samenlevingen of rassen te overheersen of uit te roeien.

Deze combinatie van ideeën wordt aan het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw een impliciete consensus in Europa. Europese landen verwerven in deze tijd grote koloniale rijken. Het relatieve gemak waarmee andere volken veroverd worden, wordt verklaard door deze superioriteitsgedachte. Tevens is in deze vorm van denken een legitimatie te vinden voor de verovering en overheersing van andere volken. De voor Darwin aanwezige heterogene raciale classificaties en onzeker gefundeerde racistische theorieën, krijgen via Darwin in de sociaaldarwinistische interpretatie een vanzelfsprekende retorische kracht.

2.4 Haeckel, Galton en Chamberlain: racisten na Darwin

Racistische denkers na Darwin baseren zich meestal direct of indirect op deze sociaaldarwinistische consensus. Dat zal ik laten zien aan de hand van drie invloedrijke racistische denkers: Ernst Haeckel, Francis Galton en Houston Stewart Chamberlain. Deze drie denkers maken allen op hun eigen manier gebruik van het

sociaaldarwinisme. Haeckel is een uitgesproken aanhanger van Darwins theorie, Galton baseert zich impliciet op de sociaaldarwinistische consensus en Chamberlain verwerpt de theorie van Darwin officieel, maar baseert zich desondanks toch op sociaaldarwinistische basisintuïties. Deze drie auteurs geven zeker geen volledig beeld van al het racistisch denken tussen Darwin en de Tweede Wereldoorlog. Ik heb ze gekozen omdat ze alle drie zeer invloedrijk geweest zijn voor het racistische denken. Daarnaast tonen deze drie denkers hoe algemeen het sociaaldarwinisme functioneerde, omdat ze zich zo verschillend tot Darwin verhouden.

2.5 Ernst Haeckel

Het eerste invloedrijke voorbeeld is de racistische darwinistische bioloog Ernst Haeckel (1834-1919). Haeckel is een fanatiek anti-egalitair, eugenistisch, antisemitisch en Arisch suprematistisch wetenschapper.³⁷ Bijna alles wat later in het nazisme is uitgedragen is in Haeckel present. De anti-egalitaire ideeën van De Gobineau combineert hij met een darwinistisch racisme. Haeckel ontmoet Darwin persoonlijk en Darwin is onder de indruk van zijn werk. Toch neemt Haeckel Darwins theorie niet helemaal over. Hij wijzigt Darwin waar hem dat noodzakelijk lijkt. Zo legt ook hij de nadruk niet op natuurlijke selectie, maar bij de overerving van aangeleerde eigenschappen zoals Spencer. Daarmee ontstaat voor Haeckel de mogelijkheid de mensheid in hiërarchische rassen op te delen.

Haeckel deelt de mensheid op in twaalf verschillende soorten en in zesendertig verschillende rassen. Een belangrijk criterium daarbij is het uiterlijke kenmerk haargroei. Ook taal speelt een belangrijke rol. Taalfamilies die niet tot elkaar zijn te herleiden zijn voor Haeckel aanleiding nog fundamentele verschillen waar te nemen dan bijvoorbeeld Spencer deed. Elke taalfamilie geeft hij namelijk een aparte oorsprong. Op deze wijze combineert Haeckel klassiek polygenistisch racisme met een sociaaldarwinistische evolutionaire hiërarchie. Door onderzoek te doen naar embryo's denkt Haeckel een geschiedenis van de evolutie te kunnen schrijven. Hierbij gaat hij ervan uit dat de fases van een embryo gelijk staan aan de evolutie van een soort. Op deze wijze kan Haeckel een exacte geschiedenis van de evolutie beschrijven en tevens grote verschillen binnen de mensheid benoemen.

³⁷ Hawkins, *Social Darwinism in European and American Thought*, 133.

Een bekende uitspraak van Haeckel is dat de hoogste mens en de laagste mens meer van elkaar verschillen dan de laagste mens en de hoogste aap.³⁸ Darwin zelf heeft Haeckel ontmoet en is onder de indruk van diens werk. In de editie van *The Descent of Man* uit 1906 verwijst Darwin naar de ‘voortgang’ gemaakt in het evolutionaire onderzoek door Haeckel.³⁹ Haeckel is niet alleen actief in het laboratorium. Hij is ook zeer gedreven om Darwin in Duitsland aan de man te brengen. Haeckel is in zijn tijd de belangrijkste promotor van Darwins theorie in Duitsland. Duitsland heeft Darwin dus leren kennen door de extreem racistische bril van Ernst Haeckel.

2.6 Francis Galton

Francis Galton (1822-1911) is een ander belangrijk figuur in de geschiedenis van het racisme. Galton is een achterneef van Darwin en de uitvinder van de Eugenetica. Dit is de wetenschap die de geschiedenisboeken in is gegaan als de wetenschap van de nazi's. Voor de Tweede Wereldoorlog bestaan in veel landen eugenetische bewegingen. In de VS worden bijvoorbeeld vrouwen met een laag IQ zonder dat ze het weten gesteriliseerd op eugenetische gronden. Op die wijze wil de VS voorkomen dat ze zich voortplanten.⁴⁰ Ook worden immigranten in die tijd aan een test onderworpen die bepaalt of ze het land in mogen.⁴¹ Die politiek is gebaseerd op het wereldbeeld van Galton.

Galton is ervan overtuigd dat alles gemeten kan worden. Galton denkt dat ook verschillen tussen rassen nauwkeurig kunnen worden gemeten. Deze metingen hebben als doel degeneratie te voorkomen. Hij meet schedelomvang en probeert zo te bepalen tot welk ras iemand behoort. Aan de hand van zijn gegevens moet op bewuste wijze invloed worden uitgeoefend op het niveau van het menselijke ras. Dat er niveau verschillen bestaan neemt hij aan. Een sociaaldarwinistische onderliggende werkelijkheid veronderstelt hij, maar een directe fundering heb ik niet kunnen vinden.⁴² Hij zoekt niet eerst expliciet een metafysisch model, maar veronderstelt dat

³⁸ Weikart, *From Darwin to Hitler*, 105/6.

³⁹ Darwin, *The Descent of Man*, V.

⁴⁰ Gould, *The Mismeasure of Man*, 366.

⁴¹ Idem, 262.

⁴² Galton, *Inquiries into Human Faculty and Its Development*, 208.

zijn metingen het metafysische model van het sociaaldarwinisme bevestigen. Dus dat de interpretatie van zijn metingen het bestaan van rassen bewijst en dat het nastreven van een hoog ontwikkeld ras per definitie moreel wenselijk is.

Toch is hij voorzichtig, omdat rassen door elkaar heenlopen.

The absence of a criterion to distinguish between races and sub races, and our ethnological ignorance generally, makes it impossible to offer more than a very off-hand estimate of the average variety of races in the different countries in the World.⁴³

Door Spanje als voorbeeld te nemen laat hij zien dat er in dit land in de loop van de tijd zoveel verschillende mensen hebben gewoond, dat het nu onmogelijk is te bepalen van wie de Spanjaarden afstammen. Ondanks deze aanvankelijke voorzichtigheid geeft Galton in zijn boek toch een indeling van rassen. Hoewel hij eerst aangeeft dat de grond wat vaag is, is de indeling volgens hem toch helder genoeg om actieve raciale hygiëne of eugenetica te legitimeren. De sociaaldarwinistische achtergrond is zo evident, dat zelf nadat hij de onzekerheden heeft aangegeven, hij hard ingrijpen wenselijk vindt. Over de minst harde manier schrijft hij:

The most merciful form of what I call “eugenics” would consist in watching for the indications of superior strains of races, and in so favouring them that their progeny shall outnumber and gradually replace that of the old one.⁴⁴

Schedelmetingen worden in deze tijd niet alleen door Galton gedaan. Deze vorm van wetenschap wordt breed toegepast. De conclusies die wetenschappers denken te kunnen trekken, worden breed uitgemeten in de pers.⁴⁵ De meeste westerse landen zetten aan de hand van het werk van Galton eugenetische organisaties op. Na de Tweede Wereldoorlog is de ‘eugenetica’ de geschiedenisboeken ingegaan als de wetenschap van de nazi’s. De Holocaust wordt gelegitimeerd met eugenetische argumenten. Francis Galton en zijn ideeën zijn dus zeer invloedrijk geweest. Hoewel

⁴³ Idem, 202.

⁴⁴ Idem, 201.

⁴⁵ Gould, *The Mismeasure of Man*, 114.

hij zich niet expliciet op sociaaldarwinistische motieven beroept, zijn de aannamen van deze manier van denken in zijn hele werk terug te vinden.

2.7 Houston Stewart Chamberlain

De laatste van de drie racistische auteurs die ik behandel is Houston Stewart Chamberlain (1855-1927). Deze auteur schrijft vlak voor en aan het begin van het nazi tijdperk. Veel nazi ideologie is rechtstreeks op zijn werk gebaseerd. In zijn *Grundlagen des Neunzehnten Jahr Hunderts* staat veel waar Hitler later naar verwijst. Hitlers *Mein Kampf* is grotendeels op Chamberlains denken gebaseerd. Hitler correspondeert met Chamberlain en bezoekt diens begrafenis. Opmerkelijk aan Chamberlains werk is dat hij Darwin expliciet afwijst. Zijn racisme is eerder geïnspireerd op graaf de Gobineau en diens nationalistische volksracisme. De verschillen tussen Ariërs en bijvoorbeeld Fransen en Joden zijn dan ook het belangrijkste binnen Chamberlains werk. Chamberlain is een uitgesproken tegenstander van Darwin en darwinisme, omdat hij Darwin anti-religieus vindt.⁴⁶ Op deze grond moest Chamberlain ook niets van Haeckel hebben. Net zoals vandaag de dag bestaat in deze tijd ook al een tegenstelling tussen natuurwetenschappelijk monisme en religie. Chamberlains radicale afwijzing van Darwin vindt zijn oorsprong dus in een ander vertoog.

Toch zijn in Chamberlains werk de basisassumpties van het sociaaldarwinisme terug te vinden. De wereld bestaat uit rassen en deze rassen zijn in een doorlopende strijd verwickeld.⁴⁷ In de *Grundlagen des Neunzehnten Jahr Hunderts* omschrijft Chamberlain dat Duitsland en de Teutonen, of Ariërs, de belangrijkste dragers van cultuur in Europa zijn. Die cultuur leidt hij terug naar bronnen als Christus, de Grieken en de Romeinen. Een belangrijk idee hierachter is dat Christus religieus Joods was, maar wel van het Arische ras. Chamberlain is dus voornamelijk een Duits nationalistisch auteur. Een goede wetenschappelijke verklaring op biologische gronden geeft hij niet. Kennelijk beschouwt Chamberlain de sociaaldarwinistische aannamen als zo vanzelfsprekend dat hij ze niet hoeft uit te leggen. Dat geeft aan tegen welke achtergrond het racistische discours tot aan de Tweede Wereldoorlog functioneerde.

⁴⁶ Fiel, *Evangelist of Race*, 295.

⁴⁷ Idem, 180.

Ook Hitler gaat in *Mein Kampf* impliciet uit van deze intuïties.⁴⁸ Het is wel eens gezegd dat Hitler racisme een slechte naam heeft gegeven.⁴⁹ Door de Tweede Wereldoorlog en de verschrikkingen van de Holocaust, ontstaat er na die oorlog een brede antiracistische consensus. Bijna iedereen is van mening dat ‘het racisme van Hitler’ slecht is. Het doorbreken van de alomtegenwoordige sociaaldarwinistische intuïtie, is rechtstreeks op deze historische gebeurtenissen terug te voeren.

2.8 Een wetenschappelijke verschuiving

Na de Tweede Wereldoorlog schrijven wetenschappers in opdracht van Unesco de twee verklaringen waar deze scriptie over gaat. Door de algemene afkeuring van de daden van de nazi's is het draagvlak hiervoor enorm. De Unesco begint aan dit ambitieuze plan, omdat ze er van overtuigd is, dat wetenschappelijk al is komen vast te staan dat ras en racisme geen fundament hebben. De Unesco gaat er vanuit dat wetenschappelijk onderzoek een egalitair beeld van de mensheid steunt. Dat uitgangspunt komt niet uit de lucht vallen. Tussen de wereldoorlogen heeft er inderdaad een verschuiving plaatsgevonden in het denken over rassen bij veel wetenschappers. Hoewel in deze tijd eugenetische praktijken nog volop aan de orde zijn en bijvoorbeeld Houston Stewart Chamberlain zijn extreem racistische boeken schrijft, is de wetenschappelijke consensus langzaam verschoven. De meeste wetenschappers gaan er nog steeds van uit dat rassen bestaan, maar een aantal decennia schedelmeten heeft aangetoond dat het lastig is heldere verschillen vast te leggen.⁵⁰ Het beeld ontstaat in het interbellum dat wetenschap grote verschillen binnen de mensheid niet rechtvaardigt.

Deze verschuiving wordt veroorzaakt door meer factoren dan alleen de Holocaust. De vanzelfsprekendheid die de Europese superioriteit had gedurende de grote expansie begint weg te vallen. Binnen de gekoloniseerde gebieden begint meer en meer een stem te klinken die om onafhankelijkheid vraagt. De dekolonisatie die na de Tweede Wereldoorlog in een stroomversnelling komt, zorgt ervoor dat de theorieën die een Europese superioriteit aannemen meer en meer ter discussie komen te staan. Daarnaast wordt in deze tijd het wetenschappelijke veld diverser. Waar

⁴⁸ Holborn, ‘Origins and political Character of nazi Ideology’, 542-554.

⁴⁹ Fredrickson, *Racism*, 5-6.

⁵⁰ Rooy, ‘De wetenschap van het ras’, 21-29.

aanvankelijk alleen blanke Europese mannen tot de wetenschap behoorden, komen steeds vaker ook vrouwen en bijvoorbeeld Joden in het veld. Doordat mensen mee beginnen te praten die zelf niet tot de superieure groep worden gerekend, worden de ideeën van superioriteit minder vanzelfsprekend.⁵¹ Een belangrijk voorbeeld is Franz Boas, de leermeester van Ashley Montagu. Boas is een Joodse wetenschapper wiens egalitaire ideeën al voor de Tweede Wereldoorlog weerklank vinden.

Wanneer de nazi's aan de macht komen in Duitsland en hun extreem racistische theorieën beginnen toe te passen, beschouwen veel geleerden dit als onzinnig.⁵² Veel wetenschappers houden zich in deze tijd wel bezig met het meten van verschillen tussen rassen, maar de vraag naar de geldigheid van de resultaten is bekend. Toch zijn er weinig wetenschappers die hard tegen dit soort metingen in gaan.⁵³ Dat wijst er op dat voor de Tweede Wereldoorlog de vanzelfsprekendheid bij racistische visies ligt. Hoewel er binnen de wetenschap een verschuiving was opgetreden die de ongelijkheid niet op wetenschappelijke gronden aanvaardde, was de groep die ongelijkheid voorstond automatisch in het voordeel. De bewijslast lag bij de wetenschappers die meer egalitair denken voorstonden. Na de Tweede Wereldoorlog en de Unesco verklaringen verschoof die situatie. Juist ongelijkheid diende bewezen te worden, gelijkheid was de maatstaf geworden. Dus hoewel sociaaldarwinistische intuïties het standaardmodel waren voor de oorlog, bestond er een wetenschappelijke tendens waar de Unesco haar verklaringen tegen racisme bij kon aansluiten. Wetenschappelijk racisme, gestoeld op sociaaldarwinistische intuïties, had dus lang de maat geslagen. Een recente verschuiving binnen het wetenschappelijke veld in combinatie met de Holocaust en de ophanden zijnde dekolonisatie, maakte de Unesco verklaringen en de omslag mogelijk.

⁵¹ Barkan, *The Retreat of Scientific Racism*, 342-343.

⁵² Brattain, 'Race, Racism, and Antiracism: UNESCO and the POLITICS of Presenting Science to the Postwar Public', 1-40.

⁵³ Rooy, 'De wetenschap van het ras', 21-29.

3 Ashley Montagu: leven en ideeën

3.1 Montagu: zijn leven tot de verklaringen

Ashley Montagu wordt op 28 juni 1905 geboren als Israel Ehrenberg. Pas later verandert hij zijn Joodse naam. Hij groeit op in East End, een arbeiderswijk in London. Al jong wordt hij met racisme geconfronteerd wegens zijn Joodse achtergrond. In een interview uit 1995 vertelt hij hoe andere kinderen hem in sommige straten met stenen bekogelden. Wanneer hij aan zijn moeder vraagt waarom ze dat doen dan antwoordt ze: “Oh, it’s because you’re a Jew”.⁵⁴ Ze vertelt hem dat de mensen nu eenmaal zo zijn. De moeder van Montagu was van Russisch afkomst, zijn vader van Poolse. Zijn ouders verhuurden kamers aan studenten. Montagu vergeleek het accent van de studenten in zijn huis met het accent van zijn bureaus uit de arbeidersklasse. Ook vertelt hij dat hij in de buurt van de havens woonde en daardoor zeeluis van over de hele wereld zag. Daar komt volgens hem zijn fascinatie voor racisme en verschillen tussen mensen vandaan. In deze tijd neemt hij zich voor alles te leren wat er over mensen te leren valt, omdat hij wil begrijpen waarom de mensen zijn zoals ze zijn.

Op jonge leeftijd leest hij filosofen zoals Nietzsche en Mill. Ook het werk van ‘Darwin’s Bulldog’ Thomas Huxley leest Montagu voor zijn vijftiende. Wanneer hij op die leeftijd een schrijfwedstrijd wint, kiest hij als prijs een boek met de naam: *Introduction to Social Psychology*.⁵⁵ Een verhaal dat Montagu trots vertelt, is zijn jeugdige ontmoeting met Sir Arthur Keith. Keith is een vooraanstaande Britse fysiek antropoloog uit die tijd. Montagu zoekt hem op met een menselijke schedel. De schedel is gevonden bij bouwwerkzaamheden bij de rivier de Thames. Op zijn twaalfde gaat Montagu met deze schedel naar het *Royal College of Surgeons* en vraagt of hij Keith mag spreken. Keith ontvangt Montagu persoonlijk en legt hem uit dat de schedel van het ‘Thames Riverbed Type’ is. Keith biedt Montagu aan dat hij zo vaak hij wil mag komen studeren in de bibliotheek en het museum. Montagu maakt hier vaak gebruik van en beweert hierdoor later altijd autodidact te zijn. Sir Arthur Keith

⁵⁴ Lieberman, Lyons & Lyons, ‘An Interview with Ashley Montagu’, 835–844.

⁵⁵ Ashley Montagu (<http://www.yourdictionary.com/biography/ashley-montagu>)(17-6-2010).

blijft zijn hele leven een goede vriend van Montagu. Later verschillen ze op belangrijke punten van mening. Wanneer Montagu Keith aanvalt op zijn ideeën over ras en onvermijdelijk geweld, dan doet hij dit uiterst omzichtig.

Op zijn zeventiende begint Montagu met de studies antropologie en psychologie aan de universiteit van London. Dit is ook de leeftijd dat hij zijn naam verandert. Zijn oorspronkelijke Joodse naam 'Israel Ehrenberg' verandert hij in de Engelse *upper class* naam: 'Montague Francis Ashley-Montagu'. In 1927 verhuist Montagu naar de Verenigde Staten. Over die verhuizing zegt hij later: "I was brought up as a stuffed shirt Englishman. I wasn't very human. What America did for me was humanize me, democratize me".⁵⁶ Wanneer hij naar de VS verhuist laat hij de twee gekozen voornamen vallen en verwijdert hij het streepje uit zijn naam. Hij woont eerst in New York City waar hij studeert aan Columbia University. In 1928 studeert hij een tijd etnografie en antropologie aan de universiteit van Florence in Italië. In 1931 werkt hij als assistent professor aan de *University of New York*. In deze tijd leert hij zijn latere vrouw Marjorie Peakes kennen. Ze zullen twee dochters en een zoon krijgen. In 1943 gaat hij verder met zijn promotie aan *Columbia University*. In 1936 promoveert hij bij Ruth Benedict en Franz Boas op een proefschrift over *Aboriginals*. In 1938 gaat hij lesgeven aan het *Hahnemann Medical College* in Philadelphia. Tussen 1949 en 1955 werkt hij voor de *Rutgers University* in New Jersey. Wanneer Montagu betrokken is bij het schrijven van de Unesco verklaringen is hij daar in functie als voorzitter.

Montagu heeft over een zeer breed scala aan onderwerpen geschreven en hij heeft meer dan vijftig boeken op zijn naam staan. Zo schrijft hij over vrouwenemancipatie (*On the natural superiority of women*), agressie (*On the nature of human aggression*), vloeken (*The Anatomy of Swearing*), het belang van aanraken (*Touching, the human significance of the skin*), en zelfs over roken (*Nothing Can Be Said in the Favor of Smoking*).⁵⁷ Menselijke waardigheid en de rol van cultuur in het maken van mensen zijn de hoofdpunten in zijn werk. Hij plaatst een felle aanval tegen iedereen die beweert dat verschillen tussen mensen worden veroorzaakt door natuurlijke oorzaken. Montagu legt een sterke nadruk bij het kind, opvoeding, onderwijs en liefde. Hij gelooft dat door goede opvoeding en onderwijs een betere wereld gerealiseerd kan worden. Montagu gelooft dat zaken als racisme het gevolg

⁵⁶ Ashley Montagu (<http://www.yourdictionary.com/biography/ashley-montagu>)(17-6-2010).

⁵⁷ Zie appendix III voor een volledig overzicht van Montagu's werk.

zijn van onwetendheid. Daarom heeft hij zich gedurende zijn hele leven ingezet voor het uit de wereld helpen van ‘mythen’. Zijn boek *Man’s Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race* (1942) is hier een duidelijk voorbeeld van. Ook met de Unesco verklaringen over ras in het begin van de jaren vijftig hoopt hij dit te bereiken. Als voorzitter van de Eerste Commissie en lid van de Tweede Commissie doet hij er alles aan om vooral de Eerste Verklaring onder een zo breed mogelijk publiek te verspreiden.

Montagu was bijzonder actief in het onder de aandacht brengen van zijn denkbeelden over een betere wereld. Hij gelooft dat hij invloed kan hebben en doet zijn hele leven alles wat hij kan om zijn idealen na te streven. Niet alleen het wetenschappelijke podium gebruikt hij om zijn ideeën te promoten. In 1946 is hij auteur en producent van de korte film *One World, or None*.⁵⁸ In deze film wordt de wereld gewaarschuwd voor het vernietigende effect van kernwapens. Waarschijnlijk is dit het eerste filmpje waarin de bevolking van de VS wordt gewaarschuwd voor het vernietigende effect dat kernwapens zouden hebben als ze tegen de VS gebruikt zouden worden. De film schetst op idealistische wijze de mogelijkheid kernwapens uit te bannen, maar kernenergie voor de hele mensheid aan te wenden. Volgens Montagu is de film tot stand gekomen in samenwerking met Albert Einstein. Volgens Montagu noemde Einstein de film een ‘excellent idea’.⁵⁹ Dit beweert Montagu in een stuk waarin hij zijn gesprekken met Einstein beschrijft.

Uit dit stuk blijkt nog een andere belangrijke karaktereigenschap van Montagu. Montagu trekt zich weinig aan van veel sociale regels. Bescheidenheid, schaamte en tact zijn Montagu vreemd. Hij opereert vaak zonder de conventies of machtsverhoudingen te respecteren. In interviews beschrijft Montagu bijvoorbeeld zonder enige bescheidenheid zijn eigen geleerdheid door rijen beroemdheden te noemen waarmee hij samen heeft gewerkt.⁶⁰ In het stuk over Einstein komt Montagu’s gebrek aan bescheidenheid ook helder naar boven. Montagu beschrijft hoe hij vaak lange gesprekken met Einstein voerde. Deze gesprekken gaan alleen over onderwerpen waar Montagu zich mee bezig houdt. Aangeboren agressie en de mogelijkheden tot internationale wetten zijn volgens Montagu de voornaamste gesprekspunten. Wanneer ze dit bespreken dan luistert Einstein stil en knikt. Montagu

⁵⁸ ‘One World, or None’, http://www.youtube.com/watch?v=u6ORe_tHYXU.

⁵⁹ Montagu, ‘Conversations with Einstein’, 50-53.

⁶⁰ Lieberman, ‘An Interview with Ashley Montagu’, 835–844.

vervult in zijn eigen tekst de rol van een ware Socrates en Einstein die van de jonge ongeletterde slaaf. De conclusie luidt:

Einstein spent most of the time listening, questioning, until our last session. He then conceded that the doctrine of man's innate depravity was unsound, and that the newborn strives towards growth, development and fulfillment of its potentialities for cooperation rather than its potentialities for destruction.⁶¹

“‘Yes,’ he decided, almost mournfully. ‘You are quite right.’”⁶² Sluit Einstein de conversatie af. Montagu beschrijft de man die als het grootste genie van de vorige eeuw bekend staat, dus als iemand die Montagu op alle punten gelijk moest geven. Alsof Montagu tegen ons zegt: “zelfs Einstein heb ik overtuigd, jullie zouden stom zijn mij niet te geloven.”

Montagu is dus zeer gedreven en weinig bescheiden. Daardoor maakt hij zich niet altijd even geliefd bij zijn collega's. Doordat Montagu zijn visie met alle mogelijke middelen blijft promoten, staat hij bij veel wetenschappers uit zijn tijd bekend als een opdringerige bemoeial. Veel tegengas van heel veel collega's is voor Montagu echter geen reden om zijn visie te nuanceren of voorzichtiger te werk te gaan. Door zijn oprechte gedrevenheid en onvermoeibare vechtlust voor een betere wereld, heeft hij zich steeds in een positie gemanoeuvreerd waarin niemand hem negeren kon. Wanneer de hele antropologische wereld over zijn ideeën van ras valt, zet Montagu schijnbaar ongehinderd zijn strijd tegen racisme voort. Als Montagu vond dat hij gelijk had, dan was hij niet te stoppen.

3.2 Montagu's eerste aanvallen op racisme

De strijd tegen racisme is altijd een van Montagu's hoofdonderwerpen geweest. Van jongs af aan heeft hij zich met racisme bezig gehouden. In 1926 schrijft hij voor het eerst over racisme. Wanneer in de jaren dertig de nazi's in Duitsland aan de macht komen, gaat hij zich steeds actiever met het debat bemoeien. In 1939 doet hij een

⁶¹ Montagu, 'Conversations with Einstein', 50-53.

⁶² Idem.

poging bij een vergadering van de *American Association of Physical Anthropology* om de wetenschappelijke rechtvaardiging van racisme aan te pakken. In de notulen van de jaarvergadering staat: “Dr. M.F. Montagu offered a resolution repudiating interference with the freedom of research and condemning the misuse of anthropological terms for political purposes”.⁶³ In deze samenvatting van de motie die Montagu heeft ingediend staat nog niks over racisme. Toch lijkt ze rechtstreeks gericht te zijn tegen de politiek van nazi Duitsland. De “misuse of anthropological terms” lijkt te doelen op de wetenschappelijke onderbouwing die de nazi’s aan hun raciale wereldbeeld ten grondslag zien liggen. Montagu vindt voor dit voorstel geen steun onder zijn collega’s.

In 1941, wanneer de Tweede Wereldoorlog is uitgebroken, doet Montagu nog een poging om ras, racisme en haar wetenschappelijke legitimatie aan te vallen. Dit maal op de vijftigste verjaardag van de universiteit van Chicago waar veel antropologen aanwezig zijn. Montagu is nu helderder in zijn bewoordingen. Hij pleit voor: “The meaninglessness of the Anthropological Conception of Race”.⁶⁴ Waar hij in 1939 nog voorzichtig de connectie tussen antropologisch taalgebruik en politiek probeert los te koppelen, pleit hij nu voor het weglaten van de hele term ras binnen de antropologie. Montagu’s voorstel wordt door zijn collega’s weggehoond. Een van de aanwezigen reageert als volgt op Montagu’s voorstel: “...it reminds me of the debate over whether Shakespeare or someone else by the same name wrote Shakespeare”. Ook bijvoorbeeld Harry Shapiro, later coauteur van de tweede Unesco verklaring, sluit zich bij deze opmerking aan.⁶⁵ Hoewel Montagu’s voorstellen in deze tijd niet op de instemming van collega’s kunnen rekenen, vat hij zijn denkbeelden over ras in 1942 samen in het boek *Man’s Most Dangerous Myth, the Fallacy of Race*. In dit boek plaats Montagu een felle aanval op alles dat met ras en racisme te maken heeft. De eerste Unesco verklaring is grotendeels op de ideeën van Montagu in dit boek gebaseerd. Daarom zal ik nu dit boek inhoudelijk behandelen.

Montagu heeft gedurende zijn leven nieuwe edities van dit boek uitgebracht. Ik heb voor de analyse de tweede druk uit 1945 en de vierde druk uit 1962 gebruikt. Deze uitgaven verschillen voornamelijk in het aantal hoofdstukken. De druk uit 1962 heeft een aantal extra hoofdstukken en appendices op onderwerpen die Montagu later belangrijk vond. In mijn verwijzingen gebruik ik de versie uit 1962, omdat ik die

⁶³*American Journal of Physical Anthropology*, Proceedings of Tenth Annual meeting, 1939.

⁶⁴ Lieberman, ‘An Interview with Ashley Montagu’, 835–844.

⁶⁵*Current Anthropology*, Vol. 36, No. 5 (Dec., 1995), pp. 835–844.

eerder voorhanden had. Later heb ik de tweede druk ook nog gelezen en de hoofdstukken waar ik naar verwijs zijn tussen deze drukken nauwelijks aangepast.

3.3 Man's Most Dangerous Myth

In *Man's Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race* behandelt Montagu een uitgebreid scala aan onderwerpen die met racisme te maken hebben. Zo beschrijft hij wat racisme volgens hem in essentie is, de oorsprong van het concept, de genetische en biologische feiten achter racisme, de psychologie van het racisme en de betekenis van ras en racisme binnen een sociale context. Daarnaast behandelt hij aanverwante onderwerpen zoals de onvermijdelijkheid van strijd, de plaats van Afro-Amerikanen, de plaats van Joden en geeft hij zijn oplossingen voor deze problemen. Omdat ras volgens Montagu niet in de werkelijkheid bestaat, geeft hij dus niet een eenduidige theorie. Eerder behandelt Montagu een groot aantal manieren waarop ras in het verleden inhoud heeft gekregen. Dat maakt het niet eenvoudig om dit boek samen te vatten. De eenheid bestaat in een historische collage en niet in een enkelvoudig model. Drie kerngedachten die overal terugkomen zijn de volgende. Ten eerste is racisme een praktijk die tot slechte uitkomsten heeft geleid en daarom moreel verwerpelijk. Ten tweede is er geen biologische basis voor het bestaan van rassen binnen de mensheid, waardoor de term ras een lege huls is. En ten slotte maakt Montagu van racisme één coherente stroming in de geschiedenis.

3.4 Recensies van laatste druk (1997)

Gedurende zijn hele leven heeft Montagu *Man's Most Dangerous Myth* bewerkt en heruitgegeven. In 1997 wordt de zesde en laatste volledig herziene uitgave gepubliceerd. De recensies van deze meest recente uitgave zijn over het algemeen positief. Het boek wordt neergezet als een nuttige informatiebron over racisme. Volgens één recensent kan deze uitgave beschouwd worden als een “update of intellectual armory” tegen racisme.⁶⁶ In deze zesde druk heeft Montagu hoofdstukken toegevoegd over contemporaine discussies over racisme en etniciteit. Bijvoorbeeld de

⁶⁶ Jewell Rich, ‘Review: Man's Most Dangerous Myth: The Fallacy of Race’, 496-498.

oorlog in het voormalige Joegoslavië en de genocide in Rwanda worden door Montagu onder de loep genomen. Ook wijdt hij een hoofdstuk aan de weerlegging van *The Bell Curve* (1994). In dit boek wordt de link tussen ras en intelligentie gelegd. Op de extra hoofdstukken na, verandert de kern van het boek nauwelijks.

Ook volgens de recensies is de strategie die Montagu hanteert niet anders dan in eerdere versies. Een van de belangrijkste strategieën is volgens een recensent nog steeds de ontkoppeling van individuele genen en complexe eigenschappen.⁶⁷ Genen worden volgens Montagu onafhankelijk van elkaar overgedragen en vormen nooit clusters. Complexe genencombinaties die in samenwerking uiterlijke kenmerken vormgeven, zijn dus niet noodzakelijk met elkaar verbonden. Verder zijn ze al helemaal niet verbonden met andere complexe genencombinaties die intelligentie of de potentie tot beschaving bepalen. Een verschil in uiterlijk tussen twee groepen dat ontstaan is door tijdelijke isolatie, heeft dus niets met mogelijke intelligentieverschillen tussen die twee groepen te maken. Dit argument wordt vandaag de dag door praktisch niemand binnen de wetenschap in twijfel getrokken.

Toen dit boek voor het eerst werd uitgegeven was de genetische wetenschap veel minder ver ontwikkeld. Of de claim toen klopte was wetenschappelijk niet zeker. Montagu's werk heeft volgens de recensenten veel invloed gehad op de acceptatie van dit argument. In de zesde herziene uitgave kan Montagu dus het hoofdargument herhalen en vervolgens recente aanvallen of problemen behandelen. Een ander belangrijk argument in Montagu's werk wordt door de recensenten van de meest recente versie als meer dubieus aangemerkt. Dat is de claim dat het begrip ras maar beter helemaal achterwege kan worden gelaten. Zoals uit mijn eerste hoofdstuk blijkt, bestaat er over dit onderwerp nog steeds controverse binnen de culturele antropologie. Volgens de recensenten kon deze claim ook niet op instemming rekenen na de eerste uitgave van het boek in 1942. De vraag of het begrip ras moet worden afgeschaft is dus steeds omstreden geweest.

3.5 Recensies van de tweede druk (1945)

De recensies die verschijnen na de tweede druk van het boek in 1945 stellen dit ook aan de orde. Gek genoeg zijn recensies van de eerste druk lastig te vinden.

⁶⁷ Feinauer & Ward, 'Review: Man's Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race', 234-235.

Waarschijnlijk ging de publicatie van de eerste druk vrij ongemerkt voorbij. Daarna is dit boek waarschijnlijk bekender geworden, waardoor de publicatie van de tweede druk, later tijdens de Tweede Wereldoorlog, meer impact had. De tweede druk is ook de vroegste druk die ik heb kunnen vinden. Volgens de recensies zijn er in de tweede druk een aantal dingen veranderd ten opzichte van de eerste. De tweede druk was bijvoorbeeld een derde dikker. Montagu is dus direct begonnen met het bijvoegen van hoofdstukken die hem later belangrijk leken. Een ander punt van verschil volgens een recensent is het feit dat Montagu in de tweede druk het woord ‘ras’ tussen aanhalingstekens plaats en in de eerste druk niet.⁶⁸ Dat doet Montagu volgens de auteur om aan te geven dat het begrip in de werkelijkheid niet bestaat. Volgens de auteur wijst dit op een probleem in Montagu’s denken. Montagu beseft niet: “how deeply cultural patterns, especially linguistic ones, are lodged in human thought”.⁶⁹ Je kunt een woord wegwensen of tussen aanhalingstekens zetten, maar daarmee verdwijnt het niet. Dit kritiekpunt lijkt op de kritiek uit de recensies van de laatste uitgave en op de kritiek op het rassenbegrip binnen het antropologisch discours uit hoofdstuk één van deze thesis. Direct na het verschijnen van het boek komt er dus al kritiek uit de linguïstische culturele hoek die het wegdenken van een begrip als problematisch ervaart.

Andere recensenten bekritisieren ook het weglaten van de term ras, maar met een heel andere achtergrond. Een recensent wijst erop dat biologisch gezien het begrip ras helemaal niet leeg is. De meeste wetenschappers gaan er volgens hem vanuit dat ras een betekenisvolle categorie in de wereld is.⁷⁰ Hoewel geen van de recensenten zich met het racisme van de nazi’s vereenzelvigd, beschouwen veel recensenten het bestaan van rassen als een biologisch feit. Deze invalshoek zouden wij vandaag de dag als racistisch bestempelen. In de tijd van Montagu bestaat er dus verschil tussen het racisme van de nazi’s en wetenschappers die nazi racisme strikt afwijzen, maar wel overtuigd zijn van het bestaan van biologische rassen. Daarnaast heb je de mensen die biologische rassen helemaal afwijzen, maar de afschaffing van het woord ras op sociaal culturele gronden onwenselijk en onmogelijk achten.

Uit de recensies blijkt ook dat Montagu niet onomstreden is onder vakgenoten. Montagu trekt zich weinig aan van conventies en daarmee stoot hij collega’s soms tegen het hoofd. Een recensent merkt ironisch op dat:

⁶⁸ Herskovits, ‘Review: Man’s Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race’, 267-268.

⁶⁹ Idem.

⁷⁰ Smith, ‘Review: Man’s Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race’, 279-280.

Since in his title he calls that notion a dangerous myth and in his subtitle, a fallacy, it is not hard to guess that he is among those anthropologists who repudiate the belief that mankind is naturally divided into separate varieties or races.⁷¹

De auteur neemt Montagu dus niet helemaal serieus als wetenschapper. De auteur beticht Montagu ervan dat hij geen onderscheid maakt tussen wetenschap en moraal. Deze auteur is een helder voorbeeld van een auteur die tegen de nazi's is, maar het bestaan van rassen in de wereld niet wil ontkennen. De Holocaust heeft misschien racisme onwenselijk gemaakt, daarmee is het bestaan van ras niet ontkend. In ironische bewoordingen beschrijft de auteur Montagu als iemand die geen serieuze wetenschapper is, maar auteur met een politieke agenda. "A man who will use any handy stick as a weapon."⁷² Door een aantal wetenschappers wordt Montagu dus als een indringer op hun vakgebied gezien, die geen recht van spreken heeft.

3.6 Een activistische titel

Volgens de laatst genoemde recensent doet de titel van het boek activistisch aan. In *Man's Most Dangerous Myth, the Fallacy of Race* (vertaald: 'De gevaarlijkste mythe van de mens, de misvatting ras' (eigen vertaling)) staat de mens centraal en heeft hij een gemeenschappelijk probleem, bijna een vijand. Die gemeenschappelijke vijand is een mythe, en een mythe ontstaat uit onwetendheid. Door de keuze van het woord mythe geeft Montagu het rassenbegrip een plaats. Het is een onwaarheid uit een vervlogen tijd, een onwaarheid die in het voortschrijdend inzicht van de mensheid zal sneuvelen. Hij laat dus in de titel een sterk verlichtings- en vooruitgangsideaal zien. Dit probleem van de mensheid noemt hij 'most dangerous'. Door deze woorden krijgt de titel zijn activistische aanblik. Montagu probeert in het boek helemaal niet aan te tonen dat het de meest gevaarlijke mythe is. Hij probeert aan te tonen dat het een mythe is. Een gevaarlijke beweert hij, maar of er gevaarlijkere mythes zijn, onderzoekt hij niet. En deze zware woorden hebben allemaal betrekking op de

⁷¹ Barzun, 'Review: Man's Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race', 450-451.

⁷² Idem.

‘misvatting’ ras. De titel doet inderdaad meer aan een pamflet denken dan aan een wetenschappelijke verhandeling.

Deze toon wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat de eerste druk vanuit de marge is geschreven. Zoals ik heb laten zien konden Montagu’s voorstellen over ras uit 1939 en 1941 niet op instemming van zijn collega’s rekenen. Omdat Montagu toch een groot belang hechtte aan zijn strijd tegen racisme, bracht hij in 1942 dit boek uit. Dit boek was toen niet bedoeld als bekend standaardwerk, maar als een aanval op het geaccepteerde beeld. Na de Tweede Wereldoorlog ontstaat algemene afwijzing van het racisme van de nazi’s. Door de Holocaust bestaat er een behoefte aan een uitgewerkt visie die racisme hard afwijst. Die visie heeft Montagu voorhanden. Door de Unesco verklaringen over ras en de paradigmaverschuiving die heeft plaatsgevonden, verandert *Man’s Most Dangerous Myth* van een pamflet uit de marge in een standaardwerk. Dat tonen de recensies van de meest recente druk in 1996. Het boek wordt in deze recente recensies op de meeste punten zonder kritiek goedgekeurd, terwijl de recensies op de tweede druk veel kritischer zijn. Hoewel *Man’s Most dangerous Myth* vandaag de dag grotendeels onomstreden is, moeten we niet vergeten dat het geschreven is als aanval op een gevestigd wereldbeeld.

3.7 Drie hoofdstrategieën

In *Man’s Most Dangerous Myth* gebruikt Montagu drie hoofdstrategieën om ras en racisme aan te vallen. De eerste hoofdstrategie zou je ethisch kunnen noemen. De tweede ontologisch. Volgens de zojuist behandelde recensent maakt Montagu geen helder onderscheid tussen wetenschap en politiek. Montagu gebruikt inderdaad wetenschappelijke en politieke argumenten steeds door elkaar heen. Op veel verschillende plaatsen in het boek herinnert Montagu zijn lezer aan de onmenselijke politiek van de nazi’s en de verschrikkelijke gevolgen hiervan. Soms is het lastig deze emotionele retoriek te onderscheiden van Montagu's tweede strategie, namelijk de claim dat het begrip ras zowel biologisch als cultureel irrelevant is. Volgens Montagu komt het begrip ras voor in ons taalgebruik, maar heeft het, zodra je gaat zoeken, geen enkel fundament. Ras is dus een woord dat wanneer je snapt wat het is, beter weggelaten kan worden. Soms lijkt het alsof Montagu beweert dat zijn ontologische

claim rechtstreeks voortkomt uit de morele verwerpelijkheid van de Holocaust. In de tweede zin van de inleiding komen beiden strategieën achter elkaar aan bod.

...alarming, because racial dogmas have been made the basis for an inhumanly brutal political philosophy which has resulted in the death of social disfranchisement of millions of innocent human beings, exaggerated, because when the nature of contemporary "race" theory is scientifically analyzed and understood it ceases to be of any significance for social or any other kind of action.⁷³

Waarschijnlijk zijn volgens Montagu deze twee kanten onlosmakelijk met elkaar verbonden. Montagu gebruikt beide argumenten steeds door elkaar heen. Dit is waarschijnlijk een factor die het succes van Montagu's werk heeft bepaald. Over de ethische kwestie bestond namelijk na de oorlog grote overeenstemming. Over de ontologische kwestie bestond alles behalve overeenstemming. Montagu's continue verwijzingen naar de nazi's en de Holocaust hebben het boek dus de grote retorische kracht gegeven, waardoor het zijn grote impact kon hebben. Binnen het wetenschappelijke veld, vooral onder fysiek antropologen, blijft Montagu lange tijd zeer omstreden. Door de grote retorische kracht van zijn werk en het momentum die zijn ideeën mede door de Unesco verklaringen krijgen, beschouwen zij Montagu als een binnendringer in hun vakgebied. De ontologische claim dat ras op alle gebieden volledig irrelevant is, wordt dan ook in de Eerste Verklaring niet opgenomen. In deze verklaring staat dat het begrip alleen binnen de biologie betekenis kan hebben. Op dit punt verschilt de Eerste Verklaring dus van *Man's Most Dangerous Myth*.

De derde strategie die Montagu door het hele boek gebruikt is dat hij van racisme één stroming maakt. Dit doet hij nergens expliciet, maar het is wel in het hele boek terug te vinden. Steeds heeft Montagu het over 'het racisme' alsof het een enkele stroming is. Zoals ik in hoofdstuk twee heb laten zien, was racisme voor de Tweede Wereldoorlog helemaal niet een enkele stroming. Pas in de jaren dertig, werd het in reactie op Hitler als -isme geduid. Montagu maakt het klassen racisme van graaf De Gobineau, de pre-darwinistische indeling van Blumenbach en het op Darwin geïnspireerde nationalistisch Duitse en antisemitische racisme van Ernst Haeckel of

⁷³ Montagu, *Man's Most Dangerous Myth*, 13.

de Darwin afwijzende visie van Houston Steward Chamberlain tot één consistente stroming. Deze stroming is volgens Montagu noodzakelijk uit op de vernietiging van democratie: “It is even yet not widely enough realized that from its earliest beginnings the doctrine of the racists has had as its object the overthrow of democracy.”⁷⁴ Met deze uitspraak doelt Montagu ook op de situatie van de zwarten in de Verenigde Staten, die geen volwaardig stemrecht hadden. Deze teleologische visie op racisme maakt van al die zaken die weinig met elkaar te maken hadden een geheel. “(The Holocaust) represented the practical realization of the doctrine of racism.”⁷⁵ Door racisme continu als een stroming te benoemen, creëert hij een enkele vijand die hij kan bestrijden. Tevens legitimeert hij deze bestrijding, doordat hij alle betrokkenen deelgenoot maakt van een theorie die antidemocratisch was en naar de Holocaust leidde. Sluitstuk van deze derde strategie is dus weer de ethische verwijzing naar de nazi's en de Holocaust.

3.8 Psychologie: racisme als geestesziekte

Montagu behandelt in *Man's Most Dangerous Myth* een groot aantal manieren waarop racisme kan worden bekeken. Hij gaat verder dan alleen manieren te ontkrachten waarop het in het verleden positief inhoud heeft gekregen. Als het zijn oorzaak en betekenis niet vindt in het bestaan van rassen, dan moet het zijn oorzaak ergens anders vinden. In hoofdstuk acht wordt het bestaan van racisme psychologisch verklaard. Racisme kan volgens Montagu beschouwd worden als een stoornis, die ontstaat door een slechte opvoeding. Wanneer mensen die hun wereld indelen in ‘anderen’ en ‘rassen’ dit niet doen uit rationele overwegingen, dan moet er sprake zijn van een psychische dwaling. Aan de hand van de theorieën van Sigmund Freud (1856-1939) probeert Montagu te laten zien hoe dit ‘mentale defect’ ontstaat. Mensen die leiden aan racistische denkbeelden hebben hun mentale energie op foute dingen gefixeerd. Alleen door die energie op andere dingen te fixeren, kunnen zij de geestesziekte ‘racisme’ overwinnen.

Montagu beschrijft de symptomen van een racistische aandoening als volgt:

⁷⁴ Montagu, *Man's Most Dangerous Myth*, 60.

⁷⁵ Idem, 16.

He (the racist) views the world as an arena of conflict, involving power struggles and competition among individuals and groups. Other people are not to be trusted in general, because everyone is seeking to maximize his own advantage at the expense of others. He prides himself on his “realism” and tends to regard “idealistic” people as naïve and even dangerous, and he favors the “practical” over the “theoretical”.⁷⁶

Deze omschrijving doet erg denken aan de sociaaldarwinistische visie op de wereld, die ik in hoofdstuk twee heb omschreven. Volgens Montagu leden de meeste mensen aan het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw dus aan een collectieve psychische stoornis. Over tolerante mensen, die niet aan de racistische stoornis lijden schrijft Montagu het volgende:

The tolerant person is also characterized by a high degree of empathic ability, and is much more likely to be sympathetic and compassionate than the strongly prejudiced person. (...) He is more likely to be witty and have a highly developed sense of humor than the bigot (...) The tolerant person is typically interested in and optimistic about the improvement of human society. He is likely to stress cooperation as against competition in achieving human progress.⁷⁷

Montagu noemt mensen die het bestaan van rassen afwijzen dus ‘empathisch en sympathiek’, en mensen die rassen in de wereld waarnemen psychisch niet in orde. Dit is wellicht een van de redenen dat vooral fysiek antropologen uit zijn tijd Montagu als een deviant beschouwen. Met deze duiding verwijst Montagu hun hele vakgebied immers naar Freuds sofa. De citaten zijn een goed voorbeeld van een manier waarmee Montagu zijn collega's op de tenen trapt.

⁷⁶ Montagu, *Man's Most Dangerous Myth*, 166.

⁷⁷ Idem, 168.

3.9 Essentiële ongelijkheid en essentiële gelijkheid

Ras en racisme komen in *Man's Most Dangerous Myth* steeds op andere wijzen naar voren. Montagu probeert zo veel mogelijk manieren waarop de begrippen in het verleden inhoud hebben gekregen te ontcrachten. Vaak was het binnen racistisch denken voldoende om naar een abstracte essentiële ongelijkheid te wijzen om het verschil tussen rassen hard te maken. Montagu behandelt Aristotelische essentiële verschillen tussen mensen, om aan te tonen dat mensen in essentie niet ongelijk kunnen zijn. Volgens Aristoteles hebben mensen en planten een essentie die maakt dat ze kunnen worden wat ze kunnen worden. In het goede leven zijn mensen en organismen volgens Aristoteles in staat hun essentie volledig te ontwikkelen. Het goede leven is ten volste worden wat je in essentie al in je droeg. Montagu verwijst naar Aristoteles' rechtvaardiging voor slavernij. Vrije mensen zijn in essentie vrij. Door zich als vrije mensen in de gemeenschap te ontwikkelen, wordt hun essentie ten volste ontplooid. Slaven missen een deel van deze essentie. Een deel van hun ziel ontbreekt. Hierdoor hebben zij niet de potentie zich als vrije mensen te ontwikkelen. Ze kunnen zich dus niet als vrije mensen ontwikkelen omdat ze dat in essentie niet zijn.⁷⁸ Slaven zijn dus inherent anders en hun ongelijkheid in de wereld is per definitie legitiem.

Montagu wijst erop dat deze vorm van rechtvaardiging van slavernij ook door de trans-Atlantische slavenhouders is gebruikt. Ook zij zien de slaven als mensen die niet in staat zijn zich tot volledige vrije mensen te ontwikkelen.⁷⁹ Via de Verlichting voert Montagu deze rechtvaardiging van slavernij terug op Aristoteles.⁸⁰ Linnaeus neemt bijvoorbeeld bij de indeling van zijn systeem Aristotelische klassen over. Linnaeus maakte aan de hand van waarnemingen indelingen van mensen en dieren. Wanneer die indelingen eenmaal gemaakt zijn, lijken ze statisch en onoverbrugbaar. Organismen lijken zich in de richting van het eindstadium van hun plaats in het systeem te ontwikkelen. Wanneer verlichte classificaties, dus gekoppeld worden aan een Aristotelische finale oorzaak, ontstaan in essentie racistische indelingen. Montagu wijst erop dat de Aristotelische finale oorzaak binnen de moderne wetenschap geen plaats meer heeft. Hoe een individu zich ontwikkelt, hangt altijd af van causale

⁷⁸ Idem, 34.

⁷⁹ Idem, 53.

⁸⁰ Idem, 53.

effecten van de elementen die bij zijn ontwikkeling betrokken zijn en nooit van het eindstadium zelf. Een eindstadium is dus nooit van invloed op de ontwikkeling, maar slechts het gevolg daarvan.⁸¹ Volgens Montagu is het denken in essenties dus een belangrijke foute denkstap die binnen het racistische denken gemaakt wordt.

Toch gebruikt Montagu soms binnen zijn redenering ook essenties. “Man is by nature a political animal” citeert Montagu Aristoteles, wanneer Montagu essentiële gelijkheid tussen mensen wil bewijzen.⁸² Volgens Montagu komt een mens pas tot zijn volste ontwikkeling in een gemeenschap.

Man is born a social being who can reach his fullest development only through interaction with his fellows. The denial at any point of the social bond between man and man brings with it disintegration. A major symptom of this denial is race prejudice (...) Race prejudice functions primarily as a barrier to the further development of the person.⁸³

Volgens Montagu bestaat er dus een essentiële sociale drang en gelijkheid tussen mensen. Deze essentiële gelijkheid probeert hij te bewijzen met een evolutionair darwinistisch argument. Volgens Montagu hebben alle mensen een genetisch ontwikkelde flexibiliteit (plasticity) ten opzichte van hun omgeving en een aangeboren mogelijkheid om dingen te leren (educability).⁸⁴ Alle mensen hebben dus genetisch de mogelijkheid in andere situaties anders te zijn. Dus juist datgene dat er voor zorgt dat mensen overal anders lijken, is wat ze in essentie hetzelfde maakt: namelijk hun gemeenschappelijke vermogen tot aanpassen.

Zoals ik in hoofdstuk twee heb laten zien werden darwinistische argumenten lang gebruikt als bewijs voor essentiële ongelijkheid. Dat was mogelijk doordat evolutie als een doelgericht proces werd gezien. Montagu laat aan de hand van Aristoteles zien dat finale oorzaken geen plaats hebben binnen de moderne wetenschap. De evolutie heeft juist tot gevolg gehad dat mensen in essentie gelijk zijn op een aantal gebieden. Montagu gaat dus op verschillende momenten verschillend

⁸¹ Idem, 64.

⁸² Idem, 109.

⁸³ Idem, 170.

⁸⁴ Idem, 109.

met essenties om. Eerst toont hij aan dat essentiële ongelijkheid onmogelijk is, omdat essenties niet bestaan. Vervolgens beweert hij dat mensen in essentie gelijk zijn.

3.10 Het hercoderen van Darwin

Darwin speelt binnen racistische theorie, maar ook in *Man's Most Dangerous Myth* een belangrijke rol. In hoofdstuk twee heb ik het belang van Darwin voor racistisch denken beschreven. Wanneer na de Tweede Wereldoorlog de verschuiving in het paradigma van ras en racisme plaatsvindt, kan Darwin niet zomaar overboord worden gezet. Daarom vindt er een grondige hercodering van Darwin plaats.⁸⁵ Volgens Donna Haraway in het boek *Primate Visions* gebeurt dit door een verschuiving van het mensbeeld binnen de Darwinistische theorie. Door de nadruk die de fundamentele strijd voor de oorlog kreeg, is de mens in de eerste plaats altijd als een strijder gezien. Deze 'man the warrior' wordt na de Tweede Wereldoorlog vervangen door 'man the hunter'. Niet meer strijd en de oorlog vormen het toneel waarop evolutionair voordeel behaald moet worden, maar inventiviteit en vernuft. Volgens Haraway werd na de Tweede Wereldoorlog de mens binnen een darwinistisch kader opnieuw uitgevonden als homo economicus. De strijd die voor de Tweede Wereldoorlog letterlijk werd genomen werd verplaatst naar de kapitalistische markteconomie. Competitie en coöperatie in plaats van 'struggle for existence'.

Haraway duidt Montagu als een belangrijke speler in deze omslag. Deze herinterpretatie van Darwin is in Montagu's werk goed terug te vinden. Zoals ik in de vorige paragraaf beschreven heb, gebruikt Montagu darwinistische argumenten als basis voor een essentiële sociabiliteit en gelijkheid. In 1953 schrijft hij een boekje dat gewijd is aan zijn visie op Darwin: *Darwin: Competition and Cooperation*.⁸⁶ In dit boekje zegt Montagu dat in de interpretatie van Darwin de nadruk teveel op strijd gelegd is. Samenwerking is de drijvende kracht achter de evolutie. Strijd is de uitzondering in de natuur. Planten die naast elkaar groeien zijn niet verwickeld in een 'oorlog om het zonlicht'. Wolven jagen misschien op herten, maar er is geen sprake van een 'oorlog van de wolven tegen de herten'. En een wolf is misschien ook voor zijn mede wolven een wolf, maar niet zoals Hobbes dat bedoelde. In de strijd om de

⁸⁵ Haraway, *Primate Visions*, 197-203.

⁸⁶ Montagu, *Darwin, Competition & Cooperation*.

schaarse hulpmiddelen is samenwerking juist de meest geziene en meest succesvolle strategie. Planten zijn van elkaar afhankelijk, dieren kunnen niet zonder elkaar en ook mensen zouden zonder samenwerking veel minder succesvol zijn. Binnen de mensheid is oorlog een relatief recent verschijnsel. En zelfs nu nog is oorlog de uitzondering op de regel.

In *Man's Most Dangerous Myth* en in ander werk van Montagu wordt dus de strijd uit de mens gehaald. Volgens Haraway is deze verschuiving na de Tweede Wereldoorlog zeer succesvol geweest. Toch blijkt uit een ander hoofdstuk uit *Man's Most Dangerous Myth* dat het ook voor Montagu lastig was een mensbeeld fundamenteel te veranderen. De intuïtie van voor de Tweede Wereldoorlog dat strijd aan de basis van het bestaan ligt, die ik in hoofdstuk twee beschreven heb, is ook bij Montagu terug te vinden. In het eerder beschreven hoofdstuk over psychologie geeft Montagu een uitgewerkt mensbeeld.

3.11 Een ander mensbeeld

Hoewel Montagu de strijd uit de mens probeert te halen door een herwaardering van Darwin, plaatst hij in een ander hoofdstuk de strijd recht in het centrum van het mens-zijn. Dat geeft aan in welke mate de strijdende mens tot algemene intuïtie behoorde. Ook Montagu kan niet volledig boven zijn tijdsgeslacht uitstijgen. In het eerder beschreven hoofdstuk acht, over psychologie, beschrijft Montagu een uitgewerkt mensbeeld gebaseerd op Sigmund Freud. Montagu beschrijft hoe mensen 'gevoelens van ras' hebben (feelings of race). Dat zijn de gevoelens die uiteindelijk tot racisme leiden. Montagu moet verklaren waar deze gevoelens vandaan komen, omdat ze volgens hem niet op een reëel bestaande entiteit ras gebaseerd kunnen zijn. Dat doet hij door te zeggen dat deze gevoelens, niet in essentie gevoelens van ras zijn. Voordat het gevoelens van ras worden, zijn het eerst andere gevoelens. Deze gevoelens ontstaan doordat de mens een wil heeft die gericht is op de wereld. In de interactie tussen de willende mens en de wereld krijgen de gevoelens inhoud en een mogelijke inhoud is ras en racisme.

Ras en racisme zijn een gemakkelijke fixatie voor deze gevoelens. Uit frustratie over de begrenzingen van hun wil kan bij kinderen deze fixatie ontstaan.

Begrenzing van wil is noodzakelijk bij kinderen, dus daarom moeten er wel gevoelens ontstaan. Een goede opvoeding moet ervoor zorgen dat ras en racisme niet het onderwerp van de fixatie worden. Montagu doet met deze analyse twee dingen. Ten eerste verklaart hij hoe het komt dat mensen 'uit zichzelf' gevoelens van ras hebben. Tegelijkertijd maakt hij deze gevoelens niet-noodzakelijk en door opvoeding veranderbaar. Montagu verschuift dus het domein waar de mens invloed op heeft dieper de mens in, door het onbewuste van Freud te claimen. Gevoelens van ras worden door culturele factoren gemaakt tot wat ze zijn en zijn dus fundamenteel veranderbaar.

Maar wat zijn gevoelens van ras precies voordat het gevoelens van ras zijn? Montagu spreekt over een 'mentale energie' die mensen hebben. Dat is de energie die op de wereld gericht is en noodgedwongen binnen de opvoeding moet worden gereguleerd. Deze energie noemt Montagu 'aggressiveness'. Dus als de mens van al haar cultureel bepaalde eigenschappen ontdaan is, dan blijft er een fundamentele energie over die *aggressiveness* heet. De mens is dus uitgekleeft tot een willende pit-*een zwarte doos*- waar je niks over kan zeggen, behalve dat er op de wereld gerichte *aggressiveness* uit komt. Montagu probeert dus aan de ene kant aan te tonen dat de mens van nature een samenwerkend wezen is. Zodra Montagu de mens uitkleedt van alles wat beïnvloed kan worden, stuit hij toch op een wezen dat van nature strijdend is. De vraag of de mens van nature goed is en deze goedheid alleen maar ontwikkeld hoeft te worden, of dat de mens van nature slecht is, maar door opvoeding en cultuur een moreel wezen kan zijn, is niet helder binnen Montagu's denken. Dat heeft te maken met de verschuiving van natuur naar cultuur die in deze tijd plaatsvindt. Zowel Stuurman als Brattain uit hoofdstuk één van de thesis zien deze verschuiving als een hoofdpunt binnen Montagu's werk.

3.12 De verschuiving van natuur naar cultuur

De verschuiving van natuur naar cultuur is een belangrijke strategie in Montagu's werk. Door dingen uit het domein van de natuur te halen en bij de cultuur onder te brengen, maken antropologen de wereld maakbaar. Bijvoorbeeld de noodzakelijkheid van strijd en oorlog en aangeboren verschillen tussen rassen worden vaak als natuurlijk en daardoor noodzakelijk gezien. Wanneer bijvoorbeeld verschillen in

intelligentie tussen witten en zwarten natuurlijk en onveranderlijk zijn, dan valt er niets aan te doen. Montagu herdefinieert deze verschillen als verschillen die binnen de cultuur ontstaan. Doordat deze fenomenen nu als producten van de cultuur worden geduid, zijn ze niet langer noodzakelijk. Deze strategie is in *Man's Most Dangerous Myth* vaak en op verschillende niveaus terug te vinden.

Montagu behandelt bijvoorbeeld intelligentietesten tussen zwarte en witte kinderen in de VS. De hogere score van witte kinderen werd in het verleden gebruikt als bewijs voor hun inherente superioriteit. Montagu beweert dat deze verschillen niet door aangeboren factoren worden bepaald, maar door culturele factoren zoals opvoeding en omgeving. Witte kinderen in de zuidelijke staten van de Verenigde Staten scoren lager dan zwarte kinderen uit noordelijk staten.⁸⁷ Niet de huidskleur of het ras, maar omgeving bepaalt de uitslagen. In het noorden is de toegang tot onderwijs beter. Een ander voorbeeld van een verschuiving naar de cultuur is volgens Montagu de in hoofdstuk twee beschreven racistische auteur Houston Steward Chamberlain. Chamberlain schreef over de raciale superioriteit van het Arische of Duitse volk, maar was zelf van Engelse afkomst. De nationale verschillen tussen Engelse en Duitsers kunnen volgens Montagu dus niet zijn aangeboren. Opvoeding en cultuur maakten immers van Chamberlain een Duitser. Als zijn eigen raciale theorie waar zou zijn, dan had hij zijn eigen Engelse essentie nooit achter zich kunnen laten. 'It is culture that make brains, not brains culture' beweert Montagu.⁸⁸ In veel voorbeelden trekt Montagu zaken die in het verleden als natuurlijk en onveranderlijk werden gezien naar het domein van de cultuur. Steeds wil hij laten zien dat deze zaken veranderbaar en maakbaar zijn.

In hoofdstuk twaalf gaat Montagu dieper in op de verschuiving van natuur naar cultuur die bij hem plaatsvindt. Hij gaat op zoek naar de grens, zaken die niet meer cultureel en dus onbeïnvloedbaar zijn. Hij vraagt zich af of bijvoorbeeld honger en slaap natuurlijk zijn. De natuur bepaalt dat alle mensen die honger hebben, willen eten en dat alle mensen die moe zijn zich te ruste willen leggen. Montagu zegt dat de aandrang van deze zaken inderdaad een natuurlijke oorsprong heeft. Vervolgens merkt hij direct op dat de wijze waarop mensen aan deze aandrang gehoor geven cultureel bepaald is. Hoe mensen eten en hoe mensen zich te ruste leggen is volledig cultureel gecodeerd. Dus alles wat mensen doen, zelfs op deze gebieden, is cultureel

⁸⁷ Montagu, *Man's Most Dangerous Myth*, 276.

⁸⁸ Idem, 105.

bepaald en kan dus anders zijn. Montagu schuift de grens van het natuurlijke steeds naar achter. Alles wat hij bekijkt, blijkt grotendeels cultureel ingevuld te zijn en dus veranderbaar. Het natuurlijke wordt daardoor een onbenoembare pit die ergens achter de fenomenen moet liggen, maar bij verder onderzoek altijd verder naar achter wijkt. Net zoals bij de abstracte 'aggressiveness' die Montagu als uiteindelijke energie achter gevoelens van ras ontwaart, is het natuurlijke weer een abstracte achtergrond die er moet zijn, maar zodra die bekeken wordt steeds door cultuur wordt ingevuld. Montagu geeft de volgende mooie omschrijving van wat het begrip natuur volgens hem wel inhoudt:

In fact, Nature is the name we give to the projection of the totality of our ignorance concerning the forces which are conceived to be involved in, or responsible for, the generation of life and its maintenance. Nature is not a thing in itself which operates upon other things. The term denotes, rather, if it denotes anything at all, an artificial construct whose function is to serve as a general stereotype for our ignorance, in addition to serving as a *deus ex machina* to which, in a quandary, we may appeal in order to be comfortably relieved of our perplexities. For most people to say that a thing is 'natural' explains it, but does it?⁸⁹

Natuurlijkheid is dus nooit een argument voor iets en blijkt wanneer het onderzocht wordt altijd inhoudsloos te zijn. In dat licht kan ook Montagu's voorstel worden gezien om ras door etniciteit te vervangen. Ras is het door de natuur bepaalde deel van een verschil tussen groepen en etniciteit het door de cultuur bepaalde deel. Volgens Montagu is het door de natuur bepaalde deel uiteindelijk leeg. De natuurlijke verschillen tussen mensen zijn volledig irrelevant. Alle verschillen die bestaan zijn etnisch of cultureel van aard en dus maakbaar en veranderbaar. Montagu's voorstel het begrip ras af te schaffen, is dus de ultieme verschuiving van natuur naar cultuur.

3.13 De uitnodiging

⁸⁹ Idem, 257.

In oktober 1949 valt er bij Ashley Montagu een uitnodiging op de mat om deel te nemen aan een conferentie van de Unesco. De conferentie moet een verklaring opstellen waarin ras en racisme voor eens en voor altijd wetenschappelijk ontkracht worden. Ook geeft de Unesco aan met de verklaring een grote publieke campagne te willen ondernemen. Montagu, die al zijn hele leven iedere kans heeft gepakt om zijn visie van een betere wereld te verwezenlijken, pakt deze kans met beiden handen aan.

4 The UNESCO Statement On Race – By Social Scientists

4.1 De leden van de Eerste Commissie

Op 18 juli 1950 wordt de eerste Unesco verklaring over ras gepubliceerd.⁹⁰ De verklaring bestaat uit vijftien paragrafen gevolgd door zes korte punten. Onder de verklaring staan de namen van twee groepen wetenschappers. De eerste lijst bevat de mensen die aan de verklaring hebben meegeschreven. De tweede lijst bevat de wetenschappers aan wie de verklaring is voorgelegd voor kritiek voordat deze gepubliceerd werd. Ashley Montagu staat onder de verklaring als ‘rapporteur’ aangeduid. De andere namen staan boven die van Montagu.

- Ernest Beaglehole** (1906-1965) Nieuw-Zeelands antropoloog, gespecialiseerd in Polynesië.
- Professor Juan Comas** (1900-1979) Spaans politiek zeer betrokken fysiek antropoloog. De strijd tegen racisme en sociale rechtvaardigheid zijn zijn speerpunten. Hoewel hij in Spanje geboren is, is hij ten tijde van de Unesco verklaring Mexicaans staatsburger, omdat hij de Franco dictatuur is ontvlucht.
- Professor L.A. Costa Pinto** (1929-?) Braziliaans socioloog.
- Professor Franklin Frazier** (1894-1962) Amerikaans socioloog gespecialiseerd in de Afro-Amerikaanse bevolking.
- Professor Morris Ginsberg** (1889-1970) Engels socioloog.
- Dr. Hamayun Kabir** (1909-1969) Indisch filosoof en schrijver.
- Professor Claude Levi-Strauss** (1908-2009) Frans cultureel antropoloog, bekend van het structuralisme.

De tweede groep wetenschappers krijgt de verklaring die deze eerste groep opstelt opgestuurd. Zij leveren schriftelijk kritiek. Deze groep bestaat uit:

⁹⁰ Zie appendix I voor de volledige Eerste Verklaring.

- Professor Hadley Cantril** (1906-1969) Amerikaans onderzoeker van publieke opinie.
- E.G. Conklin** (1863-1952) Amerikaans bioloog en zoöloog.
- Gunnar Dahlberg** (1893-1956) Zweeds natuurkundige, eugenist en geneticus.
- Theodosius Dobzhansky** (1900-1975) Oekraïens-Amerikaans geneticus en evolutiebioloog.
- L.C. Dunn** (1893-1974) Amerikaans geneticus.
- Donald Hager** (?) Amerikaans antropoloog en socioloog.
- Julian S. Huxley** (1887-1975) Brits bioloog en eerste directeur Unesco.
- Otto Klineberg** (1899-1992) Canadees psycholoog.
- Wilber Moore** (?)
- H.J. Muller** (1890-1967) Amerikaans geneticus.
- Gunnar Myrdal** (1898-1987) Zweeds econoom en socioloog.
- Joseph Needham** (1900-1995) Brits sinoloog.

De eerste groep bestaat voornamelijk uit sociale wetenschappers. Montagu is de enige met een fysiek antropologische en genetische achtergrond. In de groep die de verklaring opgestuurd krijgt, zitten meer genetici en biologen. Hoewel zij niet meegeschreven hebben is de verklaring aan de hand van hun commentaar wel aangepast. Ze hebben allemaal ingestemd met de tekst voor publicatie. In de eerste groep zijn ook wetenschappers van niet westerse afkomst betrokken. De tweede groep is meer westers van aard. Vrouwen zijn bij het tot stand komen van de verklaring helemaal niet betrokken.

4.2 De inhoud van de Eerste Verklaring

Wanneer je de Eerste Verklaring leest, dan valt direct op dat veel punten sterk lijken op punten uit *Man's Most Dangerous Myth*. De basis idee is dat de mensheid één is en is opgedeeld in verschillende populaties. Volgens de verklaring zijn door evolutie kleine lichamelijke verschillen ontstaan. Deze verschillen zijn echter altijd tijdelijk en hebben nooit invloed op mentale vermogens of temperament.⁹¹ Als gevolg van de

⁹¹ Eerste Verklaring, paragraaf 9.

evolutie hebben alle mensen een vergelijkbare flexibiliteit (plasticity) en leervermogen (educability). In tegenstelling tot *Man's Most Dangerous Myth*, wordt niet gezegd dat de term 'ras' maar beter helemaal kan worden weggelaten. Wel stelt de verklaring dat de term alleen binnen de biologie gebruikt kan worden. In alle sociale contexten kan de term beter vervangen worden door de term 'etnische groep'.⁹²

Ook in de verklaring wordt gewezen op de verschrikkingen van de Holocaust. De nadruk ligt echter minder op deze morele achtergrond. Waar in *Man's Most Dangerous Myth* de Holocaust en andere slechte gevolgen steeds opnieuw genoemd worden, worden deze in de verklaring maar een paar keer genoemd. Op één punt wordt de ethiek expliciet losgekoppeld van de biologische feiten. "It must be asserted with the utmost emphasis that equality as an ethical principle in no way depends upon the assertion that human beings are in fact equal in endowment."⁹³ Dat er verschillen in de wereld bestaan tussen individuen, kan dus nooit de basis zijn voor ethische conclusies.

In *Man's Most Dangerous Myth* is de verschuiving van natuur naar cultuur een belangrijke en omstreden stap. Ook in de verklaring vindt deze verschuiving plaats. In paragraaf negen staat bijvoorbeeld dat het niet te bepalen is of de verschillen in mentale mogelijkheden door een natuurlijk verschil in aanleg worden veroorzaakt, of door opvoeding en opleiding.⁹⁴ Een ander belangrijk gebruik van culturele in plaats van natuurlijke oorzaken, is de verklaring waarom ras beter vervangen kan worden door etniciteit. De kleine lichamelijke verschillen die door isolatie ontstaan "are perceived in different ways by each group. ...so that each group arbitrarily tends to misinterpret the variability which occurs as fundamental difference..."⁹⁵ Hoewel minder uitgebreid wordt verklaard, dan in *Man's Most Dangerous Myth*, dat verschillen cultureel zijn, is dit in wezen dezelfde verklaring voor het bestaan van ras en racisme in het verleden. In de verklaring wordt niet minutieus beschreven hoe het verschil tussen natuur en cultuur werkt. Ook wordt daardoor niet duidelijk waar precies de lijn ligt.

In de verklaring zijn twee citaten van bekende auteurs opgenomen. Een kort citaat van Confucius. "Men's natures are alike; it is their habits that carry them far

⁹² Idem, paragraaf 6.

⁹³ Idem, paragraaf 15.

⁹⁴ Idem, paragraaf 9.

⁹⁵ Idem, paragraaf 4.

apart.” In dit citaat lijkt Confucius al de verhouding tussen natuur en cultuur voor te stellen die de auteurs en Montagu beogen. Waarom Confucius hier wordt aangehaald is niet duidelijk. Ook in *Man's Most Dangerous Myth* haalt Montagu deze uitspraak van Confucius aan. Het tweede citaat is ook in *Man's Most Dangerous Myth* te vinden. Het is een lang citaat van Darwin uit *The Descent of Man*.

As man advances in civilization, and small tribes are united into larger communities, the simplest reason would tell each individual that he ought to extend his social instincts and sympathies to all members of the same nation, though personally unknown to him. This point being once reached, there is only an artificial barrier to prevent his sympathies extending to the men of all nations and races.⁹⁶

Dit citaat van Darwin wordt door Montagu heel vaak gebruikt. Niet alleen in *Man's Most Dangerous Myth* en de Eerste Verklaring, maar in alle stukken over dit onderwerp gebruikt Montagu wanneer mogelijk dit citaat, ook in korte persverklaringen. Montagu gebruikt de autoriteit van Darwin dus zeer vaak, om zijn visie op de wereld kracht bij te zetten.

Een belangrijk punt dat in alle discussies terugkeert, is de wijze waarop wetenschappelijke kennis geformuleerd moet worden. Feiten kunnen zowel positief als negatief geformuleerd worden. In *Man's Most Dangerous Myth* gebruikt Montagu vaak positieve formuleringen. Dat betekent dat de formulering de volgende vorm heeft: “het is bewezen dat...”. Een feit of claim wordt dus met positief bewijs hard gemaakt. Dat is controversieel omdat het binnen de wetenschap strikt genomen vaak moeilijk is positief bewijs voor feiten of claims te vinden. Vaak worden feiten of claims voor waar aangenomen, tot het tegendeel bewezen is. Wetenschappelijk correcter is dan een andere mogelijke formulering: “Het tegendeel is nog niet bewezen, dus we kunnen uitgaan van...” Dat is de negatieve bewijsvoering. Ook op het gebied van ras en gelijkheid speelt deze tegenstelling. Wetenschappelijk is gelijkheid nooit te bewijzen, omdat onderzoek eindig is. Wetenschappelijk correcter is dus te zeggen dat ongelijkheid nog niet bewezen is, omdat al het onderzoek tot nu toe gelijkheid niet heeft ontkracht. De negatieve aanpak is wetenschappelijk wel

⁹⁶ Idem, paragraaf 14.

correcter, ze is retorisch minder sterk. Daarom bestaat er rond de verklaringen, die voor het grote publiek bedoeld zijn, vaak discussie over positieve of negatieve formuleringen.

In de Eerste Verklaring komen beiden soorten beweringen voor. In paragraaf tien staat bijvoorbeeld: “The scientific material available to us at present does not justify the conclusion that inherited genetic differences are a major factor in producing the differences between cultures”.⁹⁷ Dit is een voorbeeld van een negatieve wetenschappelijk correcte uitspraak. Deze vorm van formuleren laat de toekomst open: onze kennis is beperkt en meer onderzoek zou iets anders kunnen opleveren. Een ander voorbeeld van een negatieve formulering is te vinden in paragraaf elf. “So far as temperament is concerned, there is no definite evidence that there exists inborn differences between human groups.”⁹⁸ Doordat wetenschappers aan de ene kant aangeven dat hun kennis beperkt is en aan de andere kant de mogelijkheid open laten dat deze uitspraak in de toekomst zijn waarheid verliest, vrezen sommige auteurs dat deze vorm van formuleren een publiek van leken in verwarring zou kunnen brengen.

De losse wetenschappelijke redeneringen in de Eerste Verklaring zijn meestal correct negatief geformuleerd. De samenvattende of concluderende beweringen zijn dat niet. Wanneer de verklaring aan de hand van negatieve verklaringen een conclusie wil trekken wordt de volgende claim gedaan: “The unity of mankind from both the biological and social viewpoints is the main thing”.⁹⁹ Waar in het vorige voorbeeld voorzichtig beweerd wordt dat verschil wetenschappelijk niet is aangetoond, lijkt deze zin het biologische feit van gelijkheid te postuleren. Een ander voorbeeld van een positief geformuleerde zin is: “The scientific evidence indicates that the ranges of mental capacities in all ethnic groups is much the same”.¹⁰⁰ Ook in deze zin wordt beweerd dat gelijkheid wetenschappelijk is hard te maken. In de laatste alinea van de tekst staat de meest helder geformuleerde positieve uitspraak:

Lastly, biological studies lend support to the ethic of Universal brotherhood; for man is born with drives toward co-operation, and unless those drives are satisfied, men and nations alike fall ill. Man is born a social being who can reach his fullest

⁹⁷ Idem, paragraaf 10.

⁹⁸ Idem, paragraaf 11.

⁹⁹ Idem, paragraaf 14.

¹⁰⁰ Idem, paragraaf 15:2.

development only through interaction with his fellows. The denial at any point of this social bond between man and men brings with it disintegration. In this sense, every man is his brother's keeper.¹⁰¹

Deze passage wijkt volledig af van de negatieve wetenschappelijke formuleringen en de andere positieve formuleringen. Deze passage lijkt veel meer op de wijze van formuleren zoals we die eerder in *Man's Most Dangerous Myth* hebben gezien. Zoals straks duidelijk wordt is dit naast de claim dat etniciteit het begrip ras in het sociale veld vervangen moet, een van de meest controversiële punten van de verklaring.

Het grote verschil in de wijze waarop verschillende stukken uit de verklaring worden geformuleerd breng mij bij een laatste belangrijk punt. De verklaringen zijn het werk van meerdere auteurs. Dat betekent dat zinnen vaak compromissen zijn tussen verschillende visies op formuleringen. Het verschil in de toon tussen de uitspraken die ik hierboven citeer, is waarschijnlijk te verklaren door de invloed van verschillende auteurs. In het stuk hieronder zal ik dat ook laten zien. De wetenschappelijk correcte negatieve formuleringen zijn erin gekomen door sommige betrokkenen die dit graag wilden. De 'brothers keeper' uitspraak uit het laatste citaat en bijvoorbeeld het citaat van Darwin zijn stokpaardjes van Montagu. Op deze wijze kan een tekst die door meerdere auteurs geschreven is en goedgekeurd moest worden, dus als een lappendeken van visies en formuleringen beschouwd worden. Als een compromis, waar iedereen punten in gestopt heeft en op andere punten niet helemaal tevreden is, maar waar uiteindelijk alle leden hun handtekening onder wilden zetten.

4.3 De uitnodigingen

De eerste versie van de Eerste Verklaring wordt geschreven op 12, 13 en 14 december 1949. Een groep wetenschappers wordt in Parijs uitgenodigd, waar het hoofdkantoor van de Unesco is gevestigd. Dr. Ramos coördineert de bijeenkomst. Ik weet niet zeker of hij de leden van de Eerste Commissie ook selecteert. De eerste uitnodiging stuurt hij aan Ashley Montagu. De meeste brieven in het brievenarchief uit deze tijd zijn

¹⁰¹ Idem, paragraaf 15:5.

inkomende brieven. Ik heb alleen het antwoord van Montagu van 1 november 1949 waarin hij bevestigt aanwezig te zullen zijn. Deze brief ondertekent hij met 'chairman' (Montagu>Ramos, 1-11-1949).¹⁰² Montagu is chairman van *Rutgers University*. Deze functie vermeldt hij vaak onder brieven en andere communicatie. Daardoor is het niet altijd duidelijk waar hij chairman van is, of beweert te zijn. Als je niet zou weten dat Montagu chairman bij Rutgers is, dan lijkt het alsof hij al als voorzitter van de Eerste Commissie is gevraagd. Bewust of onbewust, Montagu gebruikt deze titel vaak vaag in zijn communicatie.

Op 28 en 29 november gaan de definitieve uitnodigingen de deur uit. Dit zijn alle uitnodigingen naar de latere ondertekenaars. De bijeenkomst wordt als volgt omschreven: "Meeting of experts in the fields of physical anthropology, sociology, social psychology and ethnology, to draw a preliminary definition of race from an inter-disciplinary point of view" (Hill>Berkeley (Ramos), 10-11-1949). Een vooruitnodiging en een definitieve uitnodiging gaat ook naar Erik Skold, een Zweed. Hij is voorgedragen door Gunnar Dahlberg, die zelf om gezondheidsredenen afzegt, maar die wel tot de groep wetenschappers behoort die later schriftelijk commentaar op de eerste versie geven. Wanneer Dahlberg Skold voordraagt, geeft hij aan dat het een expert op het gebied van 'bloed' is (Dahlberg>Ramos, 1-11-1949). Opmerkelijk genoeg behoort Skold niet tot het lijstje aanwezigen, terwijl hij wel laat weten op de uitnodiging in te gaan (Skold> Unesco, 25-11-1949). Het is mogelijk dat door omstandigheden Skold op het laatste moment niet aanwezig kan zijn. Ook is het mogelijk dat Skold zich als wetenschapper van 'bloed' helemaal niet in de harde afwijzing van ras en racisme kan vinden. Zijn naam verdwijnt in elk geval geruisloos naar de tweede groep.

Vlak voordat de bijeenkomst plaatsvindt, sterft dr. Ramos. Dr. Robert Angell neemt tijdelijk de functie van coördinator over. Uit de maand december zijn er geen brieven in het archief. Dat zou met de dood van Ramos te maken kunnen hebben. De eerste brieven die in januari weer voorhanden zijn, zijn de reacties van de tweede groep namen onder de verklaring. De wetenschappers uit het eerste lijstje zijn dus op de genoemde data bij elkaar gekomen en hebben een voorlopige versie opgesteld. Deze versie is door de Unesco naar het tweede lijstje wetenschappers gestuurd. Zij

¹⁰² Op deze wijze zal ik naar brieven uit het UNESCO brievenarchief verwijzen. De eerste naam is de naam van de auteur van de brief. Na het pijltje staat de naam van de geadresseerde. Na de komma de datum waarop de brief geschreven is. (*auteur>geadresseerde, datum*) Het volledige brievenarchief is terug te vinden op: http://www.Unesco.org/general/eng/infoserv/archives/files_online/ (22-6-2010).

geven in hun reacties puntsgewijs kritiek op de eerste versie, waarvan ik de exacte tekst helaas niet heb.

Onder de brieven die voor en tijdens het opstellen van de Eerste Verklaring in het archief zitten, is één brief van een zekere Eastman, die via een bulletin van het project gehoord heeft. Hij vraagt of er een gezant van zijn organisatie bij aanwezig mag zijn (Eastman>Unesco, 30-11-1941). Hij weet niet precies wat de bijeenkomst behelst en tot doel heeft. Ik denk dat dit er op wijst dat het voornemen om een verklaring over ras te maken, op dat moment niet bij veel wetenschappers bekend was. De groep wetenschappers die de eerste versie schrijven, doen dit buiten de schijnwerpers. De schriftelijke commentaren van de tweede groep, vinden ook allemaal in besloten kring plaats. Alleen de wetenschappers die gevraagd zijn, of door andere ingewijden zijn voorgedragen, zijn op de hoogte van en bemoeien zich met de Eerste Verklaring.

4.4 De eerste kritiek op de eerste versie

Wanneer de eerste versie is opgesteld in Parijs, stuurt de Unesco deze op naar de wetenschappers uit de tweede lijst. Zij reageren per post, met hun aanmerkingen. De kritieken die deze groep wetenschappers geeft zijn fors. Angell schrijft aan Montagu als ze allemaal binnen zijn: “There are many criticisms and from so many angles that I am going to try and digest them myself first before sending them to you” (Angell>Montagu, 30-1-1950). Waar geven de respondenten precies kritiek op?

Julian Huxley, bekritiseert de eerste versie als bioloog. Huxley is de kleinzoon van Thomas ‘Darwin’s Bulldog’ Huxley en tevens de eerste voorzitter van de Unesco. Ook is hij een van de oprichters van het Wereld Natuurfonds. Huxley is in zijn tijd dus een grote autoriteit en redelijk bekend publiek figuur. Hij vindt de geest van de verklaring in orde, maar volgens hem moeten de feiten wel onder ogen worden gezien. Hoewel er binnen de mensheid geen rassen bestaan, bestaan er volgens hem weldegelijk significante genetische verschillen. De verschillen in lichaamsbouw, temperament en intelligentie moeten benoemd worden. Volgens hem bewijst de biologie dus veel grotere verschillen dan in de Eerste Verklaring genoemd worden. Een voorbeeld van een duidelijk genetisch bepaalde eigenschap is: “the rythm-loving Negro temperament”. Ook zet hij vraagtekens bij de interpretatie van

intelligentietests. Montagu beweert in *Man's Most Dangerous Myth* dat verschillen in intelligentietests, aantoonbaar door de situatie bepaald worden. Volgens Huxley kunnen bij deze testen omgevingsfactoren en genetische invloed nooit uit elkaar worden gehaald (Huxley>Angell, 26-1-1950).

Ook Otto Klineberg vindt als psycholoog, dat er niets mis is met de basis van de eerste versie van de Eerste Verklaring. Wel vindt hij dat de verklaring minder dogmatisch moet zijn. In een korte lijst benoemt hij zinnen die volgens hem anders van toon moeten zijn. De verklaring zou wetenschappelijker worden als harde positieve waarheidsclaims zouden worden vervangen door negatieve uitspraken. De tegenstelling tussen positieve en negatieve formuleringen, wordt na de eerste versie direct onderwerp van debat. Blijkbaar stonden in de eerste versie van de Eerste Verklaring meer positief geformuleerde stellingen. Omdat ik de eerste versie van de Eerste Verklaring niet in mijn bezit heb, kan ik alleen Klinebergs kritiekpunten vergelijken met de Eerste Verklaring zoals die uiteindelijk is geworden. Door te kijken of het in de eindversie zo staat als Klineberg voorstelt, kan bepaald worden of diens kritiek is opgenomen. Dat blijkt in sommige gevallen inderdaad gebeurd te zijn. Zo is het woord 'intelligentietest' gebruikt in de uiteindelijke versie, op zijn verzoek. Op andere punten is de tekst niet aangepast. Het laatste punt waar Klineberg naar verwijst is hier een duidelijk voorbeeld van. De alinea waarin staat dat de mens zijn 'broeders hoeder' is, kan volgens Klineberg beter vervangen worden door een simpele wetenschappelijke verklaring. Deze alinea is waarschijnlijk ongewijzigd in de verklaring terecht gekomen (Klineberg>Angell, 25-1-1950).

Theodosius Dobzhansky en L.C. Dunn, beiden geneticus, geven aan dat ze het eens zijn met de algemene lading, maar dat veel punten te hard neer worden gezet (overstatement). Zij wijzen op punten in de eerste versie die wetenschappelijk nog niet vast staan, of nooit vast te stellen zijn, maar wel zo beschreven worden. Ook zij stellen net als Klineberg, een meer neutrale en correcte wetenschappelijke negatieve beschrijving voor. Dobzhansky is ook van mening dat er weldegelijk verschillen tussen groepen mensen bestaan. Beiden auteurs vinden dat de volgende zin dient te verdwijnen: "the biological facts may be totally disregarded from the standpoint of social behavior and social action" (Dobzhansky>Angell, 23-1-1950). Zij zijn van mening dat de biologische feiten weldegelijk een rol van betekenis spelen. Deze zin is inderdaad niet in de uiteindelijke versie terug te vinden.

Dat deze uitspraak gewijzigd is en andere niet, geeft aan op welke wijze de lappendeken vorm heeft gekregen. De Eerste Commissie, die uit sociale wetenschappers en Montagu bestaat heeft een verklaring opgesteld, die veel meer positieve formuleringen en harde retoriek bevatte. De groep correspondenten bestaat uit meer fysiek antropologen, biologen en genetici. Naast inhoudelijk commentaar op de biologische en sociale betekenis van rassen, bekritiseert deze groep ook de vorm van de verklaring. De verklaring zoals die uiteindelijk is opgesteld is op een aantal punten aangepast. Op andere gebieden heeft Montagu zijn stokpaardjes in stand weten te houden. De verklaring zoals die uiteindelijk geworden is, is het compromis die alle betrokkenen wilden tekenen. Onder de lappendeken van positieve en negatieve formuleringen en van harde retorische uitspraken en wetenschappelijke onzekerheid, gaat echter een andere strijd schuil. Of rassen biologisch en sociaal daadwerkelijk in de wereld bestaan, of dat de verschillen tussen groepen die rassen genoemd worden zuiver van sociale aard zijn, daarover bestaat alles behalve overeenstemming.

4.5 Gesteggel tussen Montagu en Angell

Op acht februari 1950 stuurt Angell alle kritieken door naar Montagu. Hij vat samen dat de meeste kritieken het niet radicaal oneens zijn met de eerste versie. De enige die volgens Angell fundamenteel anders tegen de feiten aankijkt is dr. Huxley. Veel van zijn kritiek kan worden afgedaan als 'too severly genetic' volgens Angel (Angell>Montagu, 8-2-1950). De andere kritiek kan volgens Angell als volgt worden samengevat. De meeste correspondenten vinden dat wetenschappelijk niet vast staat dat tussen populaties geen onderscheid gemaakt kan worden op het gebied van temperament en intelligentie. Welke invalshoek ze ook hebben, ze stellen allemaal de meer negatieve wijze van formuleren voor. Angell vraagt Montagu deze kritiek in de verklaring op te nemen (Angell>Montagu, 8-2-1950).

Er volgt een briefwisseling tussen Montagu en Angell over een hele reeks punten, zinnen en woorden in de tekst. Naast de inhoud spelen in deze brieven twee belangrijke zaken mee. De eerste betreft de vraag van de eindverantwoordelijkheid voor de verklaring. In de bovengenoemde brief van 8 februari schrijft Angell aan Montagu dat hij zelf de eindverantwoordelijkheid voor de verklaring op zich neemt. Montagu krijgt de kans de kritieken te verwerken, maar zo geeft Angell helder aan, hij

zelf bepaalt vervolgens de definitieve tekst. Angell heeft haast met het opstellen van de verklaring. Op verzoek van zijn opdrachtgever H. Lawson van de Verenigde Naties, moet Angell de tekst goed laten keuren door een Unesco conferentie in Firenze (Angell>Lawson, 19-4-1950). De verklaring zou dan niet alleen een verklaring namens experts zijn, maar ook een verklaring namens de hele Unesco. Angell eist de eindverantwoording waarschijnlijk op zodat hij aan het einde zelf knopen door kan hakken. Niet alleen kan hij de verklaring dan op tijd af hebben voor de conferentie, ook kan hij controversiële punten voor de conferentie gladstrijken.

Het loopt anders dan Angell hoopt. Hij moet Montagu in een volgende brief schrijven dat hij zich vergist heeft en toch niet hijzelf, maar Montagu de eindverantwoordelijkheid over de verklaring heeft (Angell>Montagu, 23-3-1950). Waarschijnlijk is Angell door de Unesco of zijn VN opdrachtgevers op de vingers getikt. Angell lijkt niet erg vrolijk, wanneer hij Montagu van diens veto op de hoogte stelt. Montagu bepaalt dus de laatste tekst. De snelle publicatie waar Angell op gehoopt had blijft achterwege. Montagu is niet van plan een aantal belangrijke kritieken op controversiële punten in de tekst te verwerken. In een brief aan de opdrachtgever van de VN waarin Angell het uitstel uitlegt, klaagt Angell dat Montagu nu iedere minimale verandering moet goedkeuren. Volgens Angell zijn een aantal veranderingen cruciaal om de tekst autoritair te maken, maar “Dr. Montagu does not feel that he can depart very far from the original text” (Angell>Lawson, 19-4-1950).

Daarnaast speelt er nog een andere zaak. Door de dood van Ramos, die aanvankelijk de opdracht coördineerde, neemt Angell die post tijdelijk waar. De Unesco is op dit moment nog op zoek naar een definitieve opvolger. Montagu schrijft aan Angell dat hij deze positie graag zou vervullen. Hij prijst zichzelf aan als expert op het gebied van ras en een ideale kandidaat (Montagu>Angell, 13-2-1950). Angell gaat aanvankelijk niet op dit aanbod in. Pas meer dan een maand later legt hij aan Montagu uit waarom. De positie was al aangeboden aan dr. Alfred Metraux. Metraux heeft na enige tijd een positief antwoord gegeven op dat aanbod. De enige andere beschikbare baan bij de Unesco afdeling ‘ras’ is volgens Angell niet geschikt voor ‘a man of your attainment’ (Angell>Montagu, 23-3-1950). Montagu is dus afgewezen voor de functie die hij graag had willen bekleden. De eerstvolgende brief van Montagu begint met een klacht over de tijd dat deze brief onderweg is geweest (Montagu>Angell, 6-4-1950). Het zal wel aan de post liggen, maar het heeft erg lang geduurd voor ik deze brief heb ontvangen, valt Montagu met de deur in huis.

Waar de communicatie daarvoor hartelijk en zonder klagen verliep, lijkt na het vergeven van de baan en de verantwoordelijkheidsvraag wrijving te ontstaan. In de discussie over hele bergen kleine punten schrijft Angell nu stevast: “Dr. Metraux en ik zijn van mening dat...”. Dat Angell en dr. Metraux het goed kunnen vinden blijkt ook uit het feit dat Angell zijn brieven aan Metraux standaard aanheft met: “Dear Alfred”. Deze brieven zijn veel vriendelijker dan die aan Montagu. De brieven aan Montagu worden steeds geopend met: “Dear Dr. Montagu”. Behalve op Metraux wijst Angell hem ook steeds op de rol van de directeur-generaal van de Unesco. De goedkeuring van Tores Bodet is namelijk vereist. Montagu lijkt niet veel te willen toegeven aan dr. Metraux, dr. Angell en de directeur-generaal.

Dat blijkt uit de eerstvolgende brief van Montagu. Op de ‘kleine verandering’ die Angell voorstelt om veel beweringen negatief te maken, zodat ze wetenschappelijk correcter zijn, antwoordt Montagu: “I do not, however, care for the negative approach. As a psychologist you should not have the disadvantages of this” (Montagu>Angell, 13-2-1950).¹⁰³ Er volgt een minutieus gesteggel over zinnestelsels, woordjes en hele paragrafen. Zo geeft Angell bijvoorbeeld aan de citaten van Confucius en Darwin uit de tekst te willen halen uit praktische overwegingen. Citaten van specifieke mensen zullen volgens hem op de conferentie leiden tot landen die eisen dat er ook een citaat van een van hun grote schrijvers in de tekst wordt opgenomen (Angell>Montagu, 26-4-1950). Montagu is het niet eens met deze praktische bezwaren, op grond van een principiële argument. Volgens hem behoren deze grote denkers de hele wereld toe (Montagu>Angell, 1-5-1950).

Een ander voorbeeld van een punt van kritiek dat niet in de eindverklaring is opgenomen is het noemen van religies. In de eindverklaring staat dat katholieken, protestanten en moslims geen rassen vertegenwoordigen. Dit is volgens Angell weliswaar waar, maar niemand heeft beweerd dat het wel zo was. Om moeilijkheden te voorkomen met zulke beladen termen, stelt hij ook voor deze weg te laten (Angell>Montagu, 26-4-1950). Montagu staat dit niet toe, want in de eindverklaring is deze passage gewoon opgenomen. Angell vraagt Montagu dus passages te wijzigen uit praktische overwegingen. Angell wil de verklaring goed laten keuren door de Firenze conferentie. Montagu verwijst veel van deze verzoeken naar de prullenbak.

Op 17 mei schrijft Angell aan de opdrachtgever van de Verenigde Naties dat de verklaring eindelijk is goedgekeurd door de directeur-generaal. Hij geeft ook direct

¹⁰³ In deze brief was ‘know’ door Montagu als ‘no’ geschreven.

aan dat de verklaring niet voor de conferentie in Firenze ter goedkeuring zal worden aangeboden. Als enige uitleg geeft hij: “You can easily understand why” (Angell>Lawson, 17-5-1950). De correspondentie met Montagu heeft niet tot de wijzigingen geleid die Angell noodzakelijk acht om de verklaring door de conferentie van Firenze te loodsen. De verklaring zal dus minder officieel zijn. Wel geeft Angell aan dat de Unesco op alle andere punten, de verklaring door zal blijven zetten. De verklaring zal met een grote media campagne gelanceerd worden, voegt hij er als schrale troost aan toe.

4.6 Een laatste kritiek

Wanneer dit compromis over de verklaring eindelijk bereikt is, komt er een brief binnen van Julian Huxley. Zijn kritiek is in het eerste stadium door Angell als ‘too severly geneticist’ afgedaan. Huxley schrijft dat zijn naam niet onder de verklaring kan, tenzij een aantal wijzigingen zijn opgenomen. Hij geeft aan dat de verklaring te gevoelig zal zijn voor kritiek (Huxley>Montagu, 24-5-1950). De brief wordt verstuurd via de Unesco. Angell stuurt de brief dus door naar Montagu. In de begeleidende brief geeft Angell aan dat de wijzigingen van Huxley hem zeer zinnig lijken en dat de naam van Huxley onder de verklaring zeer waardevol zal zijn. Huxley is een autoriteit op het gebied van genen en tevens een bekend en maatschappelijk betrokken publiek persoon. Huxley maakt nogmaals duidelijk dat er meer wetenschappelijk correcte negatieve uitspraken in de tekst moeten komen. Hij geeft bijvoorbeeld aan dat paragraaf tien negatief gemaakt moet worden. Deze wijziging is in de uiteindelijke verklaring opgenomen. Paragraaf tien begint met de tekst: “the scientific material to us available at present, does not justify...”.¹⁰⁴ De specifieke punten die Huxley in zijn brief noemt, worden dus door Montagu aangepast, omdat zijn handtekening de verklaring waardevoller maakt. De kritiek die Huxley op het laatste moment geeft, heeft dus gezorgd dat de verklaring meer negatieve bewoordingen in zich heeft. Toch is de eindverklaring nog grotendeels het werk van Montagu. Daar waar hij onder druk stond, heeft hij zijn tekst aangepast, maar op veel punten heeft hij zijn eigen visie bewaard. Pas wanneer besloten is de verklaring niet in Firenze voor te leggen, kan ze op goedkeuring en publicatie rekenen.

¹⁰⁴ Eerste Verklaring, paragraaf 10.

De laatste versie, met Huxley's eisen erin verwerkt en zijn naam eronder, wordt naar de VN gestuurd. De publicatie wordt gepland op 18 juli 1950. Wanneer de verklaring bij Lawson van de VN binnenkomt, heeft deze een opmerkelijk verzoek. Hij is tevreden met de verklaring, maar vraagt of dr. Klineberg als voorzitter van het comité in de lijst kan worden opgenomen. Als dat niet mogelijk is, dan zou hij graag zien dat niet in de lijst vermeld wordt wie de voorzitter is (Lawson>Angell, 26-5-1950). Waarom hij Montagu niet als voorzitter op de lijst wil zien, wordt hier niet duidelijk; op dit verzoek wordt nergens teruggekomen en het wordt ook niet gehonoreerd. Wanneer we de kritieken in het volgende hoofdstuk lezen, dan wordt pas duidelijk waarom Lawson Montagu liever iets onzichtbaarder wilde maken. Op 18 juli wordt het "Unesco Statement on Race – By Social Scientists" zoals in de bijlagen bijgevoegd gepubliceerd, met Montagu prominent als rapporteur. Een mediacampagne volgt. De verklaring wordt in zoveel mogelijk talen vertaald en in zo veel mogelijke landen aan de man gebracht. Wat volgt is een storm van kritiek.

5 Een storm van kritiek

5.1 De mediacampagne

Zodra de Eerste Verklaring is gepubliceerd start de Unesco een grote mediacampagne. De wetenschappelijke verklaring is voor het massacommunicatie bureau van de Unesco de basis voor hun racismecampagne. Deze campagne omvat meer dan alleen de Eerste Verklaring. Naast de verklaring publiceert Unesco ook boekjes over verschillende onderwerpen die met racisme te maken hebben. De serieuze kritiek die direct op de Eerste Verklaring volgt, ziet de Unesco als groot gevaar voor haar mediacampagne. Voor ik die kritiek ga bekijken zal ik eerst de mediacampagne en de wereldwijde verspreiding behandelen.

De verklaring wordt na 12 juni 1950 opgestuurd naar verschillende landen. In deze landen worden vooral radiostations en officiële instanties aangeschreven. Brieven gaan onder meer uit naar een radiostation in Praag, Tsjecho-Slowakije, *Radio Brazzaville* in Congo, *Radio-Dakar* in Senegal, *Radio-Algerioin* in Algerije, *Radio Diffusion Francaise* in Cuadeloupe, *Radio-Canada* in Montreal in Canada, naar een station in Belgisch Congo, *Radiodiffusion Egyptiene* in Egypte, *Ethaiken Adrina Radiofonos* in Griekenland, *Maclaire Broadcasting Circuit* in Port au Prince in Haïti, *Radio France A Sie* in Indochine of Frans Zuid Oost Azië, *Service de radio et de propaganda* in Iran, *Radio Denis* in Reunion, *Radio de Liban* in Libanon, *Radio de Tannarius* in Servië in Joegoslavië, *Radio Martinique* in Martinique, *Radiodifussion de Damascus* in Syrie, *Radio Tunis* in Algerije, *Radio Ankara* in Turkije, *Radio Belgrado* in Servië in Joegoslavië en *Polskio Radio* in Polen (Unesco >geadresseerden, 12-7-1950).

De begeleidende brieven zijn allemaal in het Frans opgesteld. Ook de versie van de verklaring die wordt meegestuurd is Frans. De lijst met radiostations die de Unesco aanschrijft, bevat opvallend veel landen uit de francofone wereld. Op 17 augustus schrijft Metraux aan Montagu dat: “an enormous amount of copies have been sent to newspapers, radio stations and other distributing agencies” (Metraux>Montagu, 17-8-1950). Ook vertelt hij dat de verklaring op dat moment in drie talen beschikbaar is: Engels, Frans en Spaans. Meer talen zullen volgen. Verder zullen er volgens Metraux bijvoorbeeld 16.000 exemplaren met een nieuwsbrief in de

VS worden verspreid als onderdeel van de “world wide campaign against racial prejudice” (Mettraux>Mandelker, 17-8-1950). Het hoofd van het Unesco Department of Mass Communications: Douglas H. Schneider houdt zich bezig met de verspreiding. In een brief van 16 oktober 1950 aan mevrouw Myrdal, een andere Unesco directeur, schrijft hij dat de verklaring naar zijn idee in de VS breed terecht is gekomen. Volgens hem worden verschillende ‘*grass-roots audiences*’ goed bereikt (Schneider>Myrdal, 16-10-1950). Daarbij geeft hij vier voorbeelden over de verspreiding. Zo geeft hij het voorbeeld van een rabbijn die zijn preek aan de verklaring wijdt, een symposium waar het ter sprake komt, het televisie station *C.B.S.* dat er aandacht aan besteedt en de belofte van *Paramount* om er aandacht aan te besteden.

Naast deze kwalitatieve indicaties van de verspreiding houdt Schneider ook meer exacte gegevens bij. Tussen de publicatie en eind oktober van hetzelfde jaar wordt volgens Schneider de verklaring als basis gebruikt voor 133 nieuwsberichten, 62 artikelen en acht volledige reportages. Daarnaast is het volgens hem nog eens 50 tot 75 keer ter sprake gekomen in andere media. In drie tijdschriften is de verklaring volledig gepubliceerd. Door de brieven en de verspreiding is de verklaring in tachtig verschillende landen en territoria ter sprake gekomen. In Engeland, Frankrijk en de VS is het door de landelijke nieuwsnetwerken *BBC*, *Radiodiffusion Francaise* en *Columbia Broadcasting System* behandeld. Ten slotte is het door aantal niet gouvernementele organisaties besteld. Bijvoorbeeld 5.000 stuks door *Anti-Deformation Leagues* in de VS en 600 door de *Zionist Progress Party*.

Naast de verklaring publiceert Unesco meer documenten over dit onderwerp. Vijf pamfletten worden over dit onderwerp geschreven. Deze pamfletten geven meer inhoudelijke informatie over het onderwerp. Waar de verklaring bedoeld is als een basisdocument dat voor iedereen leesbaar moet zijn, zijn de pamfletten bedoeld om meer geïnformeerde mensen te bereiken. De pamfletten hebben de volgende onderwerpen:

- 1) Race and Biology
- 2) Race and Psychology
- 3) Race and Civilization
- 4) Racial Myths
- 5) Origin of Race Prejudice

De Onderwerpen van de pamfletten komen grotendeels overeen met de hoofdstukken en onderwerpen van Montagu's *Man's Most Dangerous Myth*. Metraux vraagt aan experts die betrokken zijn geweest bij het opstellen van de verklaring of zij deze korte boekjes kunnen schrijven. Ook deze boekjes zijn verspreid, zij het minder breed dan de verklaring.

Ik denk dat uit deze informatie blijkt dat de verklaring direct na zijn publicatie een grote verspreiding heeft gekend. Wat de impact is geweest is lastig vast te stellen, maar de verklaring en haar antiracistische boodschap hebben een breed publiek bereikt.

5.2 De promotie door Montagu

Ook Montagu zelf spant zich in om de verklaring bekendheid te geven. Enthousiast vraagt hij bijvoorbeeld of Metraux hem duizend exemplaren van de verklaring kan opsturen. Metraux antwoordt dat hij Montagu maximaal vijftig exemplaren kan verstrekken (Metraux>Montagu, 14-9-1050). Daarnaast vraagt Montagu of de tekst van de verklaring rechtenvrij is en of hij deze voor eigen projecten mag gebruiken. Metraux antwoordt dat dit het geval is (Metraux>Montagu, 14-9-1050). Montagu schrijft een geannoteerde versie van de verklaring, waarin hij alle punten van uitleg voorziet. In 1951 brengt Montagu dit boekje uit.¹⁰⁵ Deze geannoteerde versie is als boek uitgekomen en daardoor bijvoorbeeld de enige versie van de verklaring die –als de verklaring zelf– in een Nederlandse bibliotheek te vinden is. Deze uitgave van Montagu heeft dus ook effect gehad op de verspreiding van de verklaring.

Metraux lijkt helemaal niet zo blij wanneer Montagu schrijft een geannoteerde versie te willen uitbrengen. Wanneer Montagu dit voorstel doet, is namelijk net een brief uit Engeland binnengekomen, waarin Engelse fysiek antropologen felle kritiek uiten op de verklaring. Snel na deze brief wordt duidelijk dat er een Tweede Verklaring geschreven zal worden. Hoewel Metraux zijn best doet Montagu van deze publicatie af te houden, schrijft Montagu dit boek toch. Hij brengt het uit in 1951, het jaar waarin ook de Tweede Verklaring geschreven wordt. Montagu blijft de Eerste

¹⁰⁵ Montagu, *Statement on Race*.

Verklaring gedurende zijn leven onvermoeibaar onder de aandacht brengen. Ook bijvoorbeeld de drukken van *Man's Most Dangerous Myth* uit 1964 en 1996 bevatten –naast de Tweede Verklaring– de volledige tekst van de Eerste Verklaring. Montagu blijft dus, veel langer dan de Unesco, de Eerste Verklaring promoten. Straks meer over de onenigheid over Montagu's eigen publicatie van de verklaring.

5.3 Kritiek

Zoals we juist gezien hebben, schrijft Metraux dat hij een brief heeft ontvangen van het *Royal Anthropological Institute* uit Groot Brittannië. In deze brief geven vooraanstaande Britse fysiek antropologen felle kritiek op de verklaring. Ze zijn het oneens met de inhoud en ook zijn ze teleurgesteld over de samenstelling van de commissie. Metraux geeft aan de brief van de Britse antropologen door te sturen naar Montagu (Metraux>Montagu, 14-9-1950). Wat is precies het commentaar van de Britse antropologen?

Het *Royal Anthropological Institute* krijgt op de vooravond van de publicatie een kopie van de verklaring toegestuurd. In een eerste brief geeft dr. W.B. Fagg de *Hon. Secretary* van het *Royal Anthropological Institute* aan dat hij het direct oneens was met de verklaring. Hij heeft haar naar een groep vooraanstaande Britse antropologen gestuurd en ook zij hebben volgens Fagg aangegeven de verklaring niet te steunen. Onder deze vooraanstaande antropologen is Sir Arthur Keith, de vroegere leermeester en het grote jeugdvoorbeeld van Ashley Montagu. Fagg bekritiseert zowel de inhoud van de verklaring als de procedure waarmee ze tot stand is gekomen. "It is generally felt that too great prominence has been given to the by no means universally acceptable published views of Professor Ashley Montagu" (Fagg>Metraux, 7-9-1950). Over de samenstelling van de commissie schrijft hij dat er ten eerste te weinig fysiek antropologen bij betrokken zijn. Dit is volgens hem slecht voor de autoriteit van de verklaring op biologisch vlak. Ten tweede klaagt hij dat er geen Britse fysiek antropologen bij betrokken zijn. Of ten minste één uit 'de oude wereld' (Fagg>Metraux, 7-9-1950).

Op 17 november 1950 stuurt Fagg een notitie aan Metraux waarin de kritiek op de verklaring namens het *Royal Anthropological Institute* inhoudelijk is uitgewerkt. In deze notitie staat dat alle geleerden van dit instituut zich achter de strijd

tegen 'racialism' scharen. Het woord 'racism' uit de verklaring nemen zij niet over. Overall hebben de Britse antropologen het over *racialism*. Zij geven aan de doelstelling van de commissie te steunen. Door de wijze waarop de verklaring is opgesteld, maken zij zich zorgen over: "the harm which would be done to the reputation not only of Unesco but of physical anthropology in itself..." (Fagg>Metraux, 17-11-1950). Fagg geeft aan dat zijn organisatie daarom een brief heeft gestuurd naar *The Times*. Deze krant weigert de eerste uitgebreide versie van de brief wegens ruimtegebrek. Een tweede veel kortere notitie van Fagg wordt wel gepubliceerd op 18 augustus 1951.¹⁰⁶ In deze notitie is alleen ruimte voor een korte opsomming van de kritiekpunten. In een belangrijke krant wordt dus een korte notitie gepubliceerd waarin verschillende autoriteiten op het gebied van ras aangeven de verklaring niet als maatgevend te zien. De mensen bij Unesco voelen door deze kritiek van de Engelse fysiek antropologen hun anti-racisme campagne in gevaar komen.

Fagg bekritiseert in zijn brief aan Metraux ook uitgebreid de rol van Montagu en diens standpunten. Volgens Fagg heeft Montagu:

...very onorthodox views on many questions of physical anthropology. (...) Several of the British anthropologists pointed out that the statement seemed to be almost entirely Montagu's work, especially in the more biological sections, and a comparison with his book, 'Mans Most Dangerous Myth: The Fallacy of Race', bears this out. This work, so far from expressing generally accepted scientific facts about race, is an attack on most physical anthropologists for holding wrong views about race, and in these circumstances it was surely too much to expect him to produce a generally acceptable statement. (Fagg>Metraux, 13-11-1950)

Naast alleen kritiek op de procedure en de samenstelling van de commissie geeft Fagg ook kort inhoudelijke kritiek. Een drietal punten kunnen op geen enkele manier op de instemming van de Britse antropologen rekenen. Ten eerste de claim dat ras meer een sociale mythe is, dan een biologisch feit. Dat kan volgens hem niet hard worden

¹⁰⁶ Fagg, 'UNESCO on Race', 138-139.

gemaakt. Ten tweede het voorstel ras te vervangen door etniciteit. Fagg geeft aan dat ras helemaal niet kan worden weggelaten. En ten slotte bekritiseert Fagg de claim dat op evolutionaire en biologische gronden 'samenwerking' als meer universeel principe wordt benoemd dan 'strijd'. Volgens hem is het zeker niet algemeen geaccepteerd dat samenwerking de drijfveer achter de evolutie is, maar eerder het tegenovergestelde. Deze drie punten die Fagg noemt zijn cruciale punten binnen het werk van Montagu. Na de inhoudelijke kritiek schrijft Fagg dat de verklaring in het tijdschrift *Man* gepubliceerd zal worden. *Man* is het blad van het *Royal Anthropological Institute* en Fagg is zelf hoofdredacteur. Het doel van de publicatie is volgens Fagg een open discussie over de verklaring. Straks meer over de publicatie en de reacties in *Man*.

Ook van een ander Brits instituut komt kritiek. Kenneth L. Little, hoofd van de *Department of Social Anthropology* schrijft ook in het najaar van 1950 een directe brief met kritiek. Hij is minder absoluut in zijn kritiek dan Fagg en de kritiek is ook meer op de inhoud gericht. Volgens Little is de verklaring 'somewhat unsatisfactory' (Little>Metraux, 23-10-1950). Inhoudelijk geeft hij kritiek op dezelfde punten als Fagg. De aangeboren neiging tot samenwerking is volgens hem nooit wetenschappelijk te bewijzen en etniciteit in plaats van ras gebruiken is niet goed. Volgens Little niet op biologische gronden, maar omdat volgens hem iets een andere naam geven, geen oplossing is: "To me this suggests almost a species of magical technique based on the idea that something awkward or troublesome can be got rid of by the mere process of calling it by another name" (Little>Metraux, 23-10-1950). Het onderscheid tussen mensen die uit sociaal linguïstische en uit biologische overwegingen tegen de afschaffing van ras zijn, tekent zich ook hier af. Op zeven november antwoordt Metraux aan Little dat Unesco de kritiek uit Engeland serieus neemt en dat de directeur generaal besloten heeft een nieuwe verklaring op te stellen (Metraux>Little, 7-11-1950).

Ook het *Royal Anthopoloical Institute* wordt op de hoogte gesteld van de komst van deze nieuwe verklaring. Fagg sluit zijn brief waarin hij reageert op dit nieuws af met de volgende woorden: "May I count on your friendly cooperation in choosing one or two men who will represent British science?" (Fagg>Metraux, 17-11-1950). Vooral de afwezigheid van Britse wetenschappers lijkt in de brieven van Fagg aan Metraux de grootste rede tot kritiek te zijn. Benedict Dover schrijft aan Metraux op 16 februari 1951: "Some of the other criticisms, I felt were influenced by professional motives, chiefly the absence from the panel of any leading British,

French or American authority on “racial” anthropology“ (Dover>Metraux, 16-2-1951). Naast de inhoudelijke kritiekpunten die veel geleerden in het veld bij de verklaring hebben, speelt de nationale trots van de Engelsen een belangrijke rol in de beslissing een Tweede Verklaring op te stellen. De Eerste Commissie heeft per ongeluk, met het negeren van de Britten, een mammoet op de tenen getrapt.

Op zes november schrijft de president van de *American Association of Physical Anthropologists* een gealarmeerde brief aan Metraux (Stewart>Metraux, 6-11-1950). Als reactie op de behandeling in *Man* van de Eerste Verklaring schrijft hij, dat het absoluut noodzakelijk is te reageren als ze niet in serieuze problemen willen komen. Hij stelt voor om alle auteurs die onder het artikel in *Man* staan een brief te schrijven, met de vraag naar hun opinie. En deze auteurs ook te wijzen op de Tweede Verklaring die eraan komt. De Eerste Verklaring zal moeten worden hergepositioneerd als de sociale kant van de vraag. De Tweede Verklaring zal als het biologische fundament kunnen worden gepositioneerd. Als die brief met deze verandering snel gestuurd wordt, schrijft hij, dan kunnen een hoop problemen worden voorkomen. Daarnaast geeft hij aan al zijn energie te stoppen “...to keep Ashley Montague from talking or writing anymore on the question” (Stewart>Metraux, 6-11-1950). Metraux geeft aan dat Montagu zijn geannoteerde uitgave wil doen. In deze uitgave zou Montagu de verklaring volledig opeisen als de zijne en de bijdrage van anderen marginaliseren. “Nothing can be more fatal, because he is neither respected nor liked by his colleagues, either in America or Great Britain” (Stewart>Metraux, 6-11-1950).

Op een aantal punten ontbreken er brieven in het brieven archief. Zo mis ik een brief van Metraux aan Margaret Mead. Wel heb ik haar reactie op zijn vraag en uit die reactie blijkt grotendeels de vraag. Mead is een goede bekende van Montagu. Zij vertelt dat ze met Montagu gepraat heeft en hem er niet van heeft kunnen overtuigen zijn geannoteerde versie niet te publiceren. Ook zij is dus op de hoogte van de voornemens van Montagu en van mening dat zijn publicatie schadelijk is. Ze schrijft dat ze haar best gedaan heeft hem te overtuigen van enkele veranderingen die de kritiek minder catastrofaal moet maken (Mead>Metraux, 9-11-1950). In haar brief bespreekt ze verder de te volgen ‘strategie’ tegen de aanval van de Engelse antropologen. Opmerkelijk is dat de manier waarop de aanvaring met de Engelsen besproken wordt, nu in slagveldmetaforen wordt opgevoerd. Mead heeft het over: “disarm and divert the *Royal Anthropological Institute*”. Ook in de eerder genoemde

brief van Stewart aan Metraux worden zulke metaforen gebruikt. Hij heeft het over een 'flanking movement' die gemaakt moet worden (Stewart>Metraux, 6-11-1950). De contraverse over de Eerste Verklaring wordt door de Unesco afgevaardigden en de Amerikaanse antropologen als een slagveld beschreven.

Mead eindigt haar brief met een verdediging van Montagu. Ze zegt dat ze hem mag en respecteert: "But he has been a maverick who has made himself tremendously unpopular" (Mead>Metraux, 9-11-1950). In de brieven die Metraux en anderen naar Fagg sturen over dit onderwerp, wordt Fagg bijzonder vriendelijk benaderd. Hij wordt bedankt voor de 'belangrijke en behulpzame suggesties' (Coelho>Fagg, 24-11-1950). Hij wordt gefeliciteerd met het gouden jubileum van *Man* en steeds opnieuw bedankt voor de 'constructieve en waardevolle kritieken'. Dus hoewel de Fransen en Amerikanen onderling het geschil als een slagveld presenteren, wordt er in de communicatie naar de Engelsen alles aan gedaan om escalatie te voorkomen.

Metraux antwoordt aan Mead dat hij op het punt staat naar Brazilië te vertrekken. Daar is een grote Unesco studie naar rassenrelaties bezig. Deze studie naar de 'harmonieuze rassenrelaties' in Brazilië is een ander hoofdstuk uit de geschiedenis van het denken over racisme. Deze studie en vooral de kritiek hierop is later in de discussie over racisme ook een veel terugkerend onderwerp.¹⁰⁷ Hoewel dat voor het onderwerp van deze scriptie niet van belang is, geeft het wel aan dat rol van de Unesco in deze tijd op het gebied van ras en racisme zeer invloedrijk is.

Over Montagu zegt Metraux in antwoord op Margared Mead het volgende: "I have been aware, for a long time, of the dangers created by Ashley Montagu's exhibitionistic demeanors..." (Metraux>Mead, 14-11-1950). De geannoteerde publicatie van de verklaring die Montagu uit wil brengen doet nogal wat stof opwaaien. Waarom? In het najaar van 1950 is het duidelijk dat de verklaring geen doorslaggevend document is geworden, maar een omstreden tekst. Op een aantal punten uit de verklaring heeft iedereen kritiek, zowel vriend als vijand. De Unesco heeft besloten om een Tweede Verklaring te schrijven, die op meer instemming moet kunnen rekenen. Dat doet ze omdat ze de campagne tegen racisme niet in gevaar wil brengen. De communicatie met de criticasters is daarom steeds uiterst voorzichtig. Steeds communiceren ze de kritiek te begrijpen en er iets mee te doen, om de eenheid te bewaren. Terwijl iedereen het eens is over een aantal kritiekpunten en om de goede

¹⁰⁷ Zie bijvoorbeeld: Winddance Twine, *Racism is a Racial Democracy*.

vrede te bewaren een nieuwe verklaring wordt voorbereid, geeft Montagu aan de Eerste Verklaring met uitleg te publiceren. De verklaring die de Unesco liever stil vervangen ziet worden, wordt door Montagu dus nog eens met trompetgeschal in het zonnetje gezet. Montagu trekt zich niets aan van kritiek of sociale gevoeligheden, als hij van mening is dat hij gelijk heeft. De Unesco en de auteurs van de brieven die Montagu liever niet zien publiceren, vrezen dus dat hij het vuurtje dat ze zorgvuldig proberen te blussen op zal rakelen. Is dat terecht?

In zijn publicatie voorziet Montagu elk punt van de verklaring van een aantal pagina's uitleg. Laten we kort kijken naar zijn uitleg bij het meest omstreden punt van de verklaring. Dat is het laatste punt waarin beweerd wordt dat biologische studies universeel broederschap aantonen en de mens zijn 'broeders hoeder' is. In alle reacties en kritieken op de verklaring wordt dit punt aangevallen. In de discussie in *Man*, die straks aan bod komt, moet dit punt het keer op keer ontgelden. Zelfs bijvoorbeeld D.J. Hager die ondertekenaar is van de verklaring en die expliciet een brief ter verdediging instuurt, zegt dit punt niet te steunen. Wat schrijft Montagu over dit punt dat zo overduidelijk door bijna niemand gesteund wordt?

In zijn uitleg geeft Montagu er geen enkele blijk van dat hij van de kritiek op de hoogte is. Ook laat hij nergens blijken dat inmiddels bekend is dat experts helemaal geen overeenstemming over dit punt hebben bereikt. Hij presenteert het punt als algemeen geaccepteerde waarheid en voert namen van wetenschappers op die het ondersteunen. In zijn betoog doet Montagu uitspraken die zeer waarschijnlijk binnen de discussie van dat moment als zeer omstreden zullen worden beschouwd. Zo schrijft hij:

The principle which controls all biologically healthy behavior is love. (...) Without love there can be no healthy social behavior, cooperation or security. (...) Science points the way to survival and happiness for all mankind through love and cooperation.¹⁰⁸

Montagu blijft dus ondanks de kritiek vierkant achter de Eerste Verklaring staan en blijft de status als autoritair document –tegen de zin van Unesco in– benadrukken.

¹⁰⁸ Montagu, *Statement on Race: an Extended Discussion in Plain Language of the UNESCO Statement by Experts on Race Problems*.

5.4 De discussie in *Man*

Op 18 augustus 1950 verschijnt de genoemde brief in *The Times*. In de briefwisseling tussen Fagg en Metraux geeft de eerste aan de verklaring in *Man* te publiceren, zodat er een discussie op gang kan komen. In het nummer van *Man* van oktober 1950 wordt de volledige verklaring gepubliceerd. Fagg leidt de verklaring in. In deze inleiding noemt hij zijn kritiekpunten. Fagg geeft aan dat hij vindt dat er te weinig fysiek antropologen in de commissie zijn opgenomen. Hierdoor staan er in de verklaring passages die volgens hem niet door de meeste biologen gesteund zullen worden. Hij schrijft dat dit al voor publicatie duidelijk was, door de correspondentie met experts. Toch bleven volgens hem de foutieve punten ongewijzigd. Volgens Fagg is de oprichting van de *Royal Anthropological Institute* nauw verbonden met de antislavernij beweging. Daarom voelt dit instituut zich bij de verklaring betrokken. Fagg geeft aan dat er een nieuwe verklaring zal komen en roept op tot discussie, zodat deze verklaring beter kan worden. Wanneer een nieuwe verklaring goedgekeurd kan worden door de *Fourth Meeting of the International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences* dan kan het volgens Fagg werkelijk de meest autoritaire verklaring op het gebied van ras worden.¹⁰⁹

Drie maanden later staan de eerste vier ingezonden reacties in het blad. Ze worden begeleid door een korte noot van Fagg. In deze noot noemt Fagg de verklaring de: “Ashley Montagu statement published by U.N.E.S.C.O”.¹¹⁰ Hiermee wil hij aangeven dat de verklaring helemaal niet algemeen geaccepteerd is, maar voornamelijk het werk van Montagu. Een van de reacties, van H.J. Fleure is onverdeeld positief. Hij ondersteunt de verklaring en is het er helemaal mee eens.¹¹¹ De andere zijn dat niet, hoewel geen auteur aangeeft de doelstelling van de verklaring onderuit te willen halen. Ook Kenneth Little, de voorzitter van de *Department of Social Anthropology*, die ook direct met de Unesco correspondeerde, geeft zijn visie. Hoewel hij een aantal basisassumpties van de verklaring zegt over te nemen, zet hij grote vraagtekens bij een aantal punten. De claim voor universal brotherhood aan het einde is ook volgens Little niet te bewijzen. Ook de coöperatieve geest van de mens en de suggestie ras te vervangen door etniciteit kunnen niet op zijn instemming

¹⁰⁹ Fagg, 'UNESCO on Race', 138-139.

¹¹⁰ Fagg, 'UNESCO On Race', 17-18.

¹¹¹ Fleure, 'UNESCO On Race', 16.

rekenen.¹¹² Op een aantal auteurs na zijn dit de punten die door iedereen bekritiseerd worden.

De kritieken van W.C. Osman Hill en dr. H.V. Vallois gaan echter een stapje verder. Vallois is een Fransman en de directeur van het *Musée de l'Homme* in Parijs. Hoewel hij aangeeft de misdaden van de Tweede Wereldoorlog vers in het geheugen te hebben, is hij het helemaal niet eens met de aanval op ras. “Or l’existence de la race chez l’Homme est un fait biologique incontestable. (...) Celui qui attaque le nationalisme va-t-il d’abord nier l’existence des nations?”¹¹³ Volgens Vallois bestaan rassen dus gewoon en zijn er aangeboren verschillen. Dat geldt ook voor Osman Hill. Hij schrijft dat het algemeen bekend is dat negers ritmegevoel hebben en Indiërs mathematisch begaafder zijn dan andere rassen.¹¹⁴ Over het kruisen van rassen schrijft hij dat de natuur mensen geproduceerd heeft die geschikt zijn voor hun klimaat en leefomgeving. “On the whole a good job seems to have been made of it; why interfere?”¹¹⁵ Dus hoewel alle auteurs aangeven de geest van de verklaring te onderschrijven, lijken vanuit een hedendaags standpunt de laatste twee auteurs ronduit racistisch.

Het nummer van de maand daarop bevat vier reacties in deze discussie. Een reactie van Don. J. Hager valt de ‘racistische’ reacties van Osman Hill en Vallois aan. Hager is zelf betrokken geweest als één van de correspondenten voordat de verklaring werd gepubliceerd. Voor hij deze brief naar *Man* stuurt, stuurt hij haar eerst naar Metraux om deze te informeren. Hager geeft een heldere verdediging van de verklaring op neo-darwinistische leest. De assumptie dat rassen bestaan en de link tussen rassen en eigenschappen van mensen ontkracht hij. Dat doet hij zonder te verwijzen naar genotypen en fenotypen. Eerder ziet hij het als een fundamentele onmogelijkheid om zulke correlaties wetenschappelijk te bewijzen. Rassen kunnen volgens Hager op een epistemologisch niveau niet bestaan. Fysieke verschillen zijn wellicht meetbaar, maar intelligentie of temperament niet. De link die de twee eerdere auteurs dus veronderstellen, wordt fundamenteel onkenbaar. Hager maakt in zijn argumentatie gebruik van de negatieve wetenschappelijk correcte vorm van omschrijven die zo veel mensen graag in de Eerste Verklaring hadden gezien. Als slotopmerking zegt Hager nog dat twee punten uit de verklaring niet op zijn

¹¹² Little, 'UNESCO On Race', 17.

¹¹³ Vallois, 'UNESCO On Race', 15-16.

¹¹⁴ Osman Hill, 'UNESCO On Race', 16-17.

¹¹⁵ Idem.

instemming kunnen rekenen. De claim dat de mens zijn 'broeders hoeder' is, is volgens hem wetenschappelijk niet hard te maken. Ook de suggestie 'ras' te vervangen door 'etniciteit' kan niet op zijn instemming rekenen. Zoals ik eerder schreef kunnen deze punten, zelf bij de grootste medestanders van Montagu en de Eerste Verklaring, niet vaak op instemming rekenen.

Twee andere auteurs hebben de kritiek op het weglaten van etniciteit ook als de basis van hun betoog. C. Dover begint zijn betoog met een etymologische geschiedenis van het woord 'ras' en een verhandeling over de relatie tussen de woorden en de dingen.¹¹⁶ J.C. Trevor reageert op de brief van Dover.¹¹⁷ Twee punten zijn in deze discussie belangrijk. De eerste is de vraag of ras biologisch gezien bestaat en de tweede is de vraag of ras sociaal gezien betekenis kan hebben. Over de vraag of ras biologisch gezien bestaat, lijkt meer overeenstemming te bestaan dan over de sociale betekenis. Beide auteurs gaan er vanuit dat ras biologisch een helder feit is. Over de sociale waarde en betekenis van ras bestaat helemaal geen overeenstemming. Volgens Dover kan je het woord 'ras' sociaal eigenlijk niet goed gebruiken, maar ook niet verbieden. Trevor lijkt er vanuit te gaan dat een heldere biologische definitie automatisch tot een goed sociaal gebruik leidt. In de vierde brief merkt A. de Froe op dat ras volgens hem inderdaad zowel sociaal als biologisch leeg is.¹¹⁸

Uit de discussie in *Man* blijken dus een aantal tegenstellingen. Iedereen is het er over eens dat het bestrijden van de ideologie van de nazi's de moeite waard is. Het racisme van Chamberlain kan nergens op instemming rekenen. Er is echter een groep die van mening is dat het racisme van Chamberlain en het racisme van sir Arthur Keith van een andere orde zijn. Keith staat hier voor de klassieke (Engelse) fysieke antropologie. Deze groep is van mening dat rassen biologisch en sociaal bestaande en invloedrijke entiteiten zijn. Hager valt deze groep mensen in zijn verdediging van de verklaring aan: "...Professor Vallois and Hill speak from the tradition of classical physical anthropology".¹¹⁹ Door veel belangrijke mensen wordt deze groep van klassieke antropologen dus als achterhaald beschouwd. Deze nieuwe antropologen zijn van mening dat zij vanuit een andere 'geest' handelen. Deze geest is volgens hen de onderliggende consensus die bestaat. Hoewel de 'oude school' óók nazisme afwijst en de geest van de verklaring zegt te steunen, worden zij door de 'nieuwe school' in

¹¹⁶ Dover, 'Race', 55-56.

¹¹⁷ Trevor, 'Race', 56.

¹¹⁸ Froe, 'Race', 54-55.

¹¹⁹ Hager, 'Race', 53-54.

het kamp van de racisten ingedeeld. De nieuwe school heeft weliswaar het idee een ‘geest’ te delen: wat die precies inhoudt is niet bekend. Op de belangrijke onderwerpen lopen de meningen sterk uiteen.

In de *Man* van mei 1951 staat een korte tussenstand van de discussie, geschreven door Fagg. Hij geeft aan dat de maand erna de nieuwe verklaring zal worden opgesteld. Hij spreekt zijn hoop uit de punten te vinden waar iedereen het met elkaar eens is. Hij prijst de Unesco voor de eerste aanzet en het snelle besluit voor het opstellen van een Tweede Verklaring.¹²⁰ Het doel van de Tweede Verklaring moet volgens hem zijn: “What is aimed at is the ‘highest common factor’ of the findings of anthropologists and biologists, and this means that at any point which arouses disagreement must needs be excluded”.¹²¹ Volgens Fagg betekent dat bijvoorbeeld dat er geen uitspraak gedaan mag worden in de polygenese-monogenese discussie, omdat daar geen overeenstemming in bestaat. Ook is het volgens hem niet vruchtbaar te debatteren over de vraag of het woord ras door etniciteit moet worden vervangen. Alleen de punten waarover absolute overeenstemming bestaat, kunnen worden opgenomen in een definitieve en autoritaire verklaring. Uit de voorgaande discussie is al gebleken dat die overeenstemming ver te zoeken is. Wanneer een nieuwe groep geleerden bij elkaar komt blijkt het heel lastig te vinden wat –naast een veroordeling van de Holocaust– op wetenschappelijk niveau ‘the highest common factor’ precies is.

¹²⁰ Fagg, ‘Man, U.N.E.S.C.O. and Race’, 64.

¹²¹ Fagg, ‘Man, U.N.E.S.C.O. and Race’, 64.

6 The Statement on the Nature of Race and Race Differences by Physical Anthropologists and Geneticists

6.1 De leden van de Tweede Commissie

In september 1952 publiceert Unesco de ‘Statement on the Nature of Race and Race Differences by Physical Anthropologists and Geneticists’. De verklaring lijkt op het eerste gezicht erg op de Eerste Verklaring. Twee en een half a-viertje gevuld met negen punten gevolgd door vijf korte samenvattende punten. Onder de verklaring staan wederom de namen van de wetenschappers die hebben meegeschreven. L.C. Dunn is de voorzitter van het tweede comité, hoewel zijn naam minder prominent onder de Tweede Verklaring vermeld staat dan die van Montagu op de Eerste Verklaring. Alle wetenschappers op de lijst zijn ‘exacte’ wetenschappers. Dat wil zeggen dat er geen cultureel antropologen in dit comité zitten, alleen biologen, fysiek antropologen, genetici en een bloedddeskundige. De groep is evenwichtig opgebouwd tussen Engelsen en Amerikanen. De lijst bestaat uit vier Amerikanen, vier Engelsen, twee Fransen, een Zweed, een Duitser en een Nederlander. In tegenstelling tot de Eerste Commissie zijn er ditmaal geen niet-westerlingen in het comité opgenomen. Ook bij de Tweede Verklaring zijn geen vrouwen betrokken. De wetenschappers die onder de verklaring vermeld staan zijn:

- **Professor R.A.M. Bergman** (?-?) Nederlander, verbonden aan het Tropeninstituut en de Nederlandse Antropologische Gemeenschap
- **Professor Gunar Dahlberg** (1893-1956) Zweeds natuurkundige, eugenist en geneticus.
- **Professor L.C. Dunn** (1893-1974) Amerikaans geneticus en zooloog.
- **Professor J.B.S. Haldane** (1892-1964) Brits geneticus en bioloog.
- **Professor Ashley Montagu**
- **Dr. A.E. Mourant** (1904-1949) Brits geoloog en bloedgroep wetenschapper.
- **Professor Hans Nachtshiem** (1890-1979) Duits zoöloog en geneticus.
- **Dr. Eugene Schreider** (?) Frans fysiek antropoloog.

- **Professor Harry Shapiro** (1902-1990) Amerikaans geneticus en antropoloog.
- **Professor J.C. Trevor** (?) Brits fysiek antropoloog.
- **Dr. Henri V. Vallois** (?) Franse directeur van natuurhistorisch museum.
- **Professor S. Zuckerman** (?) Brits anatoom.
- **Professor Th. Dobzhansky** (1900-1975) Oekraïens-Amerikaans geneticus en evolutiebioloog.

Professor Julian Huxley uit de VS is door omstandigheden niet bij de conferentie aanwezig. Direct na de conferentie heeft hij echter wel bijgedragen aan de tekst. Daarom staat ook zijn naam onder de verklaring vermeld. Huxley is de eerste voorzitter van de Unesco en was als respondent bij de Eerste Verklaring betrokken. Dahlberg, Dunn en Dobzhansky waren ook als respondent bij de Eerste Verklaring betrokken. Henri Vallois was een van de auteurs die via *Man* kritiek gaf op de Eerste Verklaring. In zijn bijdrage pleitte hij ervoor dat ras een biologisch vaststaand feit was. Vanuit de Eerste Commissie zelf, is alleen Ashley Montagu present.

6.2 De inhoud van de Tweede Verklaring

De Tweede Verklaring lijkt op het eerste gezicht erg op de eerste. De toon en de inhoud verschillen echter aanzienlijk. Dit wordt direct duidelijk in de eerste paragraaf. Net als de Eerste Verklaring wordt gesteld dat alle mensen een enkele oorsprong hebben. Dat wil zeggen dat de Tweede Verklaring het monogenistische uitgangspunt van de Eerste Verklaring overneemt. In tegenstelling tot de Eerste Verklaring, wordt dit punt nu direct gerelativeerd: "..., even though there is some dispute as to when and how different human groups diverged from this common stock".¹²² Dus hoewel aan de ene kant positie binnen een belangrijk onderdeel van het racismedebat wordt gekozen, wordt dit punt aan de andere kant genuanceerd. Deze voorzichtige aanpak is in de hele verklaring terug te lezen. Bijvoorbeeld het stellige punt uit de Eerste Verklaring dat rassen onmogelijk samenvallen met bijvoorbeeld natie, religie of cultuur, wordt in de Tweede Verklaring als volgt omschreven: "National, religious, geographical,

¹²² Tweede Verklaring, paragraaf 1.

linguistic and cultural groups do not necessarily coincide with racial groups.”¹²³ De stelling die samenvallen resoluut afwijst, is in deze verklaring dus vervangen door een stelling die samenvallen misschien niet noodzakelijk maakt, maar wel zeer goed mogelijk. Een derde voorbeeld van de zeer omzichtige vorm van omschrijven staat in paragraaf zes:

The scientific material available to us at present does not justify the conclusion that inherited genetic differences are a major factor in producing the differences between cultures and cultural achievements of different peoples or groups.¹²⁴

In dit stuk is de omzichtige wetenschappelijk correcte negatieve bewijsvoering zeer helder terug te vinden. Ten eerste wordt gezegd dat het wetenschappelijke materiaal ‘at present’ iets aangeeft. Dat kan dus nog veranderen. Ten tweede wordt niet gezegd dat dit materiaal iets rechtvaardigt, maar dat het tegendeel iets *niet* rechtvaardigt. Dat betekent dat dit nog steeds het geval kan zijn, alleen niet aan de hand van het wetenschappelijk materiaal. Ten derde wordt er niet gesproken over een rechtstreeks verband tussen genetische verschillen en verschil in cultuur, maar over een ‘major factor’. Dat betekent dat het één met het ander te maken kan hebben, alleen niet als hoofdoorzaak. Ten slotte worden de mensen waar het over gaat omschreven als ‘peoples or groups’. Dat laat een groot aantal interpretaties op de indeling van de mensheid open. De basis waar al deze voorzichtigheden op gebaseerd zijn, is steeds ‘wetenschappelijk materiaal’. Dat is een zeer abstracte omschrijving voor wetenschappers die graag hard bewijs zien.

Van een aantal punten die in de Eerste Verklaring hard worden gemaakt, bestaat in de Tweede Verklaring dus een extreem afgezwakte vorm. Op andere punten wordt zelfs opgemerkt dat er mogelijk wel een rol voor het begrip ras is weggelegd. Hoewel de punten waar de rol van ras wordt omschreven ook negatief wordt gesteld, zijn ze toch in de verklaring opgenomen. Een voorbeeld van een dergelijk punt staat in de lange paragraaf vijf: “It is possible though not proved, that some types of innate capacity for intellectual and emotional response are commoner in one human group than in another...”¹²⁵ Dit punt laat de mogelijkheid voor racisme open. Is er nog wel

¹²³ Idem, paragraaf 3.

¹²⁴ Idem, paragraaf 6.

¹²⁵ Idem, paragraaf 5.

spraken van een verklaring tegen racisme als dergelijke punten ook in de verklaring zijn opgenomen? Wat is het hoofdargument waarom de wetenschappers deze verklaring als een verklaring tegen racisme zien? Dit hoofdargument waar de verklaring op steunt is terug te vinden in paragraaf vier:

With respect to most, if not all, measurable characters, the differences among individuals belonging to the same race are greater than the differences that occur between the observed averages for two or more races within the same major Group.¹²⁶

In dit punt wordt aangegeven dat de verschillen binnen een ras altijd groter zijn dan de verschillen tussen rassen. Dat maakt het classificeren van rassen niet tot een zinnige bezigheid. Op andere punten zijn dan zinnigere indelingen te maken. Tevens maakt dit het onmogelijk om verschillen tussen rassen eenduidig te meten. Een individu kan nooit doormiddel van alleen meten als lid van een groep geïdentificeerd worden. Later in de verklaring wordt dit punt ook op het zeer belangrijke gebied van de mentale capaciteiten doorgetrokken: "..., within a single group, innate capacities vary as much as, if not more than, they do between different groups".¹²⁷ Deze zet zorgt ervoor dat aan de hand van deze verklaring racistische politiek niet gerechtvaardigd is. Geen individu is namelijk door zijn ras bepaald, zelfs als er voor ras een zeer belangrijke rol blijkt weggelegd in nader onderzoek.

Een belangrijk antiracistisch standpunt dat wel uit de Eerste Verklaring wordt overgenomen betreft het mengen van rassen. Hoewel ook dit punt aan de hand van de wetenschappelijk correcte negatieve bewijsvoering wordt gemaakt, is het als aparte paragraaf opgenomen. Er is volgens de verklaring geen biologische rechtvaardiging voor een verbod op huwelijken tussen rassen en de vermenging van rassen.¹²⁸

Deze verklaring is dus heel anders van toon dan de Eerste Verklaring. Alle harde beweringen zijn eruit gehaald of voorzichtiger omschreven. Volgens de theorie van deze verklaring mag een mens niet vermoord of opgesloten worden op grond van zijn of haar ras. Wel laat deze verklaringen ruimte voor bijvoorbeeld koloniale politiek of een status aparte voor de zwarten in de VS.

¹²⁶ Idem, paragraaf 4.

¹²⁷ Idem, paragraaf 5.

¹²⁸ Idem, paragraaf 2.5.

Voor deze Tweede Verklaring is duidelijk de Eerste Verklaring als model genomen. Op een aantal punten na worden de belangrijkste punten uit de Eerste Verklaring besproken. Het meest omstreden punt, waarin de mens zijn broeders hoeder wordt genoemd, is er uitgehaald. Ook de twee citaten zijn eruit gehaald. Maar de Tweede Verklaring geeft op verreweg de meeste punten waarin de Eerste Verklaring zich uitspreekt, een visie. Alsof het een herziening is van de Eerste Verklaring. Een commentaar of een kritiek, in plaats van een geheel nieuwe wetenschappelijke visie. Het punt van de monogenese, het punt van de opdeling in hoofdrassen, het punt van een fundamenteel leervermogen (educability), het punt van mentale gelijkheid, het punt van cultuurverschil en noem maar op: op al deze punten geeft de Tweede Verklaring haar visie over de feiten. De Eerste Verklaring die grotendeels Montagu's agenda en inhoud bevatte is dus de blauwdruk geweest voor de Tweede Verklaring. De Tweede Verklaring bevat weliswaar niet op alle punten Montagu's inhoud, maar nog steeds diens agenda.

Dat zou te maken kunnen hebben met het feit dat het lastig is voor een diverse groep wetenschappers een volledig eigen agenda met een 'highest common factor' op te stellen. De Eerste Verklaring was door iedereen gelezen en bekritiseerd en was daarom een logisch uitgangspunt. Dus hoewel Montagu zeer impopulair was bij zijn vakgenoten en veel collega's zelfs zijn agenda en visie niet deelden, is hij ook voor de Tweede Verklaring zeer invloedrijk geweest. Bij de Eerste Verklaring had hij een uitgewerkte en uitgesproken visie voorhanden in de vorm van zijn boek *Man's Most Dangerous Myth*. Dat zorgde ervoor dat Montagu in een positie verkeerde waarin zijn stellingen de basis vormde voor de verklaring. Bij de Tweede Verklaring bestond er een vergelijkbare situatie. Montagu had de Eerste Verklaring voorhanden. Deze verklaring vormde de basis voor de Tweede Verklaring. Dus wederom bevond Montagu zich in een positie waarin zijn stellingen de te ontcrachten basis vormde. De Tweede Verklaring is hierdoor dus grotendeels een serie reacties, commentaren, ontkenningen of nuanceringen van Montagu's visie op racisme.

6.3 Het samenstellen van de Tweede Commissie

Zodra besloten is tot het schrijven van de Tweede Verklaring, gaat Metraux zeer grondig op zoek naar geschikte leden voor de Tweede Commissie. Veel mensen die

bij het opstellen van de Eerste Verklaring betrokken zijn en veel mensen die bij de latere discussie betrokken zijn, stuurt hij een brief. In deze brieven vraagt hij naar namen van de meest geschikte kandidaten. De Eerste Commissie is geselecteerd in besloten kring. Veel mensen uit het vakgebied bleken achteraf niet van het opstellen van de verklaring geweten te hebben. Zoals we in de vorige hoofdstukken gezien hebben, leidde dat achteraf tot de zware kritiek uit Engeland. Metraux lijkt dit keer geen risico te willen nemen. Door alle belangrijke namen stuk voor stuk aan te schrijven en hun mening te pijnlijk, hoopt hij niet alleen de meest geschikte commissie samen te stellen, maar ook een commissie die op ieders instemming kan rekenen.

Fagg was de belangrijkste Britse criticus. Daarom vraagt Metraux juist aan Fagg welke Britse wetenschappers hij graag in de commissie ziet. Fagg blijft gedurende het gehele selectieproces de persoon die Britten aandraagt. Uiteindelijk zijn alle vier de Britse wetenschappers die door Fagg zijn aangedragen, in de commissie opgenomen. Ook bijvoorbeeld dr. A.E. Mourant, directeur van 'Blood Group Reference Laboratory' wordt door Fagg aangedragen. Metraux ziet aanvankelijk niets in deze persoon, omdat hij geen deskundige op het gebied van ras is, maar op het gebied van bloedgroepen. De link tussen bloed en ras, is er een die in de Eerste Verklaring expliciet wordt ontkend. Doordat Fagg aanhoudt, komt Mourant uiteindelijk toch in de commissie. Dat geeft aan dat de mening van Fagg doorslaggevend is. Fagg stelt ook een voorzitter voor de commissie voor. Professor J.C. Trevor is Fagg's eerste keus als voorzitter. Bij deze suggestie schrijft hij echter dat het: "was not intended by way of laying claim to that post on behalf of this country" (Fagg>Metraux, 16-4-1951). Dit citaat geeft enerzijds aan dat Fagg een helder onderscheid maakt tussen de zaken die hij eist en de zaken die hij voorstelt. Ook geeft het aan dat Fagg ook zelf zich er zeer bewust van is dat hij in sommige gevallen claims maakt op Britse nationale basis. Vlak voor de commissie samen komt, vraagt Fagg of hij als toehoorder aanwezig mag zijn bij de conferentie. Metraux staat hem toe aanwezig te zijn. Fagg is dus verantwoordelijk voor de Engelse namen op de lijst en heeft er nauw op gelet dat er genoeg Engelsen aanwezig zijn.

Een naam die meerdere malen genoemd is als mogelijk lid van de commissie is dr. C.D. Darlington. Hij is uiteindelijk niet in de commissie terecht gekomen. De discussie rond Darlington leidt tot grote twijfels bij Metraux en andere commissieleden. Dit is een zeer interessant voorbeeld, omdat het laat zien hoe de leden geselecteerd worden op de ideeën die zij hebben. Er vindt strenge selectie aan

de poort plaats, om een gewenste uitkomst te garanderen. Zulke selectie heeft waarschijnlijk steeds impliciet meegespeeld bij de selectie van commissieleden. Vaak is dat lastig te bepalen, omdat je niet weet wie er *niet* genoemd worden. Dat wil zeggen dat de meningen die wel in het veld bestaan, maar ongeschikt bevonden worden, niet terug te vinden zijn in de discussie. Ik denk dat we ervan uit mogen gaan dat deze vorm van impliciete selectie een grote rol heeft gespeeld. In het voorbeeld van dr. Darlington komt deze selectie expliciet aan de oppervlakte, omdat zijn naam door meerdere wetenschappers genoemd wordt. Na het noemen van zijn naam kan de suggestie niet stil genegeerd worden. Daarom vraagt Metraux in zijn briefwisselingen aan veel betrokken professoren wat ze van Darlington vinden. De reacties maken glashelder dat Darlington anders over ras en racisme denkt, dan de verklaring beoogt.

Dobzhansky schrijft aan Metraux het volgende over Darlington: “Dr. Darlington entertains such strong race and class prejudices that his judgments are colored by these biases” (Dobzhansky>Metraux, 13-2-1951). Hoewel Darlington een aan een universiteit werkende doktor is, oordeelt hij volgens Dobzhansky niet rationeel, maar bevooroordeeld. dr. Kenneth Little schrijft over Darlington: “Darlington seems to me a little bit extreme in his views...” (Little>Metraux, 19-2-1951). Metraux beantwoordt deze waarschuwing van Dobzhansky: “I have been warned against Darlington,... (...) I do not think that there are special genes that make a person into a peasant or a university professor...” (Metraux>Dobzhansky, 21-2-1951). Tenslotte schrijft Harry Shapiro: “Darlington's latest book seems to take an ultra racist attitude. He even stated that there were racial correlates with language” (Shapiro>Metraux, 20-2-1951). Blijkbaar is de mening van Darlington niet geschikt voor in het comité. Expliciet racistische attitudes bestaan in deze tijd dus nog wel, ook onder gerespecteerde wetenschappers, maar worden door de opstellers van het nieuwe wereldbeeld actief buiten beeld gehouden.

De leden van de Tweede Commissie worden doormiddel van brieven geselecteerd. De grote namen op het gebied van ras wordt gevraagd wie zij graag in de commissie zien. Dat moet er voor zorgen dat niet nogmaals achteraf belangrijke spelers zich buitenspel gezet voelen. Deze vorm van selectie leidt ertoe dat in tegenstelling tot de Eerste Commissie geen wetenschappers van een niet-westerse afkomst in de commissie zitten. De Eerste Commissie is geselecteerd in de schaduw. Een criterium als diverse afkomst uit verschillende werelddelen kan een belangrijke rol spelen, als één persoon of een kleine groep de selectie maakt. De Tweede

Commissie is in alle openheid geselecteerd door de krachten in het veld. De landen die machtig zijn en een antropologische of genetische traditie hebben, die bemoeien zich ermee. Zij zijn niet bezig met een eerlijke verdeling naar continenten. Zij willen voornamelijk hun eigen afvaardiging zo prominent mogelijk maken. Een criterium als culturele diversiteit speelt door deze praktische selectiemethode geen rol meer. Groepen die binnen de genetische of fysiek antropologische wereld niet een invloed hadden die groot genoeg is, komen niet in de commissie.

In de briefwisselingen heb ik slechts een enkele brief gevonden die melding maakt van het streven om ook niet westerlingen op te nemen. Shapiro antwoordt een brief van Metraux met zijn gedachten over mogelijke Chinezen en Indiërs. Blijkbaar heeft Metraux dus wel gevraagd en gezocht naar niet westerse representanten. Shapiro schrijft: “As for an Asiatic representative, I think it will be difficult to find anyone of great distinction. The only Chinese that I know of who has written on the subject is Woo; and when I try to think of an Indian, my mind goes blank...” (Shapiro>Metraux, 6-2-1951). Er wordt door de selecteurs dus wel kort aan niet westerlingen gedacht, maar het streven sneuvelt in het krachtenveld.

Uit een ander deel van de briefwisseling blijkt ook dat dit mechanisme zo werkt. Een van de leden van de commissie is de Nederlander Professor Bergman. Bergman is verbonden aan het *Tropeninstituut*, een instituut dat zich als een belangrijke instantie op het gebied van ras beschouwt. Bij de Eerste Verklaring en bij de discussie na de Eerste Verklaring zijn geen Nederlanders betrokken. Lang blijven Nederland en het Tropeninstituut buiten beeld. Op dertig mei arriveert er een zeer korte brief uit Nederland bij de Unesco:

I should appreciate to receive information about a conference to be held in Unesco house on race problems in the beginning of June. As you may know the various documents on race problems are being studied by Netherlands experts who have experience in the field of anthropology. (Nederlandse commissie voor internationale samenwerking) (Director general> Unesco, 30-5-1951)

Unesco antwoordt direct. Op één juni stuurt Unesco een telegram waarin gevraagd wordt ook een Nederlands lid te sturen (Metraux>Nederlandse commissie voor

internationale samenwerking, 1-6-1951) Zoals op de lijst te zien is, is Bergman ook daadwerkelijk bij de conferentie aanwezig. Nederland heeft een gerespecteerde fysiek antropologische traditie. Ook hebben de wetenschappers de mogelijkheid te publiceren en invloed te hebben op het debat. Bij het opstellen van de lijst deelnemers is het voorkomen van kritiek, zoals na de Eerste Verklaring gebeurde, steeds een belangrijk doel van Metraux. Dat zorgt er waarschijnlijk voor dat een Nederlands lid zo prompt wordt uitgenodigd. Invloed in de wereld en de mogelijkheid de mond open te trekken zijn dus belangrijke factoren om bij de Tweede Conferentie aanwezig te zijn. Blijkbaar is dat in de wereld van de jaren vijftig voor niet westerlingen nog niet het geval.

Wanneer de verklaring af is, wordt ze voor suggesties naar veel wetenschappers opgestuurd. In tegenstelling tot de Eerste Verklaring wordt ze niet als 'het definitieve oordeel over ras' gepubliceerd. Ze wordt opgestuurd naar een grote groep wetenschappers, met een verzoek om commentaar. Onder de wetenschappers die de verklaring thuis krijgen zijn: achttien Amerikanen, tien Britten, twee Fransen, twee Nederlanders, een Deen, een Noor, een Zweed, een Nieuw Zeelander, een Zwitser en drie niet westerlingen: namelijk een Japanner en twee zuid Rhodesiers (Unesco >Geadresseerden, 7-11-1951). Of de Rhodesiers zwarte Afrikanen zijn valt te betwijfelen. Ook uit de correspondentielijst achteraf blijkt dat niet westerlingen niet als mogelijke bron van kritiek of gevaar voor de verklaringen werden beschouwd.

6.4 De rol van Montagu

Op twee maart 1950 schrijft Metraux een brief aan Montagu waarin hij hem op de hoogte stelt van de Tweede Verklaring. Metraux drukt Montagu op het hart dat het niet de bedoeling is de Eerste Verklaring als ongeldig te bestempelen. Hij geeft echter aan dat een Tweede Verklaring noodzakelijk is: "...to put an end to the campaign which was raised against the statement in Engeland" (Metraux>Montagu, 2-3-1951). Het doel moet zijn de Eerste Verklaring te versterken, door de visie van genetici en fysiek antropologen over dit onderwerp te vatten. Metraux belooft in deze brief Montagu op de hoogte te houden, maar nodigt hem nog niet uit. Tien dagen later gaan de eerste formele uitnodigingen naar wetenschappers de deur uit. In het eerste contact

over de nieuwe verklaring tussen Montagu en Metraux, is de aanwezigheid van Montagu bij de Tweede Conferentie geen vanzelfsprekendheid.

Het antwoord van Montagu is een lange brief waarin hij alle redenen uit de doeken doet, waarom hij volgens hem zelf op de Tweede Conferentie aanwezig moet zijn. Ten eerste omdat hij de rapporteur was van de Eerste Verklaring, zodat hij daarbij tekst en uitleg kan geven. Ten tweede omdat hij specialist is op het gebied van fysieke antropologie en genetica en ten derde om een oogje in het zeil te houden voor het geval mensen als Darlington aanwezig zijn (Montagu>Metraux, 7-3-1951). Hij sluit zijn brief af met een heldere beschrijving van zijn positie:

Incidentally, I consider the letters in *Man*, and the editors reference to “the Ashley Montagu statement published by Unesco” stupid, ill-informed, and malicious. Few of the writers can be well wishers of mankind... (...) If there are good reasons why I shouldn't be present at the conference, let me hear them.
(Montagu>Metraux, 7-3-1951)

Ook in deze brief weet Montagu zichzelf zo te positioneren, dat goede tegenargumenten noodzakelijk zijn, om zijn ongelijk te bewijzen. Hij laat dus heel duidelijk weten aanwezig te willen zijn en laat weinig terughoudendheid over zijn positie in het debat blijken.

De brief die Metraux terugstuurt bevat de gewenste uitnodiging voor Montagu. Metraux geeft in deze brief aan dat hij terughoudend is geweest met de uitnodiging, maar nu geen reden meer ziet Montagu niet uit te nodigen. Wel voegt Metraux heel duidelijk aan de brief toe: “If you care to come (...) this is splendid, but we must not forget that we are going to redefine the concept of race and not go into polemics or empty discussions” (Metraux>Montagu, 12-2-1951). Met een beetje tegenzin wordt Montagu dus door Metraux uitgenodigd. Metraux geeft wel aan dat Montagu minder eigenwijs zal moeten zijn. Wanneer Montagu de uitnodiging accepteert, stuurt Metraux een brief waarin hij aan Montagu vraagt of deze een werkagenda wil voorstellen voor de bijeenkomst (Metraux>Montagu, 22-3-1951).

Montagu antwoordt dat hij wel een agenda wil opstellen, maar dat hij niet weet waar te beginnen. “In the first place I do not understand the purpose of the meeting. (...) So as far as I am concerned I can find nothing in the statement which I

would wish to reconsider” (Montagu>Metraux, 27-2-1951). Volgens Montagu loopt deze tweede bijeenkomst uit op een beoordeling van de Eerste Verklaring. Daarom is volgens Montagu weinig meer nodig dan de Eerste Verklaring als agenda. Zoals ik eerder heb laten zien, heeft Montagu grotendeels gelijk gekregen met deze aanpak. Als afsluiting merkt Montagu nog op dat de Eerste Verklaring ook naar biologen is gestuurd. Biologisch gezien is de verklaring dus weldegelijk goed afgewogen. Montagu ziet niet op welk vlak er onwaarheden in de verklaring zouden kunnen staan (Montagu>Metraux, 4-4-1951).

Metraux reageert op Montagu’s vasthoudendheid. “I do not think that we can present the former statement as the “The Truth.” (...) ...we cannot consider this equality as a scientific dogma” (Metraux>Montagu, 10-4-1951). In zijn reactie geeft Montagu voor het eerst aan dat hij tot compromissen in staat is over de Eerste Verklaring. Hij schrijft niet bang te zijn voor een harde confrontatie en uit te zien naar een goede bijeenkomst. De grootste angst van Metraux, dat Montagu als een dogma aan de Eerste Verklaring blijft vasthouden, ontkracht Montagu in deze brief: “And let there be no more talk of dogmas –scientists know them not” (Montagu>Metraux, 17-4-1951). Montagu wordt dus uitgenodigd, maar heeft steeds van tevoren aangegeven dat zijn visie over ras en racisme weinig buigzaam is. In een brief aan Ernest Beaglehole op 23 april schrijft Metraux wat hij van de rol en de opstelling van Montagu vindt:

In fact, it had occurred to me that Dr. Ashley Montagu should be invited and, if I hesitated for a short time, it was because of his intolerant attitude. Great many trouble and money might have been saved if Dr. Ashley Montagu would have listened to the sound and reasonable recommendations of some very prominent men. (Metraux>Beaglehole, 23-4-1951)

Op 9 mei stuurt Metraux een kort briefje dat Hotel Celtic vanaf 3 juni voor Montagu is gereserveerd. Montagu is dus op de conferentie aanwezig. Zoals hij het zelf ziet, om de Eerste Verklaring te verdedigen.

6.5 De Tweede Conferentie

Over de inhoud van de Tweede Conferentie is iets meer materiaal te vinden, dan over de inhoud van de eerste. Wat er precies besproken en bediscussieerd wordt, is niet bekend. Wel heb ik de openingstoespraak en een paar vooraf geschreven suggesties van deelnemers. In de toespraak die op 4 juni om tien uur 's ochtends in kamer tien van het Unesco huis te Parijs wordt voorgedragen, door de directeur generaal James Torres Bodet, worden alle aanwezigen welkom geheten. Direct aan het begin wordt gewezen naar de grondvesten van de Verenigde Naties en de fundamentele vrijheden: “without distinction as to race, sex, language, or religion”.¹²⁹ Ook wordt de algemene verklaring van de rechten van de mens genoemd als basis voor deze verklaring. Raciale discriminatie is de volgens de toespraak een van de grootste obstakels voor menselijke solidariteit en broederschap. Voordat de wetenschappers aan de slag gaan, worden de morele lijnen helder uitgezet. Hoewel we gezien hebben dat een aantal wetenschappers een visie op ras en racisme heeft die wij vandaag de dag als racistisch zouden bestempelen, wordt in de voorrede racisme als fundamenteel slecht gedefinieerd. Als definitie voor raciale vooroordelen wordt de volgende zin gegeven:

By racial prejudice we mean the “dogma” of racial inequality and the more or less conscious practices it is held to justify, it being clearly understood that the inequality which this dogma proclaims is not factual inequality –like the inequalities to which history bears witness, of power, ability, or merit– but Legal inequality, that is to say, inequality of worth. (Torres Bodet>aanwezigen, 4-6-1951)

In deze definitie wordt de raciale ongelijkheid als een te bestrijden ‘dogma’ gepositioneerd. Door dit als dogma te positioneren kunnen alle wetenschappers het met dit doel eens zijn. Wetenschap heeft immers per definitie geen dogma's. Racisme bestrijden ‘als dogma’ is dus zelfs voor de meest racistische wetenschappers iets wat zij officieel moeten steunen.

¹²⁹ UNESCO speech ‘Address delivered by the director-general to the meeting of physical anthropologists and geneticists for a definition of the concept of race’, (in brievenarchief), 4 juni 1951.

Ook wordt vooraf in dit citaat gedefinieerd waar het verschil tussen mensen dat besproken zal worden precies betrekking op heeft. Feitelijke verschillen zullen volgens Torres Bodet niet door deze wetenschappers besproken worden. Biologen en genetici doen namelijk geen uitspraken over de feitelijke situatie. Het zou gaan om 'legal inequality'. Torres Bodet stelt deze *legal inequality* vervolgens gelijk aan ongelijkheid in waarde. Volgens mij komt in deze openingsrede het fundamentele probleem van deze verklaring duidelijk aan het licht. De wetenschappers moeten aantonen dat wetenschappelijk niet kan worden vastgesteld dat verschillen in waardering gerechtvaardigd zijn. Terwijl een ander doel van de verklaring juist is een waardevrij wetenschappelijk stuk te schrijven. Vooraf lijkt de conclusie onontkoombaar, dat een stuk waarin alle waarden zijn weggelaten, letterlijk en figuurlijk een waardeloos stuk moet worden.

De poging om een waardevrij wetenschappelijk stuk te schrijven, lijkt van tevoren dus al te mislukken. Omdat waarden onmogelijk losgekoppeld kunnen worden van de wetenschap. Ook Visweswaran en Stuurman wijzen op dit probleem.¹³⁰ De Tweede Verklaring maakt een strak onderscheid tussen het domein van de natuur en het domein van de cultuur. Dit onderscheid zelf is een cultureel gegeven. De visie die Montagu in de Eerste Verklaring wel kon verwoorden moest in de Tweede Verklaring wegblijven. Dat leidt tot een lege ontkennde verklaring, die volgens de genoemde auteurs op de belangrijkste punten geen uitspraken kan doen.

In de openingtoespraak wordt verder uitgebreid verwezen naar de Eerste Verklaring. Ashley Montagu wordt als aanwezige bedankt en geprezen voor de Eerste Verklaring. De Eerste Verklaring wordt ook geprezen om haar doelstellingen en haar effect, alleen heeft ze kritiek opgeroepen. Om deze bijeenkomst mogelijk te maken zonder de Eerste Verklaring onwaar te noemen, wordt de Eerste Verklaring een "general outline, to be filled in, and if need be corrected later on" genoemd. De Eerste Verklaring wordt gezien als een verklaring die alle betrokken onderwerpen bij elkaar probeert te brengen. De tweede wordt omschreven als een aanvulling om de zuiver wetenschappelijke waarheid op biologisch en genetisch gebied helder te krijgen.

¹³⁰ Stuurman, *De uitvinding van de mensheid*, 458-472.

Visweswaran, 'Race and the Culture of Anthropology', 70-83.

6.6 Inhoud van de conferentie

Een aantal aanwezige auteurs heeft vooraf een korte notitie geschreven met inhoudelijke suggesties over de vorm en inhoud van de verklaring. Deze suggesties worden, voorzien van een korte inleiding, aan de aanwezigen uitgedeeld. In de inleiding staat nogmaals de doelstelling van de bijeenkomst, namelijk in simpele termen de gedeelde conclusies van biologen en fysiek antropologen betreffende ras vast te leggen. Helder wordt omschreven dat deze bijeenkomst deel is van, en moet bijdragen aan, de Unesco campagne tegen racisme (Torres Bodet>aanwezigen, 4-6-1951). De belangrijkste kritiekpunten op de Eerste Verklaring komen in de inleiding naar voren. Bijvoorbeeld de polygenese-monogenese vraag en de contraverse die dit oproept. Ook het vervangen van ras door etnische groep wordt in twijfel getrokken. De kritiek op de ‘broeders hoeder’ passage en de citaten in de Eerste Verklaring is ook in dit documenten opgenomen. Een ander belangrijk voorbeeld dat in deze notitie staat, is de vraag of mentale capaciteiten significant verschillen tussen rassen. Tot slot wordt het belangrijke punt aangedragen, dat ik zojuist maakte: volgens deze versie slaagde de Eerste Verklaring er niet in om een helder onderscheid te maken tussen de fysieke en sociale aspecten van het begrip ras. En dat gaan ze nu wel proberen. De bijgevoegde notities van de aanwezigen voegen aan de genoemde kritiekpunten weinig toe. Het zijn geen uitgewerkte voorstellen voor een nieuwe verklaring, maar nemen allemaal de Eerste Verklaring als het te bekritisieren uitgangspunt. Na de openingsrede en het verstrekken van de ingeleide notities gaat de conferentie van start.

Helaas zijn nu net als bij de Eerste Verklaring de precieze gesprekken die gevoerd zijn onbekend. De vier dagen in juni hebben de aanwezigen gepraat en daar is uiteindelijk de verklaring uitgekomen zoals ik die eerder omschreven heb. Een zuiver wetenschappelijke verklaring volgens de aanwezigen. Een mislukte poging cultuur van natuur te scheiden volgens anderen. De Unesco stuurt deze ‘conceptversie’ naar de internationale lijst wetenschappers die ik aan het begin van het hoofdstuk omschreef. Deze wetenschappers komen echter met zo veel en zo diverse kritiek, dat Metraux besluit geen andere eindtekst meer op te stellen. Hij publiceert de tekst vergezeld met een selectie uit de kritieken als: “The Race Concept, Results of an Inquiry”. Deze publicatie werd niet zoals de Eerste Verklaring vergezeld van een

grote mediacampagne. Ik denk dat de Tweede Verklaring een veel kleiner publiek heeft bereikt en veel minder bekendheid heeft gekregen. Uiteindelijk heeft ze voornamelijk gediend om de brand na de Eerste Verklaring te blussen.

In de persverklaring die de Unesco uitgaf bij de publicatie van de Tweede Verklaring is de voorzichtige toon en de wetenschappelijk correcte negatieve bewijsvoering steeds terug te vinden:

They recognized that the physical differentiation of mankind is a complex process, leading in some instances to racial distinctions. It was also agreed that that many groups such as national, religious and cultural, were not to be considered racial. Moreover the specialists pointed out the necessity of restricting race to inherited physical characteristics only.¹³¹

Deze tekst die Unesco de pers aanbood zal zeer waarschijnlijk niet tot grote krantenkoppen hebben geleid. De Eerste Verklaring, waarin stond dat biologische studies het universele broederschap van de mens bewezen, was retorisch een stuk sterker. Achteraf had Montagu gelijk toen hij in reactie op de kritiek op de Eerste Verklaring schreef: "I do however not care for the negative approach. As a psychologist you should no the disadvantages of this" (Montagu>Angell, 13-2-1950). De scherpe retoriek van Montagu en zijn heldere stellingen waren misschien voor veel wetenschappers in die tijd een brug te ver, in de media waren ze een stuk makkelijker op te pikken. Op veel punten heeft de geschiedenis Montagu gelijk gegeven. Misschien weer een bewijs dat de wetenschappelijke waarheid nooit volledig waardenvrij kan zijn.

¹³¹ UNESCO News, Press release Nr.451, (in brievenarchief), 12-6-1951.

Conclusie

Algemene conclusie

In de periode rond de Tweede Wereldoorlog vindt er een geleidelijke omslag plaats in het denken over ras en racisme. Een situatie waarin een sociaaldarwinistische consensus het uitgangspunt vormt, wordt vervangen door een situatie waarin menselijke gelijkwaardigheid de aanname is. Je zou kunnen zeggen dat de bewijslast in deze tijd is verschoven. Eerst is ongelijkheid het uitgangspunt en zijn goede argumenten nodig om dit tegen te gaan. Daarna wordt gelijkheid het uitgangspunt en zijn voor ongelijkheid goede argumenten nodig. Al voor de Tweede Wereldoorlog is het wetenschappelijk racisme op zijn retour. Toch krijgen racistische wetenschappers weinig tegengas van hun collega's. De Tweede Wereldoorlog verandert deze situatie. Door de racistische politiek van de nazi's die in de Holocaust resulteert, komen ras en racisme in een slecht daglicht te staan. Racisme wordt geherdefinieerd als de ideologie van het kwaad. Via de Unesco onderneemt de nieuw opgerichte VN actieve stappen om racisme te bestrijden.

Dat blijkt lastiger dan verwacht. Het is niet eenvoudig een paradigma waar veel mensen altijd vanuit gegaan zijn te veranderen. Veel wetenschappers beschouwen het bestaan van rassen als een vaststaand feit. Hoewel praktisch iedereen in deze tijd het racisme van de nazi's afwijst, zijn er veel mensen die racisme op zich niet achter zich kunnen laten. Hoe verschrikkelijk de nazi's en de Holocaust ook zijn, aan het bestaan van rassen verandert dat niets, zo denken deze wetenschappers.

Ashley Montagu is het hier niet mee eens. Als kind van Joodse ouders heeft hij racisme aan den lijve ondervonden in het vooroorlogse antisemitische Engeland. Hij is opgeleid in de fysieke antropologie en leerling van Franz Boas. Boas heeft laten zien hoe veel eigenschappen die aanvankelijk door de natuur lijken vastgelegd, in werkelijkheid een culturele oorsprong hebben. Wanneer iets een culturele oorsprong heeft, dan kan de mens zelf beslissen wat ze er mee doet. Montagu is van mening dat dat ook voor het bestaan van rassen geldt. De verschillen tussen mensen die als rassen omschreven worden, zijn volgens Montagu volledig tot culturele oorzaken terug te voeren. De term ras heeft dus geen enkele sociale relevantie. Daarnaast is volgens

Montagu de term ras ook in biologisch opzicht volstrekt leeg. Als je biologisch de inhoud van ras bepaalt, dan kom je op niets uit. Ras is volgens Montagu dus een mythe. Daarom stelt Montagu voor de term te vervangen door de term 'ethniciteit'. Deze term benadrukt de maakbaarheid van menselijke eigenschappen en laat de negatieve connotatie van het besmette begrip 'ras' achter zich.

Montagu is een zeer bevlogen en zeer ijverig wetenschapper. Hij gelooft in de mogelijkheid de wereld te verbeteren doormiddel van educatie en voorlichting. Montagu is zijn hele leven op zeer veel vlakken actief om de wereld te verbeteren en beperkt zich niet tot wetenschappelijke podia. Overal waar hij de kans krijgt verkondigt hij zijn boodschap van menselijke waardigheid, de rol van cultuur en het belang van samenwerking en liefde. Dat doet Montagu zo gedreven en vaak ook zo rücksichtslos, dat hij veel collega's tegen zich in het harnas jaagt. Montagu negeert sociale conventies als die hem niet zinnen, stelt zijn visie niet bij zolang hij vindt dat hij gelijk heeft en neemt nooit gas terug. Toch weet Montagu door zijn doorzettingsvermogen en werklust steeds een positie te verwerven, waarin hij serieus genomen moet worden.

Wanneer de Unesco met het verzoek komt voorzitter te worden van een commissie die een verklaring tegen racisme op zal stellen, zegt Montagu zonder twijfel 'ja'. De verklaring moet het wetenschappelijk fundament onder een Unesco campagne tegen racisme worden. Het uitgangspunt bestaat dat onder wetenschappers op dit punt genoeg overeenstemming is om een autoritaire en definitieve verklaring op te stellen. Onder leiding van Montagu komt deze commissie eind 1949 bijeen. Montagu is de enige aanwezige met een fysiek antropologische achtergrond. De andere aanwezigen zijn sociale wetenschappers. Samen stellen zij een voorlopige verklaring op die door een tweede groep wetenschappers gelezen en becommentarieerd wordt. Drie kritiepunten komen in de meeste reacties naar voren. Ten eerste zijn de meeste correspondenten tegen de afschaffing van het begrip ras. Ten tweede vinden de meeste correspondenten dat de wetenschap gelijkheid niet bewijzen kan en dat dus veel zinnen negatief geformuleerd moeten worden. Ten slotte is er veel kritiek op een passage waarin staat dat wetenschappelijk bewijs bestaat voor een ethiek van universeel broederschap.

Montagu is de eindverantwoordelijke voor de tekst. Hoewel hij op veel punten zinnen bijstelt, weigert hij op andere punten toe te geven. De drie belangrijkste kritieken zijn slechts gedeeltelijk in de tekst opgenomen. Hoewel een aantal

verklaringen negatief zijn gemaakt en ook staat aangegeven dat ras binnen de biologie gebruikt kan blijven worden, lijkt de inhoud van de Eerste Verklaring sterk op de inhoud van Montagu's ideeën zoals hij deze beschrijft in zijn boek *Man's Most Dangerous Myth*.

Dat de ideeën over ras van Montagu niet door iedereen geaccepteerd worden, blijkt uit de felle kritiek die direct na het verschijnen van de verklaring komt. Fysiek antropologen uit vooral Engeland vinden dat er te weinig genetici, biologen en fysiek antropologen bij het opstellen van de verklaring betrokken zijn. Daarnaast vinden ze ook dat er te weinig Engelsen in de commissie zitten. In het tijdschrift *Man* worden veel kritieken gepubliceerd. De kritiek kan worden opgedeeld in drie kampen. Ten eerste zijn er reacties die de verklaring steunen, maar het afschaffen van een term op sociaal linguïstische gronden niet mogelijk achten. Ten tweede zijn er reacties die de verklaring steunen, maar het begrip ras als biologisch vaststaand en relevant begrip blijven beschouwen. En ten slotte zijn er de mensen die de verklaring in naam steunen, maar in feite nog zeer racistisch zijn. Doordat de Unesco haar campagne tegen racisme in gevaar ziet komen, besluit zij tot het opstellen van een nieuwe verklaring. Deze verklaring moet de fysieke kant van de zaak belichten. De Eerste Verklaring kan dan als de sociale kant worden geherpositioneerd. De Unesco selecteert ditmaal zeer omzichtig de deelnemers aan de conferentie. In een poging niemand tegen het hoofd te stoten of te vergeten, wordt iedereen geraadpleegd. Ook Ashley Montagu wordt op eigen aandrigen in deze commissie opgenomen. Montagu geeft steeds aan dat hij het nut van een nieuwe verklaring niet inziet.

De Tweede Verklaring is een stuk voorzichtiger van aard. De leden van de Tweede Commissie stellen zich tot doel alle sociale of cultureel bepaalde onderdelen van het begrip ras, uit hun verklaring te laten. De drie hoofdkritieken op de Eerste Verklaring worden bij het schrijven van de Tweede Verklaring meegenomen. De verklaring staat vol met negatieve formuleringen, de claim dat ras door etniciteit vervangen moet worden is verwijderd en ook de passage over het wetenschappelijk bewijs voor universeel broederschap is niet meer opgenomen. Ook zijn harde uitspraken uit de Eerste Verklaring over wat fysiek antropologen tot hun vakgebied mogen rekenen vervangen door veel zachtere uitspraken. De Tweede Verklaring doet een poging om een strikt onderscheid te maken tussen cultuur en natuur. Ze doet daarom sterk haar best alleen over de wetenschappelijk bewezen kanten van ras uitspraken te doen.

Al snel blijkt dat over deze wetenschappelijk bewezen kanten van ras weinig overeenstemming bestaat. De voorlopige tekst die de tweede groep wetenschappers maakt, wordt opgestuurd naar een grote lijst respondenten. Deze komen met zulke diverse kritieken, dat een eenduidige finale verklaring onmogelijk blijkt. De voorzitter van de rasafdeling van Unesco besluit daarom de opgestelde eerste versie te publiceren, vergezeld van een groot aantal kritieken van de respondenten. Een helder onderscheid tussen cultuur en natuur blijkt zeer moeilijk te maken. De verklaringen markeren een omslag in het denken over racisme. Doordat iedereen de nazi's en de Holocaust afkeurt, bestaat er consensus over de doelstelling. De doelstelling is racisme bestrijden. Wat ras en wat racisme precies zijn en hoe ze bestreden kunnen worden, daar blijkt zelfs net na de oorlog heel moeilijk overeenstemming over te vinden. Volgens Montagu is ras een mythe. Misschien heeft hij daar gelijk in, het is in elk geval een bijzonder moeilijke en hardnekkige mythe.

Mijn conclusie

In de jaren na de verklaringen is het denken over racisme geleidelijk veranderd. Hoewel een omwenteling niet van de ene op de andere dag plaatsvindt, kunnen de verklaringen wel als een belangrijk breekpunt in het denken over ras en racisme worden beschouwd. Vandaag de dag wordt op bijvoorbeeld het journaal en in de krant nooit meer over 'rassen' wordt gesproken, maar altijd over etnische groepen. Weinig wetenschappers geloven nog in aangeboren verschillen tussen verschillende etnische groepen. Een helder onderscheid op puur biologische gronden wordt vandaag de dag niet vaak meer gemaakt.¹³²

Toch blijkt racisme een zeer hardnekkig verschijnsel. Discriminatie van etnische groepen en ethnocentrisme zijn niet verdwenen. Racisme blijkt als praktijk het bestaan van rassen niet nodig te hebben voor zijn voortbestaan. Eerder is het omgekeerd. Rassen ontstaan in de hoofden van mensen, door racistische praktijken. Racisme zonder ras is een probleem dat recent door antropologen is benoemd. Dit probleem wordt bijvoorbeeld urgent binnen de voortschrijdende genetische

¹³² Na het lezen van dit stuk zei mij vriendin dat veel mensen wel biologisch onderscheid maken binnen de mensheid. Om te kijken hoe mensen hier over denken heb ik een kleine informele internet poll gehouden onder vrienden. Uit deze poll blijkt dat inderdaad *(71)* procent denkt dat de mensheid uit verschillende rassen bestaat.

wetenschap. Wetenschappers beweren hard natuurwetenschappelijk onderzoek te doen, maar maken onvermijdelijk impliciete waarderende keuzes. Wat de betekenis van een volledige genenkaart precies is, is wetenschappelijk niet vast te leggen. Deze verschuivingen vragen om goed bereflecteerde bewuste waardeoordelen. Wetenschap en moraal zijn vaak minder ver van elkaar verwijderd dan het soms lijkt.

Dat wordt veroorzaakt doordat soms het gevoel bestaat dat biologisch wetenschappelijk racisme met de tijdsgeest gesneuveld is. Wanneer racisme als probleem beschreven wordt, dan wordt het vaak als zuiver maatschappelijk probleem neergezet. Ook dat heeft te maken met de verschuivingen in het denken over ras, waar de verklaringen deel van uitmaken. Maar we mogen er niet van uitgaan dat wetenschappelijk racisme dankzij onze kennis voorgoed overwonnen is. Als deze thesis over de twee Unesco verklaringen iets laat zien, dan is het dat een wetenschappelijke consensus steeds zeer problematisch is geweest. Alleen over de gemeenschappelijke afkeer van nazi racisme bestaat onder de Unesco geleerden eensgezindheid. Op zuiver wetenschappelijke gronden blijkt een eenvoudig eindoordeel niet te geven. De totstandkoming van de verklaringen toont aan dat zelfs zo kort na de Holocaust de interpretatie van ras en racisme zeer heterogeen en ingewikkeld is.

De consensus die na de Tweede Wereldoorlog bestaat heeft de negatieve connotatie van racisme lang gedragen. Nu nog wordt de Holocaust als het jaar nul gezien van ons hedendaags moreel paradigma. Maar verwijzingen naar de Holocaust verliezen hun waarde als ze vaak en op verschillende manieren binnen de discussie worden ingezet. Montagu kan in zijn werk de Holocaust steeds opnieuw als *raison d'être* van zijn gedachtegoed presenteren, maar deze ethische strategie is niet oneindig houdbaar. Binnen hedendaagse debatten nemen deze argumenten vaak een omstreden positie in. Aan de ene kant worden ze bekritiseerd door mensen die ze niet willen gebruiken, om ze hun waarde te laten behouden voor 'echte' problemen. Aan de andere kant worden ze bestreden door mensen die zich onterecht in een historisch foute hoek voelen gedrukt. Hoe het ook zij, deze argumenten zullen met het passeren van de tijd langzaam hun kracht verliezen.

De negatieve waardering die aangeboren verschillen tussen groepen mensen vandaag de dag krijgt, is niet vanzelfsprekend. Wetenschappers doen ontdekkingen die de wetenschappelijke waarheid die op dit moment gelijkheid lijkt te ondersteunen, kan doen omslaan. In een recent artikel in de Volkskrant schrijven

bijvoorbeeld Frank Grosveld en Jos de Mul dat de Lamarckaanse overerving van aangeleerde eigenschappen binnen de moderne genetica toch een rol kan hebben.¹³³ In hoofdstuk twee is te lezen dat deze vorm van overerving een belangrijke rol inneemt binnen het negentiende-eeuwse racistische wereldbeeld. Natuurlijk zijn de Mul en Grosveld niet op zoek naar nieuwe racistische argumenten, maar belangrijke fundamenten onder het egalitaire denken van de jaren vijftig staan wel ter discussie. Zulk onderzoek zou een nieuw argument kunnen worden voor nieuwe anti-egalitaire denkbepelden. Daarom moeten we ons blijven afvragen wat wetenschappelijk onderzoek ons zegt over de manier waarop we met elkaar om willen gaan. Dat zijn vragen die vandaag de dag nog net zo belangrijk en lastig zijn als toen.

Soms hebben we het gevoel dat we morele vooruitgang hebben geboekt sinds de Tweede Wereldoorlog. Omdat niemand zich meer voor kan stellen dat ‘we’ net zulke fouten zullen maken als toen. Deze scriptie laat zien dat het zelfs zeer kort na de Tweede Wereldoorlog op wetenschappelijk vlak zeer moeilijk is definitieve of gedeelde conclusies te vinden. Als de totstandkoming van de verklaringen ons iets kan leren, dan is het dat de wetenschap nooit definitief kan bewijzen hoe het zit of hoe het moet. Interpretaties, belangen, discussies, onzekerheid en toevalligheden zullen altijd deze zo belangrijke morele vragen blijven bepalen. Doorslaggevende argumenten bestaan nooit, niet in de genetica, niet in de rassenleer en –helaas ook niet– in onze afkeuring van de Holocaust. Hoe ontwikkeld we vandaag de dag ook lijken, racisme is ingewikkeld en hardnekkig. Een wetenschappelijk laatste oordeel blijkt vijf jaar na de oorlog en de Holocaust –op het toppunt van de gedeelde morele afkeuring– niet te vinden en we mogen er dus zeker niet vanuit gaan dat het nu wel onomstotelijk vast ligt. In een wereld waar niks zeker is, moeten we ons rekenschap afleggen van al onze keuzes tussen grotere en kleinere waarschijnlijke waarheden. Om met een wetenschappelijk correct geformuleerde negatieve bewijsvoering te eindigen. Wat de geschiedenis ons in elk geval niet heeft laten zien, is dat dat makkelijk is.

¹³³ Grosveld & de Mul, 'Opvoeding en omgeving kunnen net als eigenschappen erfelijk zijn', *De Volkskrant*, 3 april 2010.

Epiloog: Ashley Montagu na de verklaringen

Montagu is zich in zijn werk voortdurend bewust van de morele implicaties. Als je bedenkt dat hij in zijn jeugd met stenen bekogeld is, omdat hij een Jood is, en als je bedenkt dat tijdens zijn leven in Europa zes miljoen andere Joden, omdat ze Jood zijn, om het leven worden gebracht, dan is zijn gedrevenheid misschien te begrijpen. Dat hij in zijn overtuiging onvermoeibaar en tactloos is, kan duiden op een gebrek aan inlevingsvermogen of op een heilige overtuiging in het nut van zijn zaak.

Waarschijnlijk is het een combinatie van beide. In een interview uit 1995 zegt Montagu verbaasd te zijn over de mate waarin hij succes heeft gehad. “I never expected this to happen. Needless to say, I was pleased to find that many journalists were using ‘ethnic group’ where formerly they would have used ‘race’”.¹³⁴ Montagu geeft aan dat hij misschien niet zo overtuigd was van het halen van zijn gelijk als nu lijkt. Dat hij het gekregen heeft, is waarschijnlijk onder meer te wijten aan zijn gedrevenheid en doorzettingsvermogen. Na het bovenstaande citaat zegt hij direct: “But a new generation of readers needs to be informed about the issue in which we are all involved and what still remains man’s most dangerous myth, the fallacy of race. I am now working on the sixth edition of my book on that subject.”¹³⁵

Montagu blijft zijn hele leven de conclusies van vooral de Eerste Verklaring onvermoeibaar onder de aandacht brengen. Overal waar hij de kans krijgt verkondigt hij zijn ideeën. Daarmee blijft hij geregeld mensen tegen de schenen schoppen. Dat blijkt onder meer doordat hij in 1955 gedwongen wordt zijn baan bij Rutgers University op te geven. Na een lezing wordt hij beschuldigd van communistische sympathieën. In de jaren vijftig van de vorige eeuw was het prediken van coöperatie en gelijkheid een gevaarlijke bezigheid in de VS. Na zijn ontslag, neemt hij geen docentenposities meer aan. Hij richt zich op zijn boeken en vertolkt op zeer veel manieren zijn visie.

Hij wordt een graag geziene gast in talkshows in de VS. In de jaren vijftig verschijnt hij drie keer in de *Arlene Francis Show* en één keer in de *Jack Paar*

¹³⁴ Lieberman, ‘An Interview with Ashley Montagu’, 835–844.

¹³⁵ Idem.

Tonight Show. In de jaren zeventig verschijnt hij twee keer in de *Irv Kupcinet Show* en zeven keer in *The Tonight Show* van Johnny Carson.¹³⁶ Ook verschijnt hij op beelden van een congres over het bestaan van buitenaards leven. De aanwezige wetenschappers houden allemaal een fantasierijk betoog over de mogelijke vormen en gevolgen van buitenaardse beschavingen.¹³⁷ Montagu opent zijn toespraak met een korte opmerking dat het waarschijnlijk is dat buitenaards leven bestaat en dat we ons op een ontmoeting moeten voorbereiden. Vervolgens haalt hij er het voorbeeld bij van ontmoeting van de Europeanen met andere volken en de verschrikkelijke gevolgen die dit had. Montagu merkt op dat we dit te allen tijde moeten voorkomen en daarom eerst goed met elkaar om moeten leren gaan. “Before we can learn to communicate with others successfully, we must first learn to communicate with ourselves successfully.”¹³⁸ Dus ook op een conferentie over het bestaan van buitenaards leven komt Montagu graag langs om zijn boodschap van liefde, coöperatie en menselijke waardigheid uit te dragen. In 1955 wordt hij door de *American Humanist Association* uitgeroepen als de *Humanist of the Year*, een eer die bijvoorbeeld ook Steven Jay Gould en Julian Huxley een keer ten deel viel.

Montagu schuwt geen podium en geen manier om zijn visie onder de mensen te brengen. Als laatste voorbeeld een brief die Montagu aan de Unesco stuurt, waarin zeer duidelijk zowel zijn gedrevenheid als zijn sociale tactloosheid naar voren komen. Na het opstellen van de Tweede Verklaring, dus na alle kritiek op zijn werk en persoon, na alle moeite om een Tweede Verklaring op te stellen die deze kritiek moet indammen stelt Montagu voor de volgende tekst als persverklaring uit te geven.

Racism or the misuse of discrimination has created great human and social damage, and in recent years has taken a heavy toll of human lives and caused untold suffering. It still prevents normal development and full social participation of millions of human beings and thereby deprives the world of full co-operation of productive minds. The biological unity of mankind has become increasingly evident to scientists,

¹³⁶ <http://www.imdb.com/name/nm0598744/filmseries#tt0055708>, (25-6-2010).

¹³⁷ ‘Life Beyond Earth and the Mind of Man 1975’, (<http://www.youtube.com/watch?v=cQeOp7a8QMI>).

¹³⁸ Idem.

and such biological differences as exist between races
should be disregarded from the standpoint of social
acceptance and social action. (Montagu> Unesco, 8-6-1951)

Montagu stelt vervolgens voor de persverklaring af te sluiten met de uitspraak van Darwin die zowel in *Man's Most Dangerous Myth* als de Eerste Verklaring te lezen is. Hij doet net alsof er van kritiek en een fundamenteel gewijzigde Tweede Verklaring nooit sprake is geweest. Volgens Montagu zelf is de hele wetenschap het altijd met hem eens geweest en dat heeft hij altijd volgehouden. Ras is misschien een hardnekkige mythe, Montagu heeft haar niet minder hardnekkig bestreden.

Literatuur:

Alland, Alexander, *Human Nature Darwin's View*, Columbia University Press (New York 1985).

Baehr, P.R., L. Gordenker, *De Verenigde Naties: ideaal en werkelijkheid*, Boom (Amsterdam, Meppel 1996).

Barkan, Elazar, *The Retreat of Scientific Racism, Changing Concepts of Race in Britain and the United States between the World Wars*, Cambridge University Press (Cambridge 1992).

Barzun, Jacques, 'Review: Man's Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race', in: *Political Science Quarterly*, Vol. 58, No. 3 (Sep., 1943), pp. (450-451).

Bernhardi, Friedrich von, *Germany and the Next War*, Edward Arnold (London 1914).

Biddiss, Michael D., *Father of Racist Ideology, The Social and Political Thought of Count Gobineau*, Weybright and Talley (New York 1970).

Blumenbach, Johan Friderich, *De Generis Humani Varietate Nativa, Illustris Facultatis Medicau Consensu*, (Cottigae 1775).

Blumenbach, Johan Frederich, *Beytrage zur naturgeschichte*, (Gottingen 1806).

Brattain, Michelle, 'Race, Racism, and Antiracism: Unesco and the POLITICS of Presenting Science to the Postwar Public', *The American Historical Review*, Vol 112 no. 5 december 2007.

Caspari, Rachel, 'From Types to Populations: A Century of Race, Physical Anthropology, and the American Anthropological Association, *American Anthropologist* 105(1):65-76 2003.

Charter of the United Nations, 26-6-1945,
(<http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>) 16-6-1010).

Constitution of the United Nations educational, scientific, and cultural organization.
(http://www.icomos.org/Unesco/Unesco_constitution.html).

Cook, Michael, *A Brief History of the Human Race*, Norton & Company (London/New York 2003).

Darwin, Charles, *Over het ontstaan van soorten, door middel van natuurlijke selectie, of het behoud van bevoordeelde rassen in de strijd om het leven*, Uitgeverij Nieuwezijds (Amsterdam 2000).

Darwin, Charles, *Journal of Research into the Geology & Natural History of the Various Countries Visited During the Voyage of H.M.S. Beagle Round the World*, J.M. Dent and Sons/E.P. Dutton and Co. (London/New York 1910).

Darwin, Charles, 'Charles Darwin and the Voyages on the Beagle', Gutenberg Project, ca. 1995, (<http://www.gutenberg.org/etext/3704>).

Darwin, Charles, *The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex*, John Murray (London 1906).

Dennis, Rutledge M., 'Social Darwinism, Scientific Racism, and the Metaphysics of Race', *The Journal of negro Education*, Vol. 64, No. 3, African Americans and the Measurement of Human Abilities (Summer, 1995), pp. 243-252.

Diamond, Jared, *Guns, Germs and steel, A short History of Everybody for the last 13.000 Years*, Vintage Books (London 2005).

Dobzhansky, Theodosius, *Mankind Evolving, The Evolution of the Human Species*, Yale University Press (New Haven & London 1962).

Duggan, Stephen, 'The Inspiration of Unesco', *The Journal of Higher Education*, Vol. 18, No. 3 (Mar., 1947), pp. 124-127.

Erasmus, Desiderius, *Lof der zotheid, of de dwaasheid gekroond*, Erasmus Universiteit Rotterdam (Rotterdam 2008).

Fagg, William, 'Unesco on Race', *Man*, Vol 50 (Oct. 1950), pp 138-139.

Fagg, William, 'Man, U.N.E.S.C.O. and Race', *Man*, Vol. 51 (May, 1951), p. 64.

Fleure H.J., 'Unesco On Race', *Man*, Vol 51 (Jan., 1951), p. 16.

Feinauer & Ward, 'Review: Man's Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race', in: *International Journal of Comparative Sociology*, 1 mei 2000.

Fiel, Geoffrey G., *Evangelist of Race, The Germanic Vision of Houston Stewart Chamberlain*, Columbia University Press (New York 1981).

Fredrickson, Georg M., *Racism, A Short History*, Princeton University Press (Princeton, Oxford 2002).

Freeman, Derek, 'The Evolutionary Theories of Charles Darwin and Herbert Spencer', *Current Anthropology*, Vol. 15, No. 3, September 1974, 211-237.

Froe, A. de, 'Race', *Man*, Vol. 51 (Apr., 1951), pp. 54-55.

Galton, Francis, *Inquiries into Human Faculty and its Development*, J.M. Dent & Son/ E.P. Dutton & Co. (London, New York 1907).

Gannett, Lisa, 'Racism and Human Genome Diversity Research: The Ethical Limits of "Populational Thinking"' *Pilosophy of science*, Vol. 68, No. 3, Supplement:

proceedings of the 2000 Biennial Meeting of the Philosophy of science Association.
Part I: Contributed Papers. (Sep., 2001), pp. S479-S492.

Gibel Mevorach, Katya, 'Race, Racism, and academic Complicity', *American Anthropologist*, Vol. 34, No. 2, pp.238-241, 2007.

Glendon, Mary Ann, *A World Made New, Eleanor Roosevelt and the Universal Declaration of Human Rights*, Random House, (New York 2001).

Gould, Stephen Jay, *The Mismeasure of Man*, W.W Norton & Company (New York/London 1996).

Hager, D.J., 'Race', *Man* Vol 51 (Apr., 1951), 53-54.

Haraway, Donna, *Primate Visions, Gender, Race, and Nature in the World of Modern Science*, Routledge (new York/ London 1989).

Harrison, Faye V., 'Introduction: Expanding the discourse on "Race"', *American Anthropologist* 100(3) 609-631, 1999.

Harrison, Faye V., 'The Persistent Power of "Race" in the Cultural and Political Economy of Racism', in: *Annual Review of Anthropology*, Vol 24. (1995), pp.47-74.

Hawkins, Mike, *Social Darwinism in European and American Thought, 1860-1945, Nature as Model and Nature as Thread*, Cambridge University Press (Cambridge 1997).

Herskovits, Melville J., 'Review: Man's Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race', in: *American Anthropologist*, Vol. 48 No. 2 (apr-jun 1946) pp. 267-268).

Hirschman, Charles, 'The Origins and Demise of the Concept of Race', *Population and Development Review*, Vol. 30, No. 3, (2004), 385-415.

Hitler, Adolf, *Mein kamp*, De Amsterdamsche Keurkamer (Amsterdam 1927).

Hobbes, Thomas, *Leviathan, or The Matter, Forme & Power of a Common-Wealth Ecclesiasticall and Civil*, 1651.

Holborn, Hajo, 'Origins and political Character of Nazi Ideology', *Political Science Quarterly*, Vol. 79, No. 4. (Dec., 1964), pp. 542-554.

Jackson, P. John & Nadine Weidman, 'The Origins of scientific Racism', *The Journal of Blacks in Higher Education*, No. 50 (Winter, 2005/2006), pp. 66-79.

Jewell Rich, Grant, 'Review: Man's Most Dangerous Myth: The Fallacy of Race', in: *Anthropology & Educational Quarterly*, Vol. 30 no. 4 (1999) pp. 496-498.

Junker, Thomas, 'Blumenbach's Racial Geometry' in: *Isis*, Vol. 89. No. 3, (Sep., 1998), pp. 498-501.

Kayser, Manfred, Peter M. Schneider, 'DNA-based Prediction of Human Externally Visible Characteristics in Forensics: Motivations, Scientific Challenges, and Ethical Considerations', *Forensic Science International: Genetics* 3 (2009) 154-161.

Kelly, Alfred, *The Decent of Darwin, The Popularization of Darwinism in Germany 1860-1914*, The University of North Carolina Press (Chapell Hill 1981).

Lannes Smith, Bruce, 'Review: Man's Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race', in: *The American Political Science Review*. Vol. 37 (Feb., 1943) pp. 168-170.

Leeuwenburgh, Bart, *Darwin in Domineesland, Een reconstructie van de wijze waarop geleerde Nederlanders Darwins evolutietheorie filosofisch beoordeelden, 1859-1877*, Erasmus Universiteit Rotterdam (Rotterdam 2009).

Lester & Millot (vert. P. Julien & L.V. Julien), *De Rassen Der Menschheid, Urbi et Orbi*, (Utrecht 1939).

Lieberman, Leonard & Andrew Lyons & Harriet Lyons, 'An Interview with Ashley Montagu', *Current Anthropology*, Vol. 36, No. 5 (Dec., 1995), pp. 835–844.

Linnaeus, Carl, Carl Linnaeus to Johann Georg Gmelin, Sweden, 25 February 1747, (http://linnaeus.c18.net/Letters/display_txt.php?id_letter=L0783), (31-05-2010).

Linne, Carolia, *Systema Naturae, per Regna Trianaurae, secundum Classes, Ordines, Genera, Species, cum Characteribus, Differentiis, Synonymis, Locis*, 1767.

Little, K.L., 'Unesco On Race', *Man*, Vol 51 (Jan., 1951), p. 17.

M'charek, Amade, 'Silent Witness, Articulate Collective: DNA Evidence and the Inference of Visible Traits', *Bioethics* Volume 22 Number 9 2008 pp. 519-528.

Montagu, Ashley, 'Conversations with Einstein', *Science Digest*, July 1985, pp.50-53, 75.

Montagu, Ashley, *Man's Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race*, The World Publishing Company (Cleveland/New York 1964).

Montagu, Ashley, *Man's Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race*, Colombia University Press (New York 1945).

Montagu, Ashley, *Darwin, Competition & Cooperation*, Greenwood Press Publishers (Westport/Connecticut 1952).

Montagu, Ashley, *An Introduction in Physical Anthropology*, Charles C. Thomas (Springfield 1945).

Montagu, Ashley, *Statement on Race: an Extended Discussion in Plain Language of the Unesco Statement by Experts on Race Problems*, Shuman (New York 1951).

Mukhopadhyay, Carol C. & Yolanda T. Moses, "Reestablishing "Race" in Anthropological Discourse", *American Anthropologist*, New Series, Vol. 99, No. 3 (1997), 517-533.

Nickel, James W., *Making Sense of Human Rights, Philosophical Reflections on the Declaration of Human Rights*, University of California Press, (Berkeley/ Los Angeles/ London).

Nugent, Helen, 'Black People 'less Intelligent' scientist claims', *The Sunday Times*, 17 oktober 2007.

Osman Hill, W.C., ' Unesco On Race, *Man*, Vol 51 (Jan., 1951), pp 16-17.

Quammen, David, *De aarzelende Darwin, Charles Darwin 1809-1882, Een Biografie*, Olympus (New York, London 2006).

Raaij, Ben van, 'Eerste genenkaart vrouw ontcijferd', *De Volkskrant*, 27 mei 2008.

Rooy, Piet de, 'De Wetenschap van het Ras' in Marnix Beyen & Geert Vanpaemel (red.) *Rasechte Wetenschap, Het Rasbegrip tussen wetenschap en Politiek voor de Tweede Wereldoorlog*, Acco (Leuven/Amersfoort 1998). 21-29.

Smith, F. 'Review: Man's Most Dangerous Myth, The Fallacy of Race', in: *Intrnational Affairs* 1944-, Vol. 22, No. 2 (Mar., 1946), 279-280).

Sturtevant, A.H., *A History of Genetics* Harper &Row, (New York, Evanston & Tokyo 1966).

Stuurman, Siep, *De uitvinding van de mensheid, korte wereldgeschiedenis van het denken over gelijkheid en cultuurverschil*, Uitgeverij Bert Bakker (Amsterdam 2010).

Stuurman, Siep, 'Francois Bernier and the Invention of Racial Classification', in: *History Workshop*, Issue 50.

Taylor, Michael W., *The Philosophy of Herbert Spencer*, Continuum (London 2007).

Trevor, J.C. 'Race', *Man*, Vol 51 (Apr., 1951), p 56.

Turda, Marius, *The Idea of National Superiority in Central Europe, 1880-1918*, The Edwin Mellen Press (Lewiston 2004).

Twine, France Widdance, *Racism in a Racial Democracy, the Maintenance of White Suprimacy in Brazil*, Rutgers University Press (New Brunswick/New Jersey 1998).

Unesco, Hoe verwerklijken wij de universele verklaring van de rechten van de mens?, artikel 2, Universitaire pers Leiden (Leiden 1949).

Unesco, 'Statement on Race – By Social Scientists', Unesco (Parijs 1950).

Unesco, 'Statement on the Nature of Race and Race Differences by Physical Anthropologists and geneticists', Unesco, (Parijs 1952).

Unesco, 'The Race Concept, Results of an Inquiry', Unesco, Paris 1952.

Vallois, H.V., ' Unesco On Race, *Man*, Vol 51 (Jan., 1951), pp 15-16.

Visweswaran, Kamela, 'Race and the Culture of Anthropology', *American Anthopologist, New Series* Vol. 100 No. 1 (1998), 70-83.

Weikart, Richard, *From Darwin to Hitler, Evolutionary Ethics, Eugenics, and Racism in Germany*, Palgrave Macmillan (New York 2004).

Appendices

Appendix I 'The UNESCO Statement On Race – By Social Scientists'

Distribution: limited

PARIS, 21 November 1951
Original: English

UNITED NATIONS EDUCATIONAL,
SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANIZATION

STATEMENT ON RACE

1951

1. Scientists are generally agreed that all men belong to a single species, Homo sapiens, and are derived from a common stock, even though there is some dispute as to when and how different human groups diverge from this common stock.

The concept of race is unanimously regarded by anthropologists as a classificatory device providing a zoological framework within which the various groups of mankind may be arranged. Anthropologically, "race" should be reserved only for groups of mankind possessing well-developed and primarily heritable physical differences from other groups. While such groups exist, it is also clear that, because of the complexity of human history, there are many populations which cannot easily be fitted into a racial classification.

2. Some of the physical differences between human groups are due to differences in hereditary constitution and some to differences in the environments in which they have been brought up. In many cases, both influences have been at work. The science of genetics suggests that the hereditary differences are the results of the action of two sets of processes. On the one hand, isolated populations are constantly being altered by natural selection and by occasional changes (mutations) in the material particles (genes) which control heredity. Populations are also affected by fortuitous changes in gene frequency and by marriage customs and breeding structure. On the other hand, crossing is constantly breaking down the differentiations so set up. The new mixed populations, in so far as they, in turn, become isolated, are subject to the same processes, and these may lead to further changes. Existing races are merely the result, considered at a particular moment in time, of the total effect of all these processes on the human species. The hereditary characters to be used in classification, the limits of variations permissible within the groups, and hence the size of the sub-divisions to

WS/111.69

be adopted for purposes of classification, may legitimately differ according to the scientific purpose in view.

3. National, religious, geographical, linguistic and cultural groups do not necessarily coincide with racial groups: and the cultural traits of such groups have no demonstrated connexion with racial traits. Americans are not a race, nor are Englishmen, nor Frenchmen, nor any other national group. Moslems and Jews are no more races than are Catholics and Protestants; nor are people who live in Iceland or Britain or India or who speak English or any other language, or who are culturally Turkish or Chinese and the like thereby describable as races. Serious errors of this kind are habitually committed when the term "race" is used in popular parlance: the term should never be used when speaking of such human groups.

4. Human races can be, and have been, classified by different anthropologists in different ways. Most agree in classifying the greater part of existing mankind into at least three large units, which may be called major groups (in French, grand races). Such a classification does not depend on any single physical character, nor does, for example, skin colour by itself necessarily distinguish one major group from another. From the morphological point of view, moreover, it is impossible to regard one particular race as superior or inferior to another.

Broadly speaking, individuals belonging to different major groups of mankind are distinguishable by virtue of their physical characters, but individual members, or small groups, belonging to different races within the same major group are usually not so distinguishable. Even the major groups grade into each other, and the physical traits by which they and the races within them are characterized overlap considerably. With respect to most, if not all, measurable characters, the differences among individuals belonging to the same race are greater than the differences that occur between the observed averages for two or more races within the same major group.

5. Most anthropologists no longer try to include mental characteristics in their classification of human races. Studies within a single race have shown that both innate capacity and environmental opportunity determine the results of tests of intelligence and temperament, though their relative importance is disputed.

WS/111.69

When intelligence tests, even non-verbal, are made on a group of non-literate people, their scores are usually lower than those of more civilized people. It has also been recorded that even different groups of the same race occupying similarly high levels of civilization may yield considerable differences in intelligence tests. When, however, the two groups have been brought up from childhood in similar environments, the differences are usually very slight. Moreover, there is good evidence that, given similar opportunities, the median performance (that is to say, the performance of the individual who is representative because he is surpassed by as many as he surpasses), and the variation around it, do not differ appreciably from one race to another.

Even those psychologists who claim to have sometimes found the greatest differences in intelligence between groups of different racial origin, and have contended that they are hereditary, always report that many members of the group of inferior performance not merely surpass the lowest ranking member of the superior group, but most of its members. In any case, it has never been possible to separate members of two groups on the basis of mental capacity, as they can often be separated on a basis of religion or skin colour, hair form or language. It is possible, though not proved, that some types of innate capacity for intellectual and emotional responses are commoner in one people than in another, but it is certain that, within a people, innate capacities vary as much as, if not more than, they do between peoples.

The study of the heredity of psychological characteristics is beset with difficulties. We know that certain mental diseases and defects are transmitted from one generation to the next, but we are less familiar with the part played by heredity in the mental life of normal individuals. The normal individual, irrespective of race, is essentially educable. It follows that his intellectual and moral life is largely conditioned by his training and by his physical and social environment.

It often happens that a national group may appear to be characterized by particular psychological attributes. The superficial view would be that this is due to race. Scientifically, however, we realize that any common psychological attribute is more likely to be due to a common historical and social background, and that such attributes may obscure the fact that, within different populations consisting of

WB/111.69

many human types, one will find the same range of temperament and intelligence.

6. The scientific material available to us at present does not justify the conclusion that inherited genetic differences are a major factor in producing the differences between the cultures and cultural achievements of different peoples or groups. It does indicate, on the contrary, that the major factor in explaining such differences is the history of the cultural experience which each group has undergone.

7. There is no evidence for the existence of so-called "pure" races. We know the earlier races chiefly from skeletal remains and our knowledge is therefore limited. In regard to race mixture, the evidence points to the fact that human hybridization has been going on for an indefinite but considerable time. Indeed, one of the processes of race formation and race extinction or absorption is by means of hybridization between races. As there is no reliable evidence that disadvantageous effects are produced thereby, no biological justification exists for prohibiting inter-marriage between persons of different races.

8. We now have to consider the bearing of these statements on the problem of human equality. We wish to emphasize that equality of opportunity and equality in law in no way depend, as ethical principles, upon the assertion that human beings are in fact equal in endowment.

We have thought it worth while to set out in a formal manner what is at present scientifically established concerning individual and group differences.

(1) In matters of race, the only characteristics which anthropologists can effectively use as a basis for classification are physical (anatomical and physiological).

(2) Available scientific knowledge provides no basis for believing that the groups of mankind differ in their innate capacity for intellectual and emotional development.

(3) The biological differences between human beings within single races may be as great as the biological differences between races.

(4) Vast social changes have occurred which were not in any way connected with changes in racial type. Historical and sociological

WS/111.69

studies thus support the view that genetic differences are of little significance in determining the social and cultural differences between different groups of men.

(5) There is no evidence that race mixture as such produces disadvantageous results from a biological point of view. The social results of race mixture, whether for good or ill, can generally be traced to social factors.

(Text drafted, at Unesco House, Paris, on 8 June 1951, by: Professor R.A.M. Bergman, Professor of Anthropology, Netherlands Anthropological Society, Amsterdam; Professor Gunnar Dahlberg, Director, State Institute for Human Genetics and Race Biology, University of Uppsala; Professor L.C. Dunn, Department of Zoology, Columbia University, New York; Professor J.B.S. Haldane, Department of Biometry, University College, London; Professor M.F. Ashley Montagu, Department of Anthropology, Rutgers University, New Brunswick, N.J.; Dr. A.E. Mourant, Director, Blood Group Reference Laboratory, Lister Institute, London; Professor Hans Nachtshelm, Institut für Genetik, Freie Universität, Berlin; Dr. Eugène Schreider, Laboratoire d'Anthropologie Physique, Institut de Paléontologie humaine, Paris; Professor Harry L. Shapiro, Chairman, Department of Anthropology, American Museum of Natural History, New York; Dr. J.C. Trevor, Faculty of Archaeology and Anthropology, University of Cambridge (United Kingdom); Dr. Henri V. Vallois, Professeur au Muséum d'Histoire naturelle, Directeur du Musée de l'Homme, Paris; Professor S. Zuckerman, Department of Anatomy, Medical School, University of Birmingham. Professor Th. Dobzhansky (Department of Zoology, Columbia University, New York), and Dr. Julian Huxley contributed to the final wording.

Appendix II 'The Statement on the Nature of Race and Race Differences bij Physical Anthropologists and Geneticists'

STATEMENT ON THE NATURE OF RACE AND RACE DIFFERENCES

by Physical Anthropologists and Geneticists—June 1951

1. Scientists are generally agreed that all men living today belong to a single species, *Homo sapiens*, and are derived from a common stock, even though there is some dispute as to when and how different human groups diverged from this common stock.

The concept of race is unanimously regarded by anthropologists as a classificatory device providing a zoological frame within which the various groups of mankind may be arranged and by means of which studies of evolutionary processes can be facilitated. In its anthropological sense, the word "race" should be reserved for groups of mankind possessing well-developed and primarily heritable physical differences from other groups. Many populations can be so classified but, because of the complexity of human history, there are also many populations which cannot easily be fitted into a racial classification.

2. Some of the physical differences between human groups are due to differences in hereditary constitution and some to differences in the environments in which they have been brought up. In most cases, both influences have been at work. The science of genetics suggests that the hereditary differences among populations of a single species are the results of the action of two sets of processes. On the one hand, the genetic composition of isolated populations is constantly but gradually being altered by natural selection and by occasional changes (mutations) in the material particles (genes) which control heredity. Populations are also affected by fortuitous changes in gene frequency and by marriage customs. On the other hand, crossing is constantly breaking down the differentiations so set up. The new mixed populations, in so far as they, in turn, become isolated, are subject to the same processes, and these may lead to further changes. Existing races are

merely the result, considered at a particular moment in time, of the total effect of such processes on the human species. The hereditary characters to be used in the classification of human groups, the limits of their variation within these groups, and thus the extent of the classificatory subdivisions adopted may legitimately differ according to the scientific purpose in view.

3. National, religious, geographical, linguistic and cultural groups do not necessarily coincide with racial groups; and the cultural traits of such groups have no demonstrated connexion with racial traits. Americans are not a race, nor are Frenchmen, nor Germans; nor *ipso facto* is any other national group. Muslims and Jews are no more races than are Roman Catholics and Protestants; nor are people who live in Iceland or Britain or India, or who speak English or any other language, or who are culturally Turkish or Chinese and the like, thereby describable as races. The use of the term "race" in speaking of such groups may be a serious error, but it is one which is habitually committed.

4. Human races can be, and have been, classified in different ways by different anthropologists. Most of them agree in classifying the greater part of existing mankind into at least three large units, which may be called major groups (in French *grand-races*, in German *Hauptrassen*). Such a classification does not depend on any single physical character, nor does, for example, skin colour by itself necessarily distinguish one major group from another. Furthermore, so far as it has been possible to analyse them, the differences in physical structure which distinguish one major group from another give no support to popular notions of any general "superiority" or "inferiority" which are sometimes implied in referring to these groups.

Broadly speaking, individuals belonging to different major groups of mankind are distinguishable by virtue of their physical characters, but individual members, or small groups, belonging to different races within the same major group are usually not so distinguishable. Even the major groups grade into each other, and the physical traits by which they and the races within them are characterized overlap considerably. With respect to

most, if not all, measurable characters, the differences among individuals belonging to the same race are greater than the differences that occur between the observed averages for two or more races within the same major group.

5. Most anthropologists do not include mental characteristics in their classification of human races. Studies within a single race have shown that both innate capacity and environmental opportunity determine the results of tests of intelligence and temperament, though their relative importance is disputed.

When intelligence tests, even non-verbal, are made on a group of non-literate people, their scores are usually lower than those of more civilized people. It has been recorded that different groups of the same race occupying similarly high levels of civilization may yield considerable differences in intelligence tests. When, however, the two groups have been brought up from childhood in similar environments, the differences are usually very slight. Moreover, there is good evidence that, given similar opportunities, the average performance (that is to say, the performance of the individual who is representative because he is surpassed by as many as he surpasses), and the variation round it, do not differ appreciably from one race to another.

Even those psychologists who claim to have found the greatest differences in intelligence between groups of different racial origin, and have contended that they are hereditary, always report that some members of the group of inferior performance surpass not merely the lowest ranking member of the superior group, but also the average of its members. In any case, it has never been possible to separate members of two groups on the basis of mental capacity, as they can often be separated on a basis of religion, skin colour, hair form or language. It is possible, though not proved, that some types of innate capacity for intellectual and emotional responses are commoner in one human group than in another, but it is certain that, within a single group, innate capacities vary as much as, if not more than, they do between different groups.

The study of the heredity of psychological characteristics is beset with difficulties. We know that certain

mental diseases and defects are transmitted from one generation to the next, but we are less familiar with the part played by heredity in the mental life of normal individuals. The normal individual, irrespective of race, is essentially educable. It follows that his intellectual and moral life is largely conditioned by his training and by his physical and social environment.

It often happens that a national group may appear to be characterized by particular psychological attributes. The superficial view would be that this is due to race. Scientifically, however, we realize that any common psychological attribute is more likely to be due to a common historical and social background, and that such attributes may obscure the fact that, within different populations consisting of many human types, one will find approximately the same range of temperament and intelligence.

6. The scientific material available to us at present does not justify the conclusion that inherited genetic differences are a major factor in producing the differences between the cultures and cultural achievements of different peoples or groups. It does indicate, on the contrary, that a major factor in explaining such differences is the cultural experience which each group has undergone.

7. There is no evidence for the existence of so-called "pure" races. Skeletal remains provide the basis of our limited knowledge about earlier races. In regard to race mixture, the evidence points to the fact that human hybridization has been going on for an indefinite but considerable time. Indeed, one of the processes of race formation and race extinction or absorption is by means of hybridization between races. As there is no reliable evidence that disadvantageous effects are produced thereby, no biological justification exists for prohibiting intermarriage between persons of different races.

8. We now have to consider the bearing of these statements on the problem of human equality. We wish to emphasize that equality of opportunity and equality in law in no way depend, as ethical principles, upon the assertion that human beings are in fact equal in endowment.

9. We have thought it worth while to set out in a formal manner what is at present scientifically established concerning individual and group differences.

- (a) In matters of race, the only characteristics which anthropologists have so far been able to use effectively as a basis for classification are physical (anatomical and physiological).
- (b) Available scientific knowledge provides no basis for believing that the groups of mankind differ in their innate capacity for intellectual and emotional development.
- (c) Some biological differences between human beings within a single race may be as great as, or greater than, the same biological differences between races.
- (d) Vast social changes have occurred that have not been connected in any way with changes in racial type. Historical and sociological studies thus support the view that genetic differences are of little significance in determining the social and cultural differences between different groups of men.
- (e) There is no evidence that race mixture produces disadvantageous results from a biological point of view. The social results of race mixture, whether for good or ill, can generally be traced to social factors.

(Text drafted, at Unesco House, Paris, on 8 June 1951, by: Professor R. A. M. Bergman, Royal Tropical Institute, Amsterdam; Professor Gunnar Dahlberg, Director, State Institute for Human Genetics and Race Biology, University of Uppsala; Professor L. C. Dunn, Department of Zoology, Columbia University, New York; Professor J. B. S. Haldane, Head, Department of Biometry, University College, London; Professor M.F. Ashley Montagu, Chairman, Department of Anthropology, Rutgers University, New Brunswick, N.J.; Dr. A. E. Mourant, Director, Blood Group Reference Laboratory, Lister Institute, London; Professor Hans Nachtsheim, Director, Institut für Genetik, Freie Universität, Berlin; Dr. Eugène Schreider, Directeur adjoint du Laboratoire d'Anthropologie Physique de l'Ecole des Hautes Etudes, Paris; Professor Harry L. Shapiro, Chairman, Department of Anthropology, American Museum of Natural History, New York; Dr. J. C. Trevor, Faculty of Archaeology and

Anthropology, University of Cambridge; Dr. Henri V. Vallois, Professeur au Museum d'Histoire Naturelle, Directeur du Musée de l'Homme, Paris; Professor S. Zuckerman, Head, Department of Anatomy, Medical School, University of Birmingham; Professor Th. Dobzhansky, Department of Zoology, Columbia University, New York, and Dr. Julian Huxley contributed to the final wording.)

Appendix III Overzicht alle boeken Ashley Montagu

1. **Anthropological Significance of the Pterion to the Primates, The**; Reprint from the American Journal of Physical Anthropology, 1933.
2. **Coming Into Being Among the Australian Aborigines**, B. P. Dutton, 1938.
3. **Edward Tyson, M.D., F.R.S. 1650-1708**, American Philosophical Society, 1943.
4. **Human Organism and Reproduction, Heredity and Growth, The**, Delphian Society, 1949.
5. **On Being Human**, First Edition, Hawthorn, 1950.
6. **Darwin, Competition & Cooperation**, Henry Schuman, 1952.
7. **Direction of Human Development, The**, Harper & Bros., 1955.
8. **Reproductive Development of the Female, The**, Julian Press, 1957.
9. **Anthropology and Human Nature**, Porter Sargent, 1957.
10. **Cultured Man, The**, World Publishing, 1958.
11. **Education and Human Relations**, Grove Press, 1958.
12. **Cultured Man, The**, Pennabooks, 1959.
13. **Handbook of Anthropometry, A**, Charles C. Thomas, 1960.
14. **Introduction to Physical Anthropology, An**, Charles C. Thomas, 1960.
15. **Man In Process**, World Publishing, 1961.
16. **Prenatal Influences**, Charles C. Thomas, 1961.
17. **Humanization of Man, The**, World Publishing, 1962.
18. **Dolphin in History, The**, with John Lilly , University of California, 1963.
19. **Human Heredity**, World Publishing, 1963.
20. **Science of Man, The**, Odyssey Survey Book, 1964.
21. **Life Before Birth**, Longmares Green, 1964.
22. **Life Before Birth**, NAL, 1964.
23. **Human Revolution, The**, World Publishing, 1965.
24. **Idea of Race, The**, University of Nebraska, 1965.
25. **Up The Ivy**, Hawthorn Book, 1966.
26. **American Way of Life, The**, G.P. Putnam's, 1967.
27. **On Being Human, Paperback**, Hawthorn, 1967.
28. **Anatomy of Swearing, The**, Macmillan, 1967.
29. **Prevalence of Nonsense, The**, with Edward Darling, Harper & Row, 1967.
30. **Man Observed**, G. P. Putnam's, 1968.
31. **Man's Evolution**, with C. L. Brace, Macmillan, 1968.
32. **Sex, Man and Society**, G. P. Putnam's, 1969.
33. **Man: His First Two Million Years**, Columbia University, 1969.
34. **American Way of Life, The**, Kinseido, 1970.
35. **Ignorance of Certainty, The**, with Edward Darling, Harper & Row, 1970.
36. **Direction of Human Development, The**, Hawthorn, 1970.
37. **America As I See It**, Seibido, 1971.
38. **Elephant Man, The**, Outerbridge & Dienstfrey, 1971.
39. **Elephant Man, The**, Allison & Busby, 1971.
40. **Immortality, Religion and Morals**, Hawthorn Books, 1971.

41. **Man and the Computer**, with Samuel Snyder, Auerbach Publishing, 1972.
42. **On Being Intelligent**, Greenwood Press, 1973.
43. **Coming into being among the Australian Aborigines**, Routledge & Keegan Paul, 1974.
44. **Man's Most Dangerous Myth: The Fallacy of Race**, 5th Edition. Oxford, 1974.
45. **Nature of Human Aggression, The**, Oxford, 1976.
46. **Touching**, 2nd Edition, Harper & Row, 1978.
47. **Human Connection, The**, McGraw-Hill, 1979.
48. **Elephant Man, The**, Paperback 2nd Edition, E.P. Dutton, 1979.
49. **Reproductive Development of the Female**, 3rd Edition, PSG Publishing, 1979.
50. **Growing Young**, McGraw-Hill, 1981.
51. **Dehumanization of Man, The**, with Floyd Matson, McGraw-Hill, 1983.
52. **Elephant Man, The**, Kenkyusha, 1983.
53. **Humanity Speaking to Mankind**, Asahi, 1985.
54. **Touching**, 3rd Edition, Hardcover, Harper & Row, 1986.
55. **Touching**, 3rd Edition, Paperback, Harper & Row, 1986.
56. **Peace of the World, The**, Kenkyusha, 1987.
57. **Story of People, The**, Kinseido, 1988.
58. **Coming Into Being**, Asahi Press, 1988.
59. **World of Humanity, The**, Seibido, 1988.
60. **Growing Young**, Bergin Garvey, 1989.
61. **Growing Young**, 2nd Edition, Bergin Garvey, 1989.
62. **What We Know About "Race"**, Tsurumi Shoten, ND.
63. **Living and Loving**, Kinseido, ND.
64. **Humanization of Man, The**, Kinseido, ND.
65. **Natural Superiority of Women, The**, Kinseido, ND.
66. **Times Change - Do People?**, Kinseido, ND.
67. **Human Dialogue, The**, with Arendt Meerion Buber, Kinseido, ND.
68. **Elephant Man, The**, Acadian House Publishing, 1997.
69. **Man's Most Dangerous Myth; The Fallacy of Race**, Altamira Press, 1997.
70. **Natural Superiority of Women, The**, Altamira Press, 1999.

Redactie door Ashley Montagu

1. **Studies & Essays in the History of Science & Learning**, Schuman, 1944.
2. **Meaning of Love, The**, Julian Press, 1953.
3. **Toynbee and History**, Porter Sargent, 1956.
4. **Genetic Mechanisms in Human Disease**, Charles C. Thomas, 1961.
5. **Concept of Race, The**, The Free Press, 1964.
6. **Culture, Man's Adaptive Dimension**, Oxford, 1968.
7. **Man and Aggression**, Oxford, 1968.
8. **Concept of the Primitive, The**, The Free Press, 1968.
9. **Culture and the Evolution of Man**, Oxford, 1970.
10. **Textbook of Human Genetics, The**, with Max Levitan, Oxford, 1971.
11. **Statement on Race**, Oxford, 1972.
12. **Man and Aggression**, 2nd Edition, Oxford, 1973.
13. **Frontiers of Anthropology**, Putnam's, 1974.
14. **Endangered Environment, The**, Mason Lipscomb, 1974.
15. **Race and IQ**, Oxford, 1975.
16. **Textbook of Human Genetics, The**, Revised by Max Levitan, Oxford, 1977.

17. **Human Evolution**, 2nd Edition, with C. L. Brace, Macmillan, 1977.
18. **Learning Non-Aggression**, Oxford, 1978.
19. **Sociobiology Examined**, Oxford, 1980.
20. **Anatomy and Physiology**, 2 vols., with Edwin B. Steen, Harper & Row, 1984.